

i-jar.org
dergipark.org.tr/ijar
info@i-jar.org

IJAR

ULUSLARARASI AFRO-AVRASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL
OF AFRO-EURASIAN RESEARCH

VOLUME 9 - ISSUE 18 - 2024

ULUSLARARASI AFRO-AVRASYA ARAŞTIRMALARI DERĐİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF AFRO-EURASIAN RESEARCH

Sayı/Issue: 18
Ocak / January 2024

Sahibi / Owner

Doç. Dr. Hakan ARIDEMİR

E-mail: hakanaridemir@gmail.com

Editör / Editor

Doç. Dr. Hakan ARIDEMİR – Dumlupınar Üniversitesi / Türkiye

E-mail: hakanaridemir@gmail.com

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Carlos Flores JUBERIAS - Universidad de Valencia /Spain

E-mail: carlos.flores@uv.es

Prof.Dr. Anđela Jakšić- STOJANOVIĆ - University Donja Gorica / Montenegro

E-mail: andjela.jaksic@udg.edu.me

Prof. Dr. Mohamed BELKHIRA-Hassiba Benbouali University of Chlef /Algeria

E-mail: m.belkhira@univ-chlef.dz

Assoc. Prof. Dr. Nelya Yu. POTAPOVA-University of World Economy and Diplomacy /Uzbekistan

E-mail: nelly70@bk.ru

Asst. Prof. Dr.Mariya BAGASHEVA– South-West University "Neofit Rilski" /Bulgaria

E-mail: m_bagasheva@abv.bg

Asst. Prof. Dr. Hary FEBRIANSYAH - School of Business and Management, ITB / Indonesia

E-mail: hary@sbm-itb.ac.id

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Doç. Dr. Hakan ARIDEMİR – Kütahya Dumlupınar Üniversitesi / Türkiye

E-mail: hakanaridemir@gmail.com

Dergi Sekreteryası / Secretary of Journal

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan GÜREŐÇİ – Kütahya Dumlupınar Üniversitesi / Türkiye

E-mail: ramazan.guresci@dpu.edu.tr

Kapak Tasarımı/Cover Desing

Murat BUYRUK/ Türkiye

E-mail: muratbuyruk@gmail.com

Dizgi/Typesetting

Özge DANE-Filiz Kitabevi

E-mail: ozgedane@filizkitabevi.com

İngilizce Editör/English Editor

Dr. Volkan KALENDER

E-mail: volkan.kalender@dpu.edu.tr

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi

Büyükdere Mh. Kırklar Sk. Yalçın Apt. No:18 D:5 Sarıyer/İSTANBUL

info@i-jar.org - <http://i-jar.org> - <http://dergipark.gov.tr/ijar>

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Akmatali ALIMBEKOV-Kyrgyz-Turkish Manas University Kyrgyzstan

Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA-Marmara University Türkiye

Prof. Dr. Ali ARI-Marmara University Türkiye

Prof. Dr. Andela Jaksic STOJANOVIC-University of Donja Gorica Montenegro

Prof. Dr. Arzu ARIDEMİR-İstanbul University Türkiye

Prof. Dr. Atdhe Hykolli-University of Prishtina Kosovo

Prof. Dr. Bayan ZHUBATOVA-Al-Farabi Kazakh National University Kazakhstan

Prof. Dr. Boraş Smailoviçti MIRZALIEV-Akhmet Yassawi University Kazakhstan

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Carlos Flores JUBERÍAS – Universidad de Valencia Spain

Prof. Dr. Eriona Katro-University of Tirana Albania

Prof. Dr. Esmeralda KROMİDHA-University of Tirana Albania

Prof. Dr. Galiimaa NYAMAA-Mongolian University of Science & Technology Mongolia

Prof. Dr. Gulnar NADIROVA-Al-Farabi Kazakh National University Kazakhstan

Prof. Dr. Gulnara NYUSSUPOVA-Al-Farabi Kazakh National University Kazakhstan

Prof. Dr. József KÁPOSZTA-Szent István University Hungary

Prof. Dr. Kubatbek TABALDIYEV-Kyrgyz-Turkish Manas University Kyrgyzstan

Prof. Dr. Mesut İDRİZ-Sharjah University United Arab Emirates

Prof. Dr. Mohamed BELKHIRA-Hassiba Benbouali University of Chlef Algeria

Prof. Dr. Nagy HENRIETTA-Szent István University Hungary

Prof. Dr. Nevzat ŞİMŞEK-Fatih sultan Mehmet University Türkiye

Prof. Dr. Niyazi KURNAZ-Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer Göksel İŞYAR-Uludag University Türkiye

Prof. Dr. Özcan SEZER-Bülent Ecevit University Türkiye

Prof. Dr. Sanem AKSOY DURSUN-Istanbul University Türkiye

Prof. Dr. Saverina PASHO-University of Tirana Albania

Prof. Dr. Sheripzhan NADYROV-Al-Farabi Kazakh National University Kazakhstan

Prof. Dr. Sokol AXHEMİ-University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Adriatik DERJAJ-University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Alma PİNARİ-University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Anila MULLAHİ-University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Arzu AL Marmara-University Türkiye

*Assoc. Prof. Dr. Besire AZİZALİYEVA-Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Azerbaycan*

*Assoc. Prof. Dr. Ceenbek ALIMBAYEV-Kyrgyz-Turkish Manas University
Kyrgyzstan*

Assoc. Prof. Dr. Cengiz BUYAR-Kyrgyz-Turkish Manas University Kyrgyzstan

Assoc. Prof. Dr. Çlirim DURO-University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Flavia KABA-University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Eda SHEHU-University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Evalda PACI-Academy of Sciences of Albania

Assoc. Prof. Dr. Elena MIHAJLOVA-Ss. Cyril and Methodius University Macedonia

Assoc. Prof. Dr. Elmira ADİLBEKOVA-Akhmet Yassawi University Kazakhstan

Assoc. Prof. Dr. Ersida Teliti-University of Tirana Albania

*Assoc. Prof. Dr. Feruza DJUMANİYAZOVA-Academy of Sciences of Uzbekistan
Uzbekistan*

Assoc. Prof. Dr. József KÁPOSZTA-Szent István University Hungary

Assoc. Prof. Dr. M. Sadık AKYAR Girne American University TRNC

*Assoc. Prof. Dr. Mehmet ARSLAN-Al-Farabi Kazakh National University
Kazakhstan*

Assoc. Prof. Dr. Meral BALCI-Marmara University Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Mevludin IBİŐH-International Balkan University Macedonia

Assoc. Prof. Dr. Muhittin DEMİRAY-GaziosmanpaŐa University Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Murat Yorulmaz-Kocaeli University Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Nagy HENRIETTA-Szent István University Hungary

*Assoc. Prof. Dr. Nelya POTAPOVA-University of World Economy and Diplomacy
Uzbekistan*

Assoc. Prof. Dr. Nurgül BEKAR-TOBB ETU Uzbekistan

Assoc. Prof. Dr. Nursaule AYTAYEVA-Akhmet Yassawi University Kazakhstan

Assoc. Prof. Dr. Pınar CANKARA-Bilecik Şeyh Edebali University Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Raqi BELLO-University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Sofia DELJORGJË-University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Spartak KADIU University of Tirana Albania

*Assoc. Prof. Dr. Ulugbek KHASANOV University of World Economics & Diplomacy
Uzbekistan*

Assoc. Prof. Dr. Yavuz CANKARA Bilecik Şeyh Edebali University Türkiye

Assoc. Prof. Irina Chudoska BLAZHEVSKA Fon University Macedonia

Assoc. Prof. Dr. Xhemile ABDËU University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Ogerta KORUTË STROKA University of Tirana Albania

Assoc. Prof. Dr. Alnida KOROSHË University of Tirana Albania

*Asst. Prof. Dr. Azamat MAKSÛDÛNOV Kyrgyz-Turkish Manas University
Kyrgyzstan*

Asst. Prof. Dr. Eftal Şükrü BATMAZ Akhmet Yassawi University Kazakhstan

*Asst. Prof. Dr. Hary FEBRIANSYAH – School of Business and Management, ITB
Indonesia*

Asst. Prof. Dr. Hasan DEMİR Sakarya University Türkiye

Asst. Prof. Dr. Indira PHUTKARADZE Nişantaşı University Türkiye

Asst. Prof. Dr. İtir Aladağ GÖRENTAŞ Kocaeli University Türkiye

Asst. Prof. Dr. Kürşad YAĞCI İstanbul University Türkiye

*Asst. Prof. Dr. Mariya S. BAGASHEVA-KOLEVA South-West University of Neofit
Rilski Bulgaria*

Asst. Prof. Dr. Nurdin USEEV Kyrgyz-Turkish Manas University Kyrgyzstan

Asst. Prof. Dr. Raziya ABDIYEVA Kyrgyz-Turkish Manas University Kyrgyzstan

Asst. Prof. Dr. Roza ABDIKULOVA Kyrgyz-Turkish Manas University Kyrgyzstan

*Asst. Prof. Dr. Seyil NAJIMUDINOVA Kyrgyz-Turkish Manas University
Kyrgyzstan*

Asst. Prof. Dr. Zuhra ALTIMIŞOVA Kyrgyz-Turkish Manas University Kyrgyzstan

Dr. Altynbek JOLDOSHOV Manas University Kyrgyzstan

Dr. Muhammed ADIL TASEN / TASCA Tunisia

Dr. Nazim CAFEROV Azerbaijan State University of Economics Azerbaijan

Alisher PULATOV Westminster International University Uzbekistan

Dildora KARİMOVA Westminster International University Uzbekistan

*Her hakkı saklıdır. Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi yılda iki kez yayınlanan Uluslararası **Bilimsel Hakemli** bir dergidir. Bu dergide yayınlanan makalelerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir. Dergide yer alan makalelerdeki görüş ve düşünceler yazarların kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi'nin görüşlerini yansıtmaz. Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.*

All rights reserved. International Journal of Afro-Eurasian Research (IJAR) is an International Scholarly -Peer Reviewed- Journals and published biannually. Authors are responsible for the content and linguistic of their articles. Articles published here could not be used without referring to the Journal. The opinions in the articles published belong to the authors only and do not reflect those of International Journal of Afro-Eurasian Research.

DERGİMİZİN TARANDIĞI İNDEKSLER /INDEX

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

MAKALELER

1. REVISITING THE REUTER CONCESSION FROM GEOPOLITICAL PERSPECTIVES

István Dávid VÁCZ.....1-16

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR LİMAN İŞLETMECİLİĞİ VE YÖNETİMİ

Gökçe ÖZKAN, Murat YORULMAZ.....17-26

3. ANKARA-RİYAD İLİŞKİLERİ: REKABETTEN ÇOKLU STRATEJİK ORTAKLIĞA

Rukiye TINAS.....27-47

4. DEMOCRACY IN RUSSIA: THE 2020 CONSTITUTIONAL REFERENDUM AND THE US CRITICISM OF PUTIN

Pınar Özden CANKARA, Naciye KARIGIN.....48-69

5. THE ROLE OF HUMANITARIAN AID IN TURKEY-SOUTH KOREA RELATIONS: ANALYZING THE FEBRUARY 6 KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKES

Gülperi KÜÇÜKKARACA.....70-79

DÜZELTME MAKALE

6. Düzeltme: THE ROLE OF WORK-FAMILY CONFLICT AND LEADER-MEMBER EXCHANGE ON THE EFFECT OF JOB STRESS ON TURNOVER INTENTION AMONG SEAFARERS

Sinem KAYA, Murat YORULMAZ.....80

(Bu makalenin ilk hali 21 Şubat 2024 tarihinde yayımlandı.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijar/issue/83297/1415186>).

REUTER İMTİYAZININ JEOPOLİTİK PERSPEKTİFLERDEN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

István Dávid VÁCZ
vacz.istvandavid@gmail.com
0000-0003-1516-9899

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi
Received: 28.02.2024

Kabul Tarihi
Accepted: 18.08.2024

REVISITING THE REUTER CONCESSION FROM GEOPOLITICAL PERSPECTIVES¹

ÖZ 1872 Reuter İmtiyazı, İran tarihinde yeni bir bölümün başlangıcını işaret etmektedir. İmtiyaz avcılığı döneminin başlangıcı ve ekonomik alanın İngiliz-Rus rekabetinden kapsamlı bir şekilde etkilendiği ilk zamandır. Araştırma, Reuter İmtiyazını jeopolitik perspektiften analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışma, İran kurucuları Mirza Hüseyin Han ve Malkam Han'ın jeopolitik algılarını ve akıl yürütmelerini incelemiştir. Malkam'ın sözleşmeyle temel amacı, İngiliz çıkarlarını harekete geçirmek, böylece İran'ın toprak bütünlüğünü garanti altına almak ve modernleşme gündemini ilerletmektir. Çalışma, imtiyazın geri çekilmesinin koşullarının İran jeopolitiğinin işlemesi gereken güç yapısını ve çerçeveyi vurguladığını savunmaktadır. Araştırmanın diğer amacı, İngiliz jeopolitiğinin tepkilerini ve akıl yürütmelerini ve imtiyazın bunlar üzerindeki etkisini analiz etmektir. İngiliz Dışişleri Bakanlığı Reuter İmtiyazını desteklemese de İngiliz Hindistanı ve İran merkezli aktörler tarafından çok önemli olarak görülmüştür. İkinci grubun stratejisi, sonraki on yıllarda oldukça etkili olduğunu kanıtladı, İngiliz ekonomik konumlarının kurulmasını ve güçlendirilmesini kolaylaştırdı ve Rus etkisine karşı koydu. İmtiyaz, İngiliz jeopolitik gelenekleri ve düşünceleri üzerinde de etkili olmuştur.
Anahtar Kelimeler: Reuter İmtiyazı, Jeopolitik, Çok taraflılık, Malkam Han

ABSTRACT The Reuter Concession of 1872 marked the beginning of a new chapter in Iran's history. It was the beginning of the concession-hunting period and the first time when the economic sphere was comprehensively affected by British-Russian rivalry. The research has aimed to analyze the Reuter Concession from a geopolitical perspective. The study sought to examine the geopolitical perceptions and reasoning of the Iranian founders, Mirza Hosein Khan and Malkam Khan. Malkam's main objective with the contract was to engage British interests, thereby guaranteeing the territorial integrity of Persia and advancing the modernization agenda. The study argues that the circumstances of the withdrawal of the concession highlighted the power structure and framework within which Iranian geopolitics had to operate. The other main objective of the research is to analyze the reactions and reasonings of British geopolitics and the impact of the concession on it. Although the British Foreign Office (FO) did not support the Reuter Concession, it was seen as crucial by British India and Iran-based actors. They successfully kept it alive. The strategy of the latter group proved highly effective in the following decades, facilitating the establishment and strengthening of British economic positions and countering Russian influence. The concession also had an impact on British geopolitical traditions and thinking.

Keywords: Reuter Concession, Geopolitics, Multilateralism, Malkam Khan

¹ Supported by the ÚNKP-23-3 New National Excellence Program of the Ministry for Culture and Innovation from the source of the National Research, Development and Innovation Fund, Hungary

INTRODUCTION

The Reuter Concession of 1872 opened a new chapter in Iran's history. This was interpreted by the literature and by the actors of the time, who set this date as the beginning of the period of the 'concession hunt' (Abrahamian, 1982:55; Floor, 1991:337). According to Cadman, who was the head of the Anglo-Persian Oil company in the 1920s, the concession was the first time when Britain sought to exploit the Iranian oil wealth (Cadman, 1927:431). Vakili-Zad also stated that the contract was a milestone because it was the first time when tradition and modernity clashed over economic issues (Vakili-Zad, 1996:147). The concession-hunting period lasted until Reza Khan came to power in 1921. The treaties issued during this era were significant in the history of Iranian politics, international relations, economy, and society in the 19th and 20th centuries, and as a result have a large literature (See: Gheissari, 2023; Teymouri, 1954). These contracts have become intertwined with the Qajar rule in the historiography, and thus, the period and its perception are generally negative. This is also true for the Reuter Concession. This historical contract has been evaluated and analyzed from numerous perspectives. According to Keddie and Guity, the Reuter Concession was a naive idea (Keddie, 1999:38; Guity, 1982:132). Vakili-Zad concluded that the Iranian creators did not take the threat of Western colonial empires seriously enough (Vakili-Zad, 1996:149). While other studies have drawn attention to the perceived "greed" of the contractors (Galbraith, 1989:250; Algar, 1973:115). In his analysis, Kazemzadeh argued that the concession was a product of the zeitgeist, a result of the spread of global capitalism (Kazemzadeh, 2013:101). There are also positive interpretations, such as the progressive historian Adamiyat. He argues that British diplomacy made a mistake by not supporting the treaty and its Iranian supporters (Adamiyat, 1973:348).

The present research aims to expand the above-mentioned explanations and to make a modest contribution to the discourse on the Reuter Concession from a geopolitical perspective. It intends to examine and analyze: The Iranian geopolitical reasoning behind the creation of the contract; The reactions and reasonings of the British geopolitical discourse; And the long-term geopolitical effects of the concession. The research argues that the question of Iran's modernization was intertwined with Russian and British interests. The major question was how the Iranian state should have fit into the Asian geopolitical order. This was also significant from a regional perspective, as the modernization of the state would have linked two crucial regions, the Caspian Sea, and the Persian Gulf. The research argues that the Iranian modernists sought to integrate Iran into the world order, both economically and geopolitically. They attempted to fulfill the main 19th-century Iranian geopolitical agenda of guaranteeing the territorial integrity of the state. In addition, the research claims that the analysis of the contract helps us to better understand how British geopolitics worked. The study states that British geopolitics was highly diverse, shaped by many actors and geopolitical schools with different perceptions and priorities. Consequently, the author states that its main strength was its diversity and the space it provided for individual ideas (See: Vác, 2022).

THEORETICAL FRAMEWORK

The research is based on two key concepts. The first is modernization, which can be approached in many different ways. In this paper, this is understood as the creation of capitalism and the modern state structure, as defined by Giddens and Habermas (Mirsepassi, 2000:4). The second key concept is geopolitics, which is also generally approached from many angles. The paper means two things by this. On the one

hand, geopolitical world orders, which, according to the 'Braudelian' categorization, belong to the medium-term structures (See: Braudel, 1996). According to Peter Taylor's world system and transition theory, geopolitical world orders are stable, while transitions are characterized by rapid change (Taylor, 1993:33,38–39). The research's approach is that there are structural geopolitical frameworks that change slowly and have different phases (See those in Modelski, 1987). In addition, the critical geopolitical approach and its conceptual tools are used in the research. The different geopolitical traditions or schools have to adapt their agendas to the framework of the world order and the processes taking place within it. The term of geopolitical tradition is defined as: "*competing schools of geopolitical thought*" (Kolossoff and Toal, 2008:203). Another key research term is "geopolitical reasoning" which means "*justifying concrete foreign policy actions*" (Mamadouh and Dijkink, 2006:355).

RIGHTS AND HISTORY OF THE REUTER CONCESSION

Before moving on to the objectives set out earlier, this chapter will briefly review the history of the Reuter Concession. The concession was granted in 1872 to Baron Julius de Reuter² by Naser al-Din, Shah of Qajar Iran. The extensive contract was for 70 years and gave the contractor rights to build roads and railways, establish a bank, extract raw materials – excluding gold, silver, and gemstones –, establish industrial plants, extract oil, and build irrigation and infrastructure. Besides, Reuter would have operated the customs system for 25 years (Sadeqian, 2010:12; Rawlinson, 1875:125–126; Sykes, 1951:370; The Earl of Carnarvon, 1873, July 14). In other words, Reuter was essentially allowed to manage the entire economic modernization program. He could even organize it, since he had the right to sell parts of the concession (Rawlinson, 1875:125–126). In exchange for these broad competencies, the Iranian central government was to receive 20% of the railway profits, 15% of the profits from other sectors, and a portion of the customs duties (Rawlinson, 1875:125–126). This concession did not materialize in this form, as the Shah withdrew it in 1873. Both contemporary and modern experts stated that this was due to the opposition of Russia and the Iranians, as well as the passive attitude of the British Foreign Office (Rawlinson, 1875:126; Axworthy, 2008:194).

THE IRANIAN MODERNIZATION PROGRAM AND THE REUTER CONCESSION

In the 19th century, Iran was one of the main areas of the struggle between the two dominant powers of the era, the British and Russian Empires. Because of these developments, Iranian elites had to find answers to the combined geopolitical and modernization challenges. The former meant that they had to find a way to fit into the 19th-century world order by averting the threat of Russian conquest and defending their territorial integrity. In terms of modernization, it meant a complex and conflict-ridden socio-economic-political transformation from a pre-modern state status. In his study, Vakili-Zad divided the reactions to the challenge of modernity into three groups. The first group included intellectuals who rejected all aspects of modernization. The second were the 'modernists', who wanted to uncritically adopt everything from the West. The third were the 'social engineers', who only wished to integrate only the technological development (Vakili-Zad, 1996:140–141). However, the geopolitical code of the different groups of the Iranian elite and the emerging middle class was diverse, but the maintenance of territorial integrity was their primary objective.

² He was a German-born British citizen and one of the leading entrepreneurs of his time. He founded the Reuters news agency.

During the century, several attempts were made to respond to the emerging geopolitical and modernization challenges by the Iranians. The literature identifies Abbas Mirza as the first great reformer, who introduced the 'Nezam-e Jadid' – New Order – reform of the armed forces, following the Ottoman model (Vakili-Zad, 1996:146; Cronin, 2008:204). The next great modernizer was Amir Kabir, who wanted to implement a broader program (Shahriari, 2017:269–270). During his time, the first – unsuccessful – railway construction project with foreign capital was planned. It was to be led by the famous British engineer Robert Stephenson (Adamiyat, 1973:334).

The next major comprehensive modernization experiment that is the subject of this research was the Reuter Concession. This was initiated by the Grand Vizier – Sepahsalar – Mirza Hosein Khan and his advisor Malkam Khan, who, as Guity noted, were bound together by their European education and goals (Guity, 1982:38). Therefore, they belonged to the modernist camp. Their main objective was to modernize Iran based on Western models and to defend its territorial integrity against Russia. The product of these aims was the Reuter Concession, in which Mirza Hosein Khan and Malkam Khan granted Reuter unprecedented rights that would have essentially created a British protectorate. The research aims in this chapter to examine and analyze the geopolitical perceptions and reasoning of the Sepahsalar and his advisor. Malkam was the theorist who elaborated on the details of the concession. Therefore, the main focus of this part of the paper is on Malkam Khan.

The Geopolitical Perception of Mirza Hosein Khan

The primary threat for Mirza Hosein Khan was the Russian expansion, which was steadily advancing towards Iran and annexing regions from the state (Keddie, 1999:37). Hosein was convinced that his country must therefore involve Britain in its development and defense (Keddie, 2008:187). The Grand Vizier was greatly influenced by his personal experience in the Ottoman Empire as the Western powers pressured it to implement various reforms (Algar, 1973:114). On the one hand, this means that Hosein counted on Britain as an external actor to exert pressure to achieve the Western-style modernization goals he desired. On the other hand, there was also a geopolitical rationale, as the British were acting against Russian expansion, including in the Ottoman Empire. The Sepahsalar wanted to engage Britain by building economic links (Algar, 1973:114). According to his logic, this would have brought political influence with it. His perception of the British was positive and in line with his modernist agenda. He viewed their role in both the Ottoman modernization program and British India favorably (Khalili, 2009:55). Thus, the British Empire was an ally in his geopolitical code, whose involvement was intended to resolve the two intertwined challenges.

Malkam Khan's Geopolitical Analyses and Agenda

Sepahsalar's advisor and the principal architect of the Reuter Concession, Malkam Khan, had a more sophisticated geopolitical concept and reasoning. He came from an Armenian background and had a European education, studying at the French school in Isfahan and later in France (Vakili-Zad, 1996:142–143). Malkam's career included a period of exile until 1871 when he became ambassador to London (Abrahamian, 1982:66–67). His character was given additional weight by the fact that few Iranians of the time had as complex a knowledge of economics as he did, as Dadkhah noted (Dadkhah, 2003:145). Moreover, the study argues that Malkam Khan also saw geopolitical developments with exceptional acuity, and on this basis, he developed a "grand strategy". This had two pillars, development and integration. He explained his reform program and vision in depth and detail in his 1875 work, 'Principles of Progress'. The

research aimed to analyze his geopolitical thought and reasoning based on this essay. Although, it was written after the withdrawal of the Reuter Concession, the intellectual gathered his arguments here. Therefore, the analysis of this essay is essential to understand the concession.

Malkam made several statements that set the framework of his strategy. The first of these was that the European powers were so strong that they could occupy a country at any time and that Iran could not stay out of international relations (Malkam, 2003:191, 198). He wanted to adapt to this situation progressively and proactively. He argued that they must be cautious with the outside world, but at the same time, they should be open, because they will not solve the problems by isolating themselves (Malkam, 2003:199). In his view, there was only one way forward for the countries of Asia, including Iran, and that was progress. Like Hosein, he also believed that this goal, as well as territorial integrity, could be ensured by importing foreign interests (Malkam, 2003:201). He thought that their development depended only on economic relations. Iran's problem, he explained, was that it could not count on international support in the event of a conflict because it was not involved in international trade. Consequently, events within Iran did not significantly impact the interests of other states nor have broader repercussions (Malkam, 2003:202). In other words, Malkam linked economics and geopolitics and interpreted them together. In this spirit, besides the modernization agenda, he sought to expand Iran's geopolitical space and defend its territorial integrity, with the involvement of external actors. This was reasonable, because a weak state that correctly assesses its potential and defines its goals is interested in multilateralism rather than bilateralism. In the case of the former, it has much more room for maneuver, since it can form and participate in coalitions and alliances. Multilateralism with more players increases the relative weight of the small state and reduces the risk of unilateral pressure and vulnerability. Moreover, Malkam argued that isolationism was not a real response to the challenges, and his policy can be described as a strategy of 'connectivity'. This meant integration into the world economic and geopolitical order.

Malkam argued that international relations should be interpreted fundamentally from an economic perspective. In his opinion, trade relations are the primary determinant of relations between states. He further asserted that those states which trade extensively with each other are the true 'friends' (Malkam, 2003:202). This thesis led him to reject foreign policy gestures and alliances based on political considerations alone. For example, according to Malkam Khan, Germany's friendship with Iran was meaningless, as there was no substantial commercial relationship between them (Malkam, 2003:202). This idea permeated the later period, adopted by the Iranian modernist-nationalist geopolitical tradition, which repeatedly attempted to attract German and American capital for similar considerations. In this case, the intellectual again demonstrated his ability to analyze geopolitical processes. Following this logic, Malkam's essay also made a specific reference to England. In his analyses, he well pointed out that although the British said they were interested in Iran's territorial integrity and prosperity, this did not mean anything. Because they had no significant economic interest in the country at that time (Malkam, 2003:203).

If his program was rejected, he saw a dark future for Iran, which would end up like Turkestan (Malkam, 2003:191), which means that it would become a field of Russian conquest. The intellectual's education and perception of world issues led him to have a positive view of the "liberal" superpower of the time, the British Empire. It is also clear that he rightly perceived Russia as the primary threat and that is why he worked to establish a long-term alliance with her old enemy. However, the involvement of British economic interests came with a price, the extensive rights of the Reuter Concession, which he saw as inevitable

(Malkam, 2003:192). Nevertheless, the logic of his analysis suggested that these were necessary and worthwhile steps in the longer term. His pro-British arguments were not only based on geopolitical considerations. In his opinion, Britain played a prominent role as a model, both politically and economically. This can be seen in the way he wrote that Iran should do everything as Britain does (Malkam, 2003:170).

Overall, Malkam wanted to manage both the modernization transformation and the geopolitical challenges simultaneously through the Reuter Concession. The present author agrees with Dadkhah, who argues that Malkam can be accused of having a positive view of colonialism, but the advisor-diplomat's analysis was complex and ultimately highly accurate (Dadkhah, 2003:145). In addition, the economic and geopolitical situation of Iran was not easy, with poor harvests in the 1860s and the Russian Empire roaring ahead in Central Asia. Besides, as Farmanfarmaian noted, the concession would have provided new resources to Iran's weak central government and stabilized the struggling Iranian currency (Farmanfarmaian, 2008:217). The research found that Malkam presented a logical argument, explored the major geopolitical issues and problems, and proposed valid solutions. However, a reform of this magnitude could not be implemented without external support and very strong domestic political power. Neither of these existed. The research agrees with Tabatabaei, who argues that Malkam's goal was to achieve independence through progress (Tabatabaei, 2020:147). It should be added that other attempts were made to achieve the geopolitical goals. In 1873, Malkam tried to obtain Iran's territorial integrity officially recognized by Russia and Britain through diplomatic channels, but was unsuccessful (Granville to Sadr Azam, 1873.07.02. 'Confidential':478v).

The Iranian Opposition to the Reuter Concession

The geopolitical perceptions and agendas of Mirza Hosein Khan and Malkam Khan were not shared by the Iranian elites and the middle class. There was also strong opposition from the clergy (Governor General to FO, 1874.03.16. QDL, Abstracts of Letters 1874:68r), which had a broad social base and enormous influence and was almost a state within the state, as Keddie stated (Keddie, 2006: 28). The ulama refused the concession, motivated by their domestic political interests, as they were not interested in having a strong central government (Katouzian, 2009:160). Nor did they want to import of Western values (Rawlinson, 1875:134). Another dominant group, the bazaar merchants, who feared for Iranian industry and trade, also resisted (Rawlinson, 1875:134). Besides their own domestic goals, these actors saw the contract as an instrument of colonialism, and the sacrifice of sovereignty was not a viable option for them. Their perception was well expressed in the statement of Mullah Ali Kani, who saw that if the concession had succeeded, then Iran would have ended up like India (Guity, 1982:93). This view was shared by all dominant social and elite groups, which therefore rejected the concession, even the progressive forces (Kazemzadeh, 2013:110). Because of the strong opposition of the Iranian elites and middle classes, the government delayed the implementation of the concession (Keddie, 1999:38). Another consequence was that Hosein Khan lost his position.

Another important player in the granting of the concession was Nasser al-Din Shah himself, who initially supported the Grand Vizier and his advisor's project. He believed that the concession was good for Iran but not good for Russia (Adamiyat, 1973:347; Teymouri, 1954:114). Despite this, external pressure, the passivity of the British Foreign Office, and internal dissatisfaction led to the termination of the contract which was further undermined by the fact that Malkam and some other Iranian officials were paid substantial sums by Reuter (Teymouri, 1954:107). According to the literature, Hosein was not bribed

(Katouzian, 2009:161), unlike Malkam (Guity, 1982:108). In conclusion, the position of the opponents of the contract was also more than logical, since a state cannot give up its sovereignty to such an extent and outsource its economic life to an external actor. The research states that Malkam's geopolitical analysis was accurate, and his strategy had a rationale. This was shown by the fact that one tradition of British geopolitics wanted to export capital to Iran in order to increase their influence there. However, the consultant's plan for the Reuter concession was very poorly implemented, with serious negative consequences.

THE PERCEPTION OF THE BRITISH FOREIGN OFFICE ON THE CONCESSION

Part of the literature sees Reuter as a major figure in the promotion of British interests (See for example: Qorbanian, 2011), but the picture was not that clear at the beginning. The Foreign Office led by Lord Granville, was passive about the concession. The Foreign Secretary belonged to the 'Eurocentric' tradition, which had a passive attitude towards Iran. A further feature of this approach was that it sought to develop a cooperative relationship with Russia. In this context, Reuter asked for support and protection of British policy, but the Foreign Office's response was to reject this, saying it was outside their scope (Granville, 1873 July 14). There were several reasons for this reaction besides the basic characteristics of tradition. Firstly, Reuter's person was problematic for them, because he was not part of the British aristocracy. That is why they questioned his loyalty and feared that he would place himself under Russian protection (Kazemzadeh, 2013:110). Griffiths added that Reuters' Jewish background also played a role (Griffiths, 2017:49). All of these elements united in Granville's opinion, who considered him a "low-class adventurer" (Galbraith, 1989:250–251). In other words, because of Reuter's origin and class position, the Foreign Office reacted with mistrust and exclusion.

There were also geopolitical arguments for not supporting the contract. Actors of the 'Eurocentric' school of British geopolitics feared that the planned railway would help the spread of Russian political and economic interests, as it would be connected to the Russian network (HM Minister at Tehran to Secretary of State, 1873.04.17. QDL, Political No. 150:245r). This meant that Russian influence would have extended southward along these lines, and the British wanted to avoid this scenario. Granville followed the same logic and predicted the end of Iran's independence if the railway was built (Gov. of India, Foreign Department to Duke of Argyll, 1873.09.01. QDL, Political No. 150:244r). In addition, supporting the concession would have meant that Britain would have been actively involved in the modernization and future of Persia. This would contradict the buffer-zone-building and status quo-maintaining geopolitical fundamentals of the 'Eurocentric' school. According to this interpretation, the concession could have led to a myriad of unintended consequences. These included the deterioration of relations with Russia, which would certainly have occurred if the concession had been supported. This scenario also ran counter to the Foreign Office's basic concept at the time, which was to avoid conflict with the Russians (Adamiyat, 1973:358).

THE BRITISH SUPPORTERS OF THE REUTER CONCESSION

Contrary to the dominant tradition in the Foreign Office, other actors in British geopolitics, such as British India and Iran-based officials, took a radically different view of the Reuter Concession. They mostly

belonged to the ‘Curzonian tradition’³, which attached particular importance to Iran’s position in the global geopolitical processes. During this period, British India, and Henry C. Rawlinson, one of the leading opinion makers on Iranian affairs, also sought to advance Iranian-British relations. This can be seen in Rawlinson’s 1868 Memorandum, where he floated various ideas about how to rebuild British influence in Iran. These included: Sending military officers to lead the army; Educating the children of Iranian elites in British schools; Supplying arms; Investing in Persia by companies backed by British policy, opening banks and mines, and building railways (Extract from Memorandum by H.C. Rawlinson, 1868.07.20. QDL, ‘Persia’:63v). On this basis, it can be concluded that Malkam Khan’s plan had a certain realism, as there was a British geopolitical school whose main aim was to strengthen Iran and contain Russian interests. In these visions, one of the ways to achieve these goals was the involvement of British companies in the Iranian economy, which would have been supported by diplomacy.

Hence, the Reuter Concession was born in a context where it fitted into the agenda of one of the dominant traditions in British geopolitics. Consequently, British Indian and Iran-based actors supported Reuter and took a position in favor of the concession in their geopolitical reasoning. The Minister of Britain in Tehran, Alison, expressed the view that it would be important that the construction of infrastructure in Iran should be British-initiated and controlled (Alison to Granville, 1871.07.17. QDL, Railways in Persia:272r). This also shows that the planned modernization transformation, and one of its pillars, the construction of infrastructure, was perceived by these actors not only as a threat but as an opportunity. There was a high stake in gaining influence over the sector. Because it would have meant long-term benefits and influence as the development of Iran’s modernization and the building of a modern state and economy could have been shaped by British interests. The Earl of Carnarvon (Henry Herbert) in London also argued for the significance of the concession and British influence in Persia: *„and of all the neighbouring States around our Indian possessions, none could be held to be of greater importance to us than the kingdom of Persia”* (The Earl of Carnarvon, 1873, July 14). In his complex analysis, Henry Herbert argued that it would be a big problem if Russia were to build the Caspian Sea-Gulf railway along its interests. Besides, the conservative politician also referred to Persia’s strategic position in the context of British India and the Ottoman Empire (The Earl of Carnarvon, 1873, July 14). Another influential character, Rawlinson also supported the contract and saw its political importance very sharply. He believed that if Britain did not support Reuter, the Iranian elite would inevitably gravitate towards Russia (Greaves, 1959:96). His prediction later came true. In addition to the official actors, the Reuter Concession became an important issue in popular geopolitics, and articles in the press also supported the businessman. According to an article in the Pall Mall Gazette, a huge fortune had fallen into their hands, but the Foreign Office failed to take advantage of it (Pall Mall Gazette, 1873.07.15:5). Overall, the argument of the ‘Curzonian school’ was based on the emphasis on Iran’s geostrategic importance and the desire to gain rights to the construction infrastructure construction and the influence it would bring. This geopolitical course was not able to impose its will at the time, but it kept alive the demands of Reuter, who did not give in to the withdrawal of his concession. These British officers and diplomats, who supported a more active Iran policy, viewed the withdrawal negatively and the Iranian forces involved in it as enemies of progress and reform (See: Dismissal and Reinstatement of the Grand Vizier of Persia, QDL, Abstracts of Letters:9v).

³ Research calls it ‘Curzonian’ because later Lord Curzon was the most prominent theoretician and representative of the school.

THE LONG-TERM EFFECTS OF THE CONCESSION

Despite its withdrawal, the Reuter Concession remained influential in later decades, and its issuance catalyzed several long-term processes and consequences. This chapter attempts to trace, categorize, and analyze these impacts.

The Impacts on Iranian Geopolitics

The controversy surrounding the concession, and the circumstances of its withdrawal had a fundamental impact on Iran's geopolitical space and objectives. Firstly, the geopolitical dynamics between Britain and Russia were established, which strongly delimited Iran's modernization prospects until 1917. After the cancellation, Iran was definitively trapped in the buffer state status, with all its negative features. Although the Iranian elites made several attempts to break out of this situation, such as the Morgan Shuster Affair in 1911, they were unsuccessful. The research agrees with Valeriano and Benthuyzen, who have examined the characteristics of the buffer state. They concluded that this is an extremely precarious status, which significantly increases the risk of state collapse and is accompanied by a continuous loss of control over domestic and foreign affairs (Valeriano and Benthuyzen, 2012:1165–1166).

The context in which the concession was annulled had a major impact on relations among the Iranian elites and their geopolitical perception. Both Hosein and the Shah subsequently considered its issuance to be one of their greatest mistakes (Teymouri, 1954:120). Hosein Khan noted the withdrawal with visible disappointment and stated that Lord Granville was more afraid of the Russians than the Iranians were (Adamiyat, 1973:358). Because of the failure, the Sepahsalar blamed the attitude of the British government and their lack of support (Adamiyat, 1973:359). This meant that the Anglophile concept of Iranian geopolitics and reform had been severely defeated. Furthermore, the ambivalent nature of British geopolitics, which was the result of its different traditions, was already being experienced. The failure and its consequences were felt by Iranian actors, who then also began to seek closer relations with Russia, as the power structure and its consequences became clear to them, just as Rawlinson predicted. The buffer status had another characteristic. According to Amanat, it marked the beginning of what he calls Iran's 'double game'. This strategy aimed to use the rivalry between the two great powers to secure geopolitical space. He stated that this has been misinterpreted by the Pahlavi nationalist historiography (Amanat, 2003). The rapprochement with the Russians and the consequences of the lack of British support were communicated by Hosein to the British actors (Abstract of Secret Letters Received from India, 1873.02.03. QDL, Abstracts of Letters 1873:29r). Nevertheless, the Foreign Office did not change its policy.

However, despite the failure of the Reuter Concession and the period of 'swing politics', the recognition of territorial integrity and the idea of Malkam Khan – and Rawlinson – of importing British economic entities and interests did not disappear. In 1884, Granville advised Malkam in a letter that if he wanted to increase British sympathy, the Karun River should be opened to trade (Granville to Malkam, 1884.08.16. QDL, 'Confidential':479v–480r). At this time, Iran's territorial integrity was again under extreme threat by Russia, which by the 1880s had become its neighbor to the east of the Caspian Sea. In addition, the case of the Reuter Concession made it clear that railway construction could only be achieved through the great power consensus. The opening of the Karun River had been proposed to the Iranians by the British Minister in Tehran, Henry Drummond Wolff, alongside the Foreign Secretary (QDL, 'Confidential':482r). In his argument, Wolff explained that the Russians could not object to this, as it was essentially different from a

concession (QDL, 'Confidential':482v). In this respect, despite the contract's failure, Malkam and the Anglophile tradition achieved partial success in integrating British economic and political interests into the country's affairs, albeit within a limited geographical scope. Malkam was also right about the link between economic connectivity and British interests, because British geopolitics then and later was focused on the southern regions. That was where most of its economic interests were concentrated.

The Implications of the Reuter Concession from British Perspectives

The Reuter Concession and its termination had various long-lasting and significant effects on British geopolitics. First of all, it served as a pretext for the British to prevent Russian attempts to gain economic influence. Secondly, it provided a basis for the construction of their subsequent economic positions. Thirdly, it shaped British geopolitical traditions in two ways, strengthened the geopolitical assumptions of the 'Eurocentric' tradition, which meant a cooperative attitude with Russia. Furthermore, it also influenced the concepts of the 'Curzonian school', which maximum goal envisioned the Iranian modernization under a British umbrella. Finally, the concession started the period in which British soft power capabilities started to erode, and the contract became a symbol of colonialism.

In the first category, the case of the Russian Falkenhagen⁴ contract should be mentioned. Russia wanted to use the granting and withdrawal of the Reuter Concession as a pretext to obtain a similar deal for itself. This became the Falkenhagen Concession, which was created under strong Russian pressure (Kazemzadeh, 2013:139). Ironically, this was also finally terminated in 1875, for very similar reasons to its British predecessor. From the Iranian side, one of the players in this case was Mirza Hosien Khan, who did not want to make this deal with Falkenhagen and therefore turned to the British for political support (Kazemzadeh, 2013:142). The Tehran Minister, William Taylor Thomson perceived that the case of Reuter, who refused to give up his compensation claims, could be used as a pretext, and was eventually supported by the Viceroy of India, Lord Salisbury (Robert Gascoyne-Cecil) (Kazemzadeh, 2013:144; Galbraith, 1989:251). The strategy was successful, although the fact that St Petersburg did not want to have a bad relationship with London at the time also played a role (Kazemzadeh, 2013:145–146). This meant that British geopolitics now considered the contract to be valid. Thus, they changed their previous approach, and it also became clear to the Russians that the British did not let go of Iran's hand.

The second effect of the concession was to help establish British economic interests. This is partly due to the Russian plan and the Falkenhagen affair, and partly due to the influence of the 'Curzonian tradition'. Thus, the British arsenal incorporated the claim of Reuter, who in those years tried to obtain compensation through various channels. He was helped in the beginning by the Tehran Minister, Thomson, and British India and later by the changing British geopolitical agenda, which by the 1880s was already aimed at creating economic interests. Although Reuter had ideas in 1885 of allying with Bismarck (the Chancellor of the German Reich) and the Rothschilds (one of the most influential capitalists of this time) for his cause (Greaves, 1959:98). But these plans did not materialize. In the same year, more and more actors in British geopolitics wanted to take advantage of the canceled concession. Lord Hartington, the head of the War Office in London, believed that it would be useful to establish influence in Persia (Greaves, 1959:97), and Lord Salisbury's government also wanted to settle the issue of the contract in this spirit (Galbraith, 1989:251). Thus, by the second half of the 1880s, Britain's geopolitical objectives had partly shifted, thanks

⁴ Falkenhagen was a Russian engineer.

to the change in the decision-makers and the lobby of British India and Iran-based actors. They still wanted to maintain the status quo but realized that the passive policy of the past could not be continued. This was the context in which the new British minister, Henry Drummond Wolff, arrived in the country. Salisbury described his job in this way: – maintain – *“the integrity of Persia; the development of its resources, and the maintenance of a strong, independent, and friendly Government”* (Wolff, 1908:337). The research agrees with Kazemzadeh, who stated that Wolff was energetic and talented. He also had a strong network in the City, with friends including the most important businessmen like Reuter. His policy was based on two pillars, the primacy of the economy and the Anglo-Russian partnership (Kazemzadeh, 2013:184–185). The minister himself also admitted that he had strong allies like British India in achieving the above-mentioned goals (Wolff, 1908:332–333). He also embodied the changing face of British geopolitics by linking and unifying political and economic goals and actors. Moreover, the Reuter concession gave him a base to build on.

Because of the Russian influence and the Iranian context, Wolff had two options related to the Reuter Concession to achieve his goals. The first was the opening of the Karun River, which allowed the British trade to reach the interior areas of the country. For Wolff, the river was a natural opportunity to develop and deepen the British economic positions. He said: *“The result of opening the Karun would be to give Persia what she urgently needed — an easy highway from some of her richest and most inaccessible provinces”* (Wolff, 1908:343). This made British interests in southwestern Persia much more extensive, but it was inherently a geographically limited zone. This fact and the successful agreement also contributed greatly to the birth of ‘South Persia’ as a geopolitical concept. This area, in the British understanding, covered their economic and strategic interests. The second was the settlement of the Reuter case. Again, Wolff achieved success which was to have a profound impact on the following decades, as the British entrepreneur was compensated by the establishment of the Imperial Bank of Persia (IBP) in 1889. This institution, besides banking, also had the right to extract raw materials (Lockhart, 1971:316). The company became Iran’s first modern financial institution and state bank. This meant a huge British influence, as through the company the British became both a permanent player in Iranian finances and had access to constant first-hand information. The financial institution was also crucial for the further directions and possibilities of the modernization process. It either provided capital, mediated, or opposed other financial interests that were not in its favor, while presenting itself as an important source of British influence. The establishment of the bank had such an impact that it is no coincidence that Qorbanian, in his analysis called it the most important part of the Reuter Concession (Qorbanian, 2011:142). His view was shared by other actors at the time. It is exemplified by the Army Headquarters India’s report in 1911, which described the IBP as the most valuable political instrument essential for them to avoid Persia’s one-sided financial dependence on Russia (Army Headquarters India, 1911:326–327). The company’s significance and historical role was further demonstrated by the fact that it operated as a state bank until 1929. Furthermore, it was also an important pillar of British economic and geopolitical interests during these decades.

The geopolitical struggle around the Reuter Concession influenced British geopolitical traditions in two ways. Firstly, it reinforced the British ‘Eurocentric’ and ‘Curzonian’ tradition’s idea that the modernization of Iran and its integration into the geopolitical world order could not be achieved alone. For this reason, Wolff had already proposed to his Russian counterpart, Dolgouruki, that the two great powers should reform Iran together and that relations between the three parties should be settled by a convention (Wolff, 1908:347–348). This finally happened in 1907. In addition, the economic focus of influence building became

important for them as well. On the other hand, it also had a considerable influence on the development of the 'Curzonian' tradition. Rawlinson, a member of this school, expressed it as follows: *"There was something grand, something heroic in the idea of sacrificing national pride— almost national independence—to the eventual resuscitation of a fallen country, but the scheme was hardly practical"* (Rawlinson, 1875:126). The commentary of the scholar and diplomat is worth analyzing in more depth, as it contains the essence of the attitude of the school. On the one hand, he saw Iran as a failed state that needed outside help to modernize. To achieve this, it would have to give up its 'national pride', in other words, its sovereignty. These ideas have remained important throughout this period and are reflected in the ideas of Lord Curzon himself and his major diplomatic work, the Anglo-Persian Agreement of 1919. With this agreement, he sought to settle the 'Persian question', so the integration of Iran into the world order and global capitalism (See: Vác, 2022). Under the terms of the 1919 treaty, the British government recognized Iran's territorial integrity and independence, but essentially made the country a British protectorate, as all economic, military, and administrative bodies would have been under their control. Furthermore, the necessary investments would also have been financed by British sources (See: Agreement, 1919).

Finally, the Reuter Concession also had a significant and long-term impact on British soft power capacity. On the one hand, according to the Iranians, it was the beginning of an infamous period in which the British did not act as they should have. At the same time, from this soft power perspective, it can be seen as a failure of British geopolitics, since the great power was the model state in the geopolitical code of Iranian decision-makers like Hosein and Malkam. The research agrees with Joseph Nye, who argues that this is extremely important. By using soft power, the model state can achieve its goals when others want to follow the achievements and values of a country (Bíró, 2022:151). The Reuter Concession is important in this respect. In the period 1872–1921, British realpolitik steadily eroded their prestige in the eyes of the Iranians, and this process began at that time. It is another question of whether the expectations of the Anglophile Iranians were realistic and achievable.

CONCLUSION

The research aimed to contribute to the analysis of the Reuter Concession from a geopolitical perspective. The study concluded that the contract was intended to settle Iran's geopolitical and economic modernization at the same time. It can be seen that the Iranian statesman's geopolitical reasoning was logical. Malkam and Hosein wanted to achieve the territorial unity of their state and modernization objectives through the strategy of connectivity and multilateralism. They aimed to ensure that Iran would not face the threat of Russian conquest alone, and parallelly they wanted to achieve the modernization goals. Their worldview and geopolitical perception made them see Britain as the ideal partner. However, renouncing sovereignty in this way and to this extent was not possible and was rejected unanimously by Iranian elites and society. The research states that while Malkam's geopolitical analyses were sharp, the implementation of his thoughts was unrealistic and infeasible. The study argues that the Reuter Concession can be seen as a failure on the part of the Iranians, as it opened the economic arena of competition to the great powers and made Iran's role as a buffer state clear to all. The concession highlighted the fact that the two great powers would not tolerate the exclusive dominance of the other in the various economic fields. Consequently, a dual Anglo-Russian structure emerged in this period, and Iranian geopolitics had to balance between these two giants. In other respects, however, as the economic arena was opened up to great

power rivalry, Malkam's plan was in some ways a success. The British were able to counter Russian conquest with the creation of economic interests which they expanded and defended in the later decades. These companies, such as the Anglo-Persian Oil Company and the Imperial Bank, became important actors in British geopolitics and played a role in ensuring that the focus of British geopolitics in Iran remained durable and strong. Nevertheless, while these economic positions ensured that Iran was not left completely alone, they played a contradictory role from the perspective of territorial integrity. The buffer state status threatened to divide the country, despite the British corporates. However, Britain and Russia, in the 1907 Agreement, agreed on the territorial integrity of Persia but created their own influence zones. As a result, the disintegration of Iran began, and the collapse of territorial integrity was a real scenario. Besides, the Reuter Concession became a symbol in the Iranian mind, where economic colonization started.

The other objective of the research was to examine and analyze British geopolitical reactions and long-term effects. The research described and analyzed how the British actors and traditions had a very different understanding of the concession. The plurality of British geopolitical actors and schools meant that while in the first half of the 1870s, those in the dominant decision-making positions did not support it, British Indian and Iran-based actors did, and kept it alive after its withdrawal because it served their agenda. A decade later, the Foreign Office recognized this, and based on Reuter's compensation claims, wanted to create British economic interests. From the British perspective, apart from the failure of the contract and the damage to soft-power capabilities, the Reuter Concession was overall a success story. It was subsequently used by their geopolitical actors to counter Russian pressure and to build economic positions. These provided long-term geopolitical and economic influence, most notably the Imperial Bank of Persia and the Anglo-Persian Oil Company. The oil company became a major global player, causing a series of conflicts between the Iranian governments and Britain until the Islamic revolution. The contract also had a major impact on British geopolitical thinking, integrating economic instruments into it. Furthermore, it was also incorporated into the agenda of the Curzonian geopolitical tradition. Both the Eurocentric and the Curzonian British geopolitical traditions accepted the geopolitical status quo. This meant that the external conditions for Iran's modernization were jointly determined by the British and Russian empires. Consequently, the failure of the contract contributed to the birth of 'South Persia' as a British geopolitical concept. Besides, after the collapse of Tzarist Russia in 1917, the Curzonian school's maximum aim was a modified and expanded Reuter Concession that envisioned the Iranian modernization under the British umbrella.

REFERENCES

Qatar Digital Library = QDL

Primary Sources

"THE REUTER CONCESSION". *Pall Mall Gazette*, 1873.07.15.
<https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0000098/18730715/006/0005>

The Earl of Carnarvon, 1873, July 14. *Persian Government—Concession To Baron De Reuter*, Hansard, Volume 217. <https://hansard.parliament.uk/Lords/1873-07-14/debates/66c3f518-5938-4d3d-8036-67f705c61680/PersianGovernment%E2%80%94ConcessionToBaronDeReuter>

The Earl of Granville, 1873, July 14. Persian Government—Concession To Baron De Reuter, Hansard, Volume 217. <https://hansard.parliament.uk/Lords/1873-07-14/debates/66c3f518-5938-4d3d-8036-67f705c61680/PersianGovernment%E2%80%94ConcessionToBaronDeReuter>

QDL, 'Abstracts of Letters from India 1873', British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/PS/20/CA13. https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100000000912.0x0000de

QDL, 'Abstracts of Letters from India 1874' British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/PS/20/CA14. https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100000000912.0x0000df

QDL, 'Agreement Between His Britannic Majesty's Government and the Persian Government.', British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/PS/18/C197. https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100000000833.0x00018a

QDL, 'Confidential. Persia', British Library: India Office Records and Private Papers, MssEur F111/359/2. https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100098361150.0x000001

QDL, Political No. 150 of 1873, Forwarding Copies of a Letter from HM Minister at Teheran to Earl Granville, Explaining Why he Believes the Completion of a Railway between the Caspian and Teheran would be Fatal to the Independence of Persia, British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/PS/6/111, ff 244-248. https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100108630303.0x000001

QDL, Railways in Persia, British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/PS/5/268, ff 271-273. https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100084589627.0x000018

Primary Sources (Published)

ARMY HEADQUARTERS INDIA (1911). 'Military Report on Persia' British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/MIL/17/15/5, in Qatar Digital Library. https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100000000239.0x00012b

CADMAN, J. 1927. "The Development of the Petroleum Industry in Persia", *Journal of the Royal Society of Arts*, 75 (3878): 430–35.

MALKAM, K. 2003. "Osul-e Taraqqi", (Ed.) Asil. H.A. *Resaleha-ye Mirza Malkam Khan Nazam al-Dowleh*. Tehran.

RAWLINSON, H. 1875. *England and Russia in the East*. London.

SYKES, P.M. 1951. *History of Persia*, Vol. 2. London: Macmillan.

WOLFF, H. D. 1908. *Rambling Recollections* Vol. 2. London: Macmillan.

Secondary Sources

ABRAHAMIAN, E. 1982. *Iran Between Two Revolutions*. New Jersey: Princeton University Press.

ADAMYAT, F. 1973. *Andishe-ye Taraqqi va Hokumat-e Qanun*. Tehran.

ALGAR, H. 1973. *Mirza Malkum Khan, A Study in the History of Iranian Modernism*. Berkeley: University of California Press.

- AMANAT, A. 2003. "British Influence in Persia in the 19th Century", *Encyclopaedia Iranica*, Vol. 11. New York: Columbia University.
- AXWORTHY, M. 2008. *A History of Iran: Empire of the Mind*. New York: Basic Books.
- BÍRÓ, D. 2022. "Hegemónia és befolyásszerzés Ankara politikájában: Soft power elemek a kulturális kapcsolatoktól a szunnita iszlám vallási dominanciájáig", *Külügyi Műhely*, 4 (1): 149–174. DOI 10.36817/km.2022.1.7
- BRAUDEL, F. 1996. *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, trans. S. Reynolds. University of California Press.
- CRONIN, S. 2008. "Importing Modernity: European Military Missions to Qajar Iran", *Comparative Studies in Society and History*, 50 (1):197–226. DOI 10.1017/S0010417508000108
- DADKHAH, K. 2003. "From Global Capital to State Capitalism: The Evolution of Economic Thought in Iran, 1875–1925", *Middle Eastern Studies*, 39 (4): 140–158. DOI 10.1080/00263200412331301827
- FARMANFARMAIAN, R. 2008. "The Politics of concession: Reassessing the Interlinkage of Persia's Finances, British Intrigue and Qajar Negotiation", (Ed.) Farmanfarmaian, R. *War and Peace in Qajar Persia: Implications Past and Present*. London and New York: Routledge, 213–228.
- FLOOR, W. 1991. "Traditional Crafts and Modern Industry in Qajar Iran", *Zeitschrift Der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, 141 (2): 317–52.
- GALBRAITH, J. S. 1989. "Britain and American Railway Promoters in Late Nineteenth Century Persia", *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 21 (2): 248–62. DOI 10.2307/4049928.
- GHEISSARI, A. 2023. "Unequal Treaties and the Question of Sovereignty in Qajar and Early Pahlavi Iran", *Durham Middle East Papers*, 106.
- QORBANIAN, M. 2011. "Zamineha va Bastarha-ye Tashkil-e Bank-e Shahansahi dar Iran", *Faslname-ye Tarikh-e Ravabet-e Khareji*, 13 (49): 137-154.
- GREAVES, R.L. 1959. *Persia and the Defence of India 1884-1892: Study in the Foreign Policy of the Third Marquis of Salisbury*. Athlone Press.
- GRIFFITHS, J. 2017. *British Foreign Policy and Iran, a Performance 1872-1979*. PhD Thesis, University of Manchester.
- GUITY, N. 1982. *The Origins of Modern Reform in Iran, 1870-80*. London: University of Illinois Press.
- KATOUZIAN, H. 2009. *The Persians, Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. New Haven and London: Yale University Press.
- KAZEMZADEH, F. 2013. *Russia and Britain in Persia, Imperial Ambitions in Qajar Iran*. London: I.B. Tauris.
- KEDDIE, N.R. 2008. "Iran under the Later Qajars, 1848-1922", (Ed.) Avery, P., Hambly, G. and Melville C. *The Cambridge History of Iran*, Volume 7: 174–212.
- KEDDIE, N.R. 2006. *Modern Iran, Roots and Results of Revolution*. New Haven and London: Yale University Press.

- KEDDIE, N.R. 1999. *Qajar Iran and the Rise of Reza Khan, 1796-1925*. Mazda Publishers.
- KHALILI, M. “Qarardad-e Reuter”, *Tarikh-e Ravabet-e Khareji*, 10 (38): 49–71.
- KOLOSSOV, V. and TOAL, G. 2007. “An Empire’s Fraying Edge? The North Caucasus Instability in Contemporary Russian Geopolitical Culture”, *Eurasian Geography and Economics*, 48 (2): 202–225. DOI 10.2747/1538-7216.48.2.202.
- LOCKHART, L. 1971. “Emergence of Anglo-Persian Oil Company 1901-1914”, (Ed.) Issawi, C. *The Economic History of Iran, 1800-1914*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- MAMADOUH, V. and DIJKINK, G. 2006. “Geopolitics, International Relations and Political Geography: The Politics of Geopolitical Discourse”, *Geopolitics*, 11 (3): 349–366. DOI 10.1080/14650040600767859.
- MIRSEPASSI, A. 2000. *Intellectual Discourse and the Politics of Modernization: Negotiating Modernity in Iran*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MODELSKI, G. 1987. *Long Cycles in World Politics*. London: The MacMillan Press.
- SADEQIAN, N. 2010. “Taamoli-ye Tarkihi va Hoquqi bar Qaradadha-ye Naft-e Iran dar Asr-e Qajar”, *Ganjineh-ye Asnad*, Payiz 1389. 20(79): 6–21.
- SHAHRIARI, K. 2017. “Modernization Process in Iran: Historical Overview”, *Journal of Social Science Studies*, 4 (1), 269–282.
- TABATABAEI, M.T.S. 2020. “Mirza Malkam Khan and the Idea of Method”, *Occidental Studies*, 10 (2):143–168.
- TAYLOR, P. J. 1993. “Geopolitical world orders”, (Ed.) Taylor P.J., *Political Geography of the Twentieth Century: A Global Analysis*. London: Belhaven Press, 31–60.
- TEYMOURI, E. 1954. *Asr-e Bikhbari, ya Tarikh-e Emtiazat dar Iran*. Tehran: Entesharat-e Aqbal.
- VAKILI-ZAD, C. 1996. “Collision of Consciousness: Modernization and Development in Iran”, *Middle Eastern Studies*, 32 (3): 139–160.
- VALERIANO, B. and BENTHUYSEN J.V. (2012). “When States Die: Geographic and Territorial Pathways to State Death”, *Third World Quarterly*, 33 (7): 1165–1189. DOI 10.1080/01436597.2012.691826
- VÁ CZ, I.D. 2022. “Lord Curzon’s Geopolitical Strategy and the Anglo-Persian Agreement of 1919”, *International Congress on Afro-Eurasian Research VI*. Istanbul, 201–215.

SÜRDÜRÜLEBİLİR LİMAN İŞLETMECİLİĞİ VE YÖNETİMİ

Gökçe ÖZKAN

ozkangokce95@gmail.com
0000-0001-5771-0650

Doç. Dr. Murat
YORULMAZ

murat.yorulmaz@kocaeli.edu.tr
0000-0002-5736-9146

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi

Received: 16.06.2024

Kabul Tarihi

Accepted: 18.08.2024

SUSTAINABLE PORT OPERATIONS AND MANAGEMENT¹

ÖZ Limanların stratejik önemi göz önüne alındığında, sağlanan hizmetin devamlılığı deniz ticareti için hayati öneme sahiptir. Çevre kirliliği, iklim değişikliği, enerji kaynaklarının azalması, işçi sağlığı ve iş güvenliği eksiklikleri, atık yönetimi zorlukları ve teknoloji yönetimindeki sınırlılıklar gibi unsurlar, liman işletmeleri ve paydaşları için ciddi birer sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle liman işletmeciliği için sürdürülebilirlik kavramı, bahsi geçen sorunların önüne geçmek ve verilen hizmetin devamlılığını sağlamak açısından ulusal ve uluslararası ekonomi için kilit noktadadır. Sürdürülebilirlik kavramını liman işletmeciliği ve yönetimine dahil edebilmek için, sürdürülebilirliği etkileyen faktörler belirlenmelidir. Etkileyen faktörler arasında ilişki ve etkileşim tespit edilerek bu sorunların önüne geçmek, liman işletmelerinde sürdürülebilirlik açısından çok büyük önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda, liman işletmeciliği için sürdürülebilirlik kavramı, bahsedilen sorunları ele almak ve hizmetin devamlılığını sağlamak açısından ulusal ve uluslararası ekonomiler için kritik bir konuma sahiptir. Liman işletmeciliğinde sürdürülebilirlik kavramının benimsenmesi, etkileyen faktörlerin belirlenmesine dayanmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, liman işletmeciliği ve yönetiminde sürdürülebilirlik yaklaşımını ve sürdürülebilirliğe etkisi olan faktörleri açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: Denizcilik, Limanlar, Liman İşletmeciliği, Deniz Ticareti, Sürdürülebilirlik

ABSTRACT

Given the strategic importance of ports, the continuity of the service provided is vital for maritime trade. Environmental pollution, climate change, diminishing energy resources, lack of occupational health and safety, waste management challenges and limitations in technology management pose serious challenges for ports and their stakeholders. In this context, the concept of sustainability for port management is key for the national and international economy in terms of preventing the problems and ensuring the continuity of the service provided. In order to incorporate the concept of sustainability into port operations and management, factors affecting sustainability should be identified. In this context, the concept of sustainability for port operations is critical for national and international economies to address these issues and ensure continuity of service. The adoption of the concept of sustainability in port management is based on the identification of influencing factors. In this context, the aim of this study is to explain the sustainability approach in port operations and management and the factors that affect sustainability.

Keywords: Maritime, Ports, Port Management, Maritime Trade, Sustainability

¹ Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 2209/A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destek Programı kapsamında desteklenen projeden üretilmiştir. Bu çalışma 18-19 Nisan 2024 tarihlerinde düzenlenen 2nd International Conference on Scientific and Innovative Studies ICSIS sempozyumunda İngilizce sunulan ve yayınlanan bildirinin Türkçe versiyonudur.

GİRİŞ

Dünyanın yaklaşık üçte ikisini denizlerin oluşturması dolayısıyla uluslararası lojistik ve ticaret için denizyolu taşımacılığı en yaygın kullanılan taşımacılık yöntemlerinden birisidir. Ulaştırma süresi diğer taşımacılık yöntemlerine göre fazla olsa da denizyolu taşımacılığı uluslararası ticaret ve lojistikte en güvenli ve ucuz taşıma yöntemidir (Demirci & Tarhan, 2016). Bundan dolayı limanlar ve gemiler, denizyolu taşımacılığının vazgeçilmez unsurlarıdır. Limanlar, gemilerin yük elleçleme ve yakıt ikmali yaptığı, ayrıca geminin her türlü ihtiyacını karşıladığı yerlerdir. Yük operasyonları ve gemi hizmetleri haricinde limanlarda, yolcu operasyonları, yüklere katma değer yaratan hizmetler, gümrükleme, sağlık-ilk yardım, atık toplama, çevre hizmeti, gemi bakım onarım hizmeti de sunulmaktadır (Töz & Köseoğlu, 2015).

Denizyolu taşımacılığının en çok tercih edilen taşıma yöntemlerinden birisi olmasının bir başka nedeni de limanların ve verdiği hizmetlerin kalitesinin gün geçtikçe artıyor olmasıdır. Ticaret ve ulaşımın temelini oluşturan limanlar, buldukları coğrafyanın ekonomik, sanayi ve teknolojik olarak gelişmesindeki en büyük etkenlerden biri olmaktadır. Buldukları coğrafyada sağladığı bu gelişmelerden ötürü aynı orantıda limanlarda hızlı ve etkin operasyonlar gerçekleştirebilmek için daha modern ve gelişmiş alanlara dönüşmekte (Konur, 2016) ve ülke ekonomileri için stratejik alanlara dönüşmektedir. Limanlar sadece taşımacılığın temelini oluşturmaz aynı zamanda sanayi ve endüstrinin en önemli halkası konumundadır. Tedarik zincirinde önemli rol oynayan limanlar, tedarikçiden nihai müşteriye kadar olan süreçte ürün ve hizmet desteği sağlamaktadır Böylelikle hem ulusal hem de uluslararası ticaretin ve lojistiğin merkezinde bulunmaktadır (Welford & Gouldson, 1993).

Limanların önemi göz önünde bulundurulduğunda, verilen hizmetin devamlılığı deniz ticareti için çok büyük önem arz etmektedir. Çevre kirliliği, iklim krizi, enerji kaynaklarındaki azalma, işçi sağlığı ve iş güvenliğindeki yetersizlik, atık kontrolü ve teknoloji yönetimi istenilen şartlarda yapılamaması vb. unsurlar liman işletmeleri ve paydaşları için sorun oluşturmaktadır. Bu çerçevede liman işletmeciliği için sürdürülebilirlik kavramı, bahsi geçen sorunların önüne geçmek ve verilen hizmetin devamlılığını sağlamak açısından ulusal ve uluslararası ekonomi için kilit noktadadır. Sürdürülebilirlik kavramını liman işletmeciliği ve yönetimine dahil edebilmek için, sürdürülebilirliği etkileyen faktörler belirlenmelidir. Etkileyen faktörler arasında ilişki ve etkileşim tespit edilerek bu sorunların önüne geçmek, liman işletmelerinde sürdürülebilirlik açısından çok büyük önem teşkil etmektedir.

Lim, Pettit, Abouarghoub ve Beresford (2019) limanlarda sürdürülebilirlik ve performans hakkında yaptığı çalışmalarında, sürdürülebilir liman işletmeciliğini etkileyen faktörlerin literatür araştırmasını yapmış ve etkileyen faktörleri tespit ederek, araştırmacılar için ne kadar önemli olduğunu yapılan çalışma sayısı açısından belirtmiştir. Ayrıca sürdürülebilirlik faktörlerini ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda gruplandırmış, dünya genelinde limanlarla ilgili yapılan çalışmalarda eksikleri dile getirmiş ve gelecekteki yapılacak çalışmalara farklı bir boyut kazandırmak amacıyla nicel veri analizi teknikleriyle de incelenmesi gerektiğini önermiştir.

Schipper, Vreugdenhil ve De Jong (2017) yaptıkları çalışmada, dünya genelinde belli başlı limanların sürdürülebilirliğini sayısal olarak değerlendirmiş, limanları ve liman şehirlerini sürdürülebilirlik açısından bu değerlendirmeye göre karşılaştırmasını yapmıştır. Yapılan çalışma değerlendirmeye alınan limanların birbiri arasındaki sürdürülebilirlik açısından eksiklerini görebilmek ve kıyas yapabilmek için hazırlanmış önemli bir

çalışmadır. Ancak değerlendirme sadece genel bir başlık olarak çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik olarak sınırlandırılmış genel anlamda bu başlıkları etkileyen faktörlerden bahsedilmemiş ve değerlendirmeye alınmamıştır. Aynı zamanda çalışma birkaç limanla da sınırlandırılmıştır.

LİMAN İŞLETMECİLİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Sürdürülebilirlik ilk olarak 1987 yılında çevre için düzenlenen dünya komisyonunda mevcut ihtiyaçları karşılamak konusunda ödün vermeden gelecektekilerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yetisinin gelişimi için önerilmiştir. Bu komisyonun toplanmasından sonra bu düşünce hızlı bir şekilde odak konusu haline gelmiştir (Kong & Liu, 2021).

Liman sürdürülebilirliği kavramını Lim ve arkadaşları (2019) şöyle tanımlamıştır; deniz taşımacılığında yük hacminin ve liman operasyonları faaliyetlerinin artması ile çevre kirliliği de buna paralel artmıştır. Su deşarjı, atık su, gürültü, toz, tehlikeli maddeler, sera gazı emisyonları operasyonel faaliyetlerin sonucu olarak liman işletmelerinde çevre üzerinde çok büyük zararı olmuş, çalışanlar içinde aynı zamanda sağlık ve güvenlik problemi yaratmıştır. Liman işletmelerinde oluşan bu zararlı durumun önüne geçilip gerekli kalkınma ve geliştirmelerin yapılmasından sonra bu sürecin devamını sağlamak sürdürülebilirlik kavramının tanımını oluşturmuştur. Başka bir tanımda, ekonomik, sosyal ve çevresel faktör olarak incelenen ve bu faktörler arasında denge kuran, sadece ekonomik boyut ve faydayı düşünmeyip, sosyal ve çevresel faydaları da gözeterek yaklaşıma sürdürülebilirlik denir (Sislian, Jaegler & Cariou, 2016). Diğer bir ifadeyle liman sürdürülebilirliği, limanın büyümesi ve kalkınması liman şehirlerinin ve liman işletmesinin gelişiminde çok faydalıdır. Bu büyümenin getirdiği ekonomik olarak olumlu, sosyal olarak hem olumlu hem olumsuz, çevresel olarak tamamiyle olumsuz etkileri olabilir. Bu üç etkinin tek paydada ortak olarak birbiriyle entegre bir şekilde gelişimi ve kalkınma sürdürülebilirlik sayesinde olur. (Schipper, Vreugdenhil & de Jong, 2017)

Liman sürdürülebilirliği, devamlı kendini güncellemesi ve geliştirmesi gereken limanlara sürdürülebilir gelişim kavramının uygulanması ve genişletilmesidir. Sürdürülebilir gelişme açısından bir liman ve liman operasyonları üç temel başlık altında incelenir. Bu başlıklar; *ekonomik, sosyal ve çevre* boyutudur (Lam & Li, 2019). Özellikle doğal kaynakların tahribatını önlemek için çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması öncülüğünde limanların sürekli olarak kalitesinin iyileştirilmesi, rekabet gücünü arttırabilmesi için liman koşullarını, teknik yeterliliğini ve operasyon yönetimini geliştirmesi gereklidir. Diğer taraftan limanlar kendi hinterlandıyla güçlü bir bağ kurmak, çevre limanlarla ilişkide olmak, maksimum seviyede bir liman sistemi oluşturmak için limanın sahip olduğu kaynakları liman sistemiyle birleştirmek, limanın sürdürülebilirliğini sağlamada en büyük etken konumundadır (Zhao ve arkadaşları, 2021).

Ulusal ve uluslararası deniz taşımacılığı zincirinin önemli bir halkası olan limanlar, küresel ekonomiye, ülkeler arası ulaştırma ve lojistiğe katkı sağlar. Ekonomik yönden hareketlilik için liman işletmeleri büyük bir uğraş göstermelerine rağmen, artan çevre bilinci limanların gelişiminde engel oluşturmaktadır. Gürültü ve hava kirliliği haricinde, kömür elleçlenen limanda oluşan kömür tozunun neden olduğu kimyasal kirlilik gibi ürünlerin kendisinden kaynaklanan ciddi kirliliklerde mevcuttur. Çevresel etmenler, ekonomik büyüme ve sosyal sorumluluklar sürdürülebilir bir geleceğin başarıya ulaşmasında en önemli unsurlardır. Sürdürülebilirlik, çevresel etmenler, ekonomi kalkınma ve sosyal sorumluluklar ile birlikte entegre edildiğinde elde edilir. Bundan dolayı sürdürülebilirliğin hedefinde hem limanların gelişimi hem de çevre bilincinin gelişmesi yer almaktadır (Zhao, Wang & Han, 2020).

Küresel ısınma ve kaynakların tükenmesinden dolayı çevre mevzuatlarının gelişimine bununla birlikte de kamuoyunda çevre bilincinin gelişmesine neden olmaktadır. Böylelikle limanlarda da çevre bilincinin gelişmesi ve aynı zamanda büyümesini devam ettirebilmesi için sürdürülebilir kalkınmaya ihtiyaç duymaktadır. Küresel ticaret hacminin büyük çoğunluğuna etki eden deniz taşımacılığı için en önemli unsurlardan biri olan limanların sürdürülebilirlik kalkınmasını devam ettirebilmesi için yeşil liman çalışmalarına ihtiyaç duymaktadır. Gürültü, hava, su ve ürünlerin kendisinden kaynaklanan kirliliğin önüne geçmek için limanların yeşile dönüşmesi, sürdürülebilirlik ve çevre açısından çok önemlidir (Lam & Li, 2019).

Sürdürülebilirlik açısından çevre ve enerji yönetiminin liman faaliyetleri için önemi artmaya başlamıştır. Liman işletmeleri iklim değişikliği ve küresel ısınmanın olumsuz etkilerini azaltmak için enerji yönetim faaliyetlerinde gelişime gitmektedir. Devamlı olarak çevresel açıdan sürdürülebilir olma eğiliminde olan limanlar, enerji yönetimini de etkili bir şekilde gerçekleştirmesi sonucunda “yeşil liman” tanımını karşılamış olur. Bu tanıma karşılması ve sürdürülebilir bir liman işletmesi olabilmesi açısından atık yönetimi ve kirlilik kontrolü faktörlerini de göz önünde bulundurmak gereklidir. Enerji yönetimi haricinde atık yönetimi ve kirlilik kontrolü faktörleri olmadan çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil limandan bahsedilemez. İklim değişikliği ve küresel ısınmanın en büyük nedeni bu iki faktörün uluslararası mevzuatlara uygun bir şekilde yönetilmemesinden kaynaklıdır. Liman yetkililerinin bu faktörleri incelemesi, ölçüp değerlendirmesi, değerlendirme sonrasında yapılan seçimi ve verilen kararın etkinliğini gözlemlemesi gerekir (Di Vaio, Varriale & Alvino, 2018).

Sürdürülebilir limanlar doğal kaynakları kullanmadan mevcut durumdaki kendi kaynaklarını yönetebilmeli aynı zamanda çevresel geleceğin gelişimine önem vermelidir. Limanlar operasyonlarında var olan liman planlamanın içeriğinde hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, gürültü kirliliği ve deniz tortusuna kısacası olumsuz çevresel etkileri azaltmaya yönelik operasyonlar yer almalıdır. Böylelikle limanlar bir yandan üretkenliğini ve rekabet gücünü arttırırken, diğer taraftan çevresel sürdürülebilirliği sağlamış olacaktır (Hamri & Jouad, 2020).

Sürdürülebilirlik tek tip değil, çok yönlü bir olgudur. Fakat limanlar sürdürülebilirlik konusunda, *ekonomik*, *sosyal* ve *çevre* başlığında üç temel yapı üzerine kuruludur. Fakat limanlarda, sürdürülebilirlik önlemleri söz konusu olduğunda uluslararası yönetmelikleri de göz önünde bulundurur. Bunlar; Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS), Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), Denizde Can Emniyeti Uluslararası Sözleşme (SOLAS), Denizlerin Gemilerden Kirlenmesini Önleme Uluslararası Sözleşmesi (MARPOL), Deniz Trafiğinin Kolaylaştırılması Sözleşmesi (FAL), Denizcilik Çalışma Sözleşmesi (MLC) ve SOLAS ile MARPOL' un ilgili bölümlerinde bulunan Denizyolu ile Taşınan Tehlikeli Maddelere İlişkin Uluslararası Kod (IMDG Code) (Meyer, Gerlitz, Philipp & Paulauskas, 2021).

Sürdürülebilirlik kavramının üçlü yaklaşımından biri olan sosyal boyutun odaklandığı bir etken olan işçi sağlığı ve güvenliği, çocuk işçiliği, tehlikeli durum ve davranışlar, acil durum, işletmedeki riskler ve alınması gereken önlemlere ilişkin sürdürülebilirlik açısından önemli bir faktördür (Kiriş & Börekçi, 2018). İşletmeleri ayakta tutup, üretime katma değer sağlayan çalışanlardır. İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyduğu çalışanların bedensel ve ruhsal açıdan bütünlüklerini koruyabilmek, tehlikeli durum ve davranışları ortadan kaldırmak, oluşabilecek riskleri bertaraf etmek, işletmenin varlığı ve sürdürülebilirlik açısından çok önemlidir. Bu faaliyetlerin amacı, insani değer, verimlilik ve üretimin devamlılığını sağlamaktır. (Taşdemir & Öztürk, 2019)

Sosyal sürdürülebilirlik, çalışanların sağlık ve güvenliğine dair standartların kontrol edilmesi ile olumsuz çalışma koşullarını düzenlemek ve tehlikelere karşı maruziyetlerini minimuma indirmek için yapılan çalışmaların tümüdür. Sosyal sürdürülebilirliğin bir dalı olan işçi sağlığı ve güvenliğinin temel hedefi, iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önlemek, risklerin analiz edilip kaynağında yok edilmesini sağlamak, çalışma şartlarını ergonomik standartlara uygun düzenlemektir. Bu sayede çalışanın sağlığını ve güvenliğini sağlayarak, iş kaybının önüne geçilmesi, iş veriminin artması, rekabet gücünün artması, çalışanın motivasyon ve memnuniyetinin artması ile sosyal boyutta sürdürülebilirlik sağlanmış olur (Akandere, 2020)

Korucuk ve Memiş (2019), sürdürülebilirlik kavramının çevre boyutu faktörlerinden biri olan yeşil liman uygulamalarının performans kriterlerini, ÇKKV yöntemlerinden DEMATEL yöntemiyle değerlendirmeye almıştır. Bu yöntem ile performans kriterleri arasında önem derecelerini belirlemiştir. Sonuç olarak sürdürülebilir çevre yönetiminin sağlanması için yeşil liman uygulamalarındaki en önemli performans kriterleri tespit edilmiştir.

Pekkaya ve Bucak (2018) yaptığı çalışmada, Batı Karadeniz’ de bölgesel liman kuruluş yeri seçimini etkileyen faktörleri belirlemiş ve ÇKKV yöntemlerinden biri olan Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) yöntemini kullanmıştır. Bu çalışmada sürdürülebilirlik kavramını dört ana kriterde biri olarak belirlemiş olup, alt kriter olarak çevresel performans, güvenlik, iş gücü potansiyeli, ekonomik gelişme düzeyi, genişleme imkanı olarak tanımlamıştır. AHP’ nin sonucunda Batı Karadeniz liman yeri seçiminde en önemli ana kriter olarak sürdürülebilirlik kavramını tespit etmiştir.

Ren ve Lützen (2017), deniz taşımacılığında sürdürülebilir enerji yönetimi için kaynak seçiminde ÇKKV yöntemlerinden Depster-Shafer teorisi ve Bulanık AHP yöntemini kullanmıştır. Çalışmanın amacı deniz taşımacılığında harcanan yüksek enerji ve çevresel sorunları minimize etmek için enerji kaynağı seçiminde bu iki yöntem kullanılmıştır. Bu iki yöntem birbirine entegre bir şekilde kullanılıp, deniz taşımacılığında enerji kaynağı seçiminde en uygun alternatif olarak nükleer enerji kaynağı bulunmuştur. Ayrıca sürdürülebilir enerji kaynağı seçiminde bulunan nükleer enerji kaynağı ile uyumlu nükleer enerjiye dayalı gemilerin geliştirilmesi gerektiğini de tespit etmiştir.

Pesce ve arkadaşları (2018) yaptıkları çalışmada, kruvaziyer gemilerinde sürdürülebilirliğin üç boyutu olan ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili kriter ve ölçütlerin ÇKKV yöntemlerinden biri olan çok özellikli değer teorisi yöntemiyle analiz edilip, uygun gezi rotasını oluşturmak için hangi sürdürülebilirlik faktörünün daha önemli olduğunu tespit etmiştir. Venedik limanını baz alan bu çalışmada sonuç olarak çevreci grup için en etken sürdürülebilirlik faktörü çevresel etkiler, belediye için sosyal etkiler, kruvaziyer hattı sorumluları için de ekonomik etkiler olduğu ortaya çıkmıştır.

Cavallo, D’Apuzzo ve Squillante (2015), sürdürülebilir kentsel kalkınma için ekonomik, sosyal ve çevresel etkilere odaklanarak Napoli limanı için ÇKKV tekniklerinden biri olan AHP yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın amacı sürdürülebilir kalkınma için en önemli alternatifi bulup, turizm ve eğlence hizmetlerini geliştirmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak Napoli limanı ekonomik etkiler için en iyi alternatif “Liman sahasında yeni istihdam yaratmak” çıkarken, çevresel etkiler için en iyi alternatif “Binalarda yenilenebilir enerji kullanımı”, sosyal etkiler için de “Çocuklara ve sosyal katılıma daha fazla odaklanarak yaşam kalitesini iyileştirme” sonucu ortaya çıkmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sürdürülebilirlik kavramı tüm işletmeler için önemli bir kavram olduğu gibi liman işletmeleri ve terminalleri için de çok önemlidir. Sürdürülebilirlik kavramının liman işletmeleri terminallerine entegre edilebilmesi için bu çalışma önem arz etmektedir. Limanlarda sürdürülebilirlik konusunda yaşanan başlıca problemler, yollar, yükler ve konteynerler, depolama alanı ve limanda bulunan gemi sayısı ile ilgilidir. Liman içi yollarda oluşan trafik yoğunluğundan dolayı konteynerlerin veya yüklerin limana dönüşümünü veya çıkışını geciktirir. Bu gecikme limanın verimliliğini azaltıp ve ithalat ile ihracat mallarının hareketini büyük ölçüde kısıtlamasından dolayı önemli kayıplara neden olur. Limanların hizmet performansında yaşanan bu kayıplar liman kullanıcılarının da iş verimliliğine zarar verir ve limanın rekabet gücü zayıflar. Sonuç olarak limanlardaki hizmet performansının sürekli olarak geliştirilmesi rekabet gücünü ve sürdürülebilirliği sağlamaktadır (AlRukaibi, AlKheder & AlMashan, 2020). Kiriş ve Börekçi (2018) yaptığı çalışmada, limanlar için sürdürülebilirlik kavramını etkileyen ve engelleyen faktörleri üçlü bilanço yaklaşımıyla net ve ayrıntılı bir şekilde tanımlamıştır. Fakat etkileyen ve engelleyen faktörleri nitel yada nicel analiz yöntemleriyle incelemesinin yapılmamış olması çalışmanın kısıtını oluşturmuştur. Korucuk ve Memiş (2019), sürdürülebilirlik kavramının bir kriteri olan yeşil liman uygulamalarının performans kriterlerini ÇKKV yöntemi olan DEMATEL yöntemi ile analizini yapmış ve kriterlerin nicel olarak analizini başarılı bir şekilde gerçekleştirmiş ve söz konusu çalışmada sadece sürdürülebilirlik kavramının bir unsuru olan yeşil liman uygulamalarının performans faktörleri analiz edilmiş, diğer sürdürülebilirlik unsurları yer almamıştır. Çalışmamızda liman işletmelerinin ulusal ve uluslararası alanda rekabetini, varlığını ve gelişimini devam ettirebilmesi için en önemli faktörlerden olan liman işletmeciliğinde sürdürülebilirlik kavramını ve sürdürülebilirlik kalkınmayı etkileyen durumlar incelenerek liman işletmeciliği literatürüne katkı yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- ACER A. ve YANGINLAR, G. (2017). "The Determination of Turkish Container Ports Performance with TOPSIS Multiple Criteria Decision Making Method." *Journal of Management Marketing and Logistics*, 4(2), 67-75.
- AKANDERE, G. (2021). "Yeşil Sertifikalı Limanların Performansının Entegre ENTROPİ-TOPSIS Yöntemleri ile Değerlendirilmesi." *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(4), 515-535.
- AKANDERE, G. (2020). "Sosyal Sürdürülebilirlik Açısından Tedarik Zinciri Yönetiminde İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 63-72.
- AKSAKAL, E. ve DAĞDEVİREN, M. (2010). "ANP ve Dematel Yöntemleri ile Personel Seçimi Problemine Bütünleşik Bir Yaklaşım." *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 905-913.
- ALAGÖZ, M. (2004). "Sürdürülebilir Kalkınmanın Paradigması." *Selçuk Üniversitesi İBFF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1-23.
- ALRUKAİBİ, F., ALKHEDER, S. ve ALMASHAN, N. (2020). "Sustainable Port Management in Kuwait: Shuwaikh Port System." *The Asian Journal of Shipping and Logistics*, 20-33.
- ALTUN, S. A. ve MEMİŞOĞLU, S. P. (2008). "Performans Değerlendirmesine İlişkin Öğretmen, Yönetici ve Müfettiş Görüşleri." *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 53(53), 7-24.

- BAŞARICI, A. S. “Konteyner Gemi Acenteliğinde Müşteri Memnuniyetini Esas Alan Örgüt Yapısının TOPSİS Yöntemi ile Tespiti.” Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, 13(2), 317-341
- BAŞTUĞ, S. ve ESMER, S. (2022). “Konteyner Taşımacılığı Pazarında Sürdürülebilir Liman Rekabetinin Belirleyicileri: Sistemik Literatür Araştırması.” İzmir İktisat Dergisi, 34-52.
- CAVALLO, B., D’APUZZO, L. ve SQUILLANTE, M. (2015). “A Multi-Criteria Decision Making Method for Sustainable Development of Naples Port City-Area.” Quality & Quantity, 1647-1659.
- CHANG, B., CHANG, C.W. ve WU, C.H. (2011). “Fuzzy Dematel Method For Developing Supplier Selection Criteria.” Expert System with Applications, 1850-1858.
- CHEN-Yİ, H., KE-TİNG, C. ve GWO-HSHİUNG, T. (2007). “FMCDM With Fuzzy Dematel Approach For Costumers' Choice Behavior Model.” International Journal of Fuzzy System, 236-246.
- ÇALIK, Ç. (2016). “Performans Değerlendirme Nedir?” <http://www.kariyer.net/ikblog/performans-degerlendirme-nedir/> Erişim Tarihi:12.03.2022
- D'AMİCO, G., DEPCZYNSKA, K., DEMBİNSKA, I. ve IOPPOLO, G. (2021). “Smart and Sustainable Logistics of Port Cities: A Framework for Comprehending Enabling Factors, Domains and Goals.” Sustainable Cities and Society, 69.
- DEMİRCİ, A. ve TARHAN, D. B. (2016, Aralık). “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Liman İşletmeleri ve Bu İşletmelerin Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi Ölçümü.” Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 144-160.
- Dİ VAİO, A. ve VARRIALE, L. (2018). “Management Innovation for Environmental Sustainability in Seaports: Managerial Accounting Instruments and Training for Competitive Green Ports beyond the Regulations”. Sustainability, 1-35.
- Dİ VAİO, A., VARRIALE, L. ve ALVİNO, F. (2018). “Key Performance Indicators for Developing Environmentally Sustainable and Energy Efficient Ports: Evidence from Italy.” Energy Policy, 229-240.
- ECER, F., AÇIKGÖZOĞLU, S. ve YAMAN, F. (2009). “Analitik Ağ Süreci (AAS) ve WEB Sitelerinden Yararlanarak Otel Seçimi.” Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 187-207.
- ERKMEN, T. ve ÖZKAYNAK, S. (2015). “Liman İşletmeciliğinde Sürdürülebilir Liman Ekonomisi Stratejisi”. II. Ulusal Liman Kongresi.
- FEDAİ, A. ve MADRAN, C. (2015). “Sürdürülebilir Liman Yönetimi ve Antalya' da İki Yat Limanında Vaka İncelemesi.” II. Ulusal Liman Kongresi.
- FONTELA, E. ve GABUS, A. (1976). “The Dematel observer, Dematel 1976 report”. Switzerland: Battelle Geneva Research Center.
- GAYATHRI, C., KAMALA, V., GAJANAND, M. S. ve YAMINI, S. (2021). “Analysis of Operational and Financial Performance of Ports: An Integrated Fuzzy DEMATEL-TOPSIS Approach.” Benchmarking: An International Journal, 29(3), 1046-1066

- GÖKKISA, A. C., ÇELİK, P. ve PEKER, İ. (2021). "Performance Evaluation of Privatized Ports by Entropy Based TOPSIS and ARAS Approach." *Benchmarking: An International Journal*, 29(1), 118-135
- GREENSPAN, A. (2007). "The Age of Turbulence. Adventures in a New World." New York: Penguin Press.
- GÜNAY, Z. ve ÜNAL, Ö. F. (2016). "AHP-TOPSIS Yöntemi İle Tedarikçi Seçimi (Bir Telekomünikasyon Şirketi Örneği)." *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 37-53.
- HA, M.H. ve YANG, Z. (2017). "Comparative Analysis of Port Performance Indicators: Independency And Interdependency." *Transportation Research Part A*, 264-278.
- HAMRİ, M. ve JOUAD, S. (2020). "Management Innovation for Environmental Sustainability in Seaports." 13 th International Conference of Logistics and Supply Chain Management *Logistiqua*. Morocco: Higher School of Technology, Sidi Mohamed Ben Abdellah University.
- JANIĆ, M. ve REGGIANI, A. (2002). "An Application of the Multiple Criteria Decision Making (MCDM) Analysis to the Selection of a New Hub Airport." *European Journal of Transport and Infrastructure Research*, 2(2).
- KİRİŞ, S. ve BÖREKÇİ, D. (2018). "Sürdürülebilir Liman İşletmeciliğini Yönlendirici ve Engelleyici Faktörler: Bir Üçlü Bilanço Yaklaşımı." *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 192-220.
- KONG, Y. ve LIU, J. (2021). "Sustainable Port Cities with Coupling Coordination and Environmental Efficiency." *Ocean and Coastal Management*, 205.
- KONUR, E. (2016). *Liman İşletmelerinin Yükleme-Boşaltma, Depolama, Kılavuzluk ve Römorkaj Hizmetlerinin İfasından Doğan Hukuki Sorumluluğu (Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası Ticaret Hukuku.
- KORUCUK, S. ve MEMİŞ, S. (2019). "Yeşil Liman Uygulamaları Performans Kriterlerinin Dematel Yöntemi ile Önceliklendirilmesi: İstanbul Örneği." *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 134-148.
- LAM, J. ve LI, K. (2019). "Green Port Marketing for Sustainable Growth and Development." *Transport Policy*, 73-81.
- LİM, S., PETTİT, S., ABOUARGHOUB, W. ve BERESFORD, A. (2019). "Port Sustainability and Performance: A Systematic Literature Review." *Transportation Research Part D*, 47-64.
- LORENČIČ, V., TWRDY, E. ve LEP, M. (2022). "Cruise Port Performance Evaluation in the Context of Port Authority: An MCDA Approach." *Sustainability*, 14(7), 4181.
- LOZANO, R., FOBBE, L., CARPENTER, A. ve SAMMALİSTO, K. (2019). "Analysing Sustainability Changes in Seaports: Experiences From the Gävle Port Authority." *Sustainable Development*, 409-418.
- MAHIR KOJURI, M. (2016). "Ports Performance Evaluation and Comparison, and Proposing a Model for Their Ranking (Case Study: 3 Northern Ports of Iran)." *Journal of Maritime Transport Industry*, 2(3), 20-26.
- MERVE, A. K. (2018). AHP ve TOPSIS Yöntemi İle Tedarikçi Seçimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 17(34), 69-89.

- MEYER, C., GERLİTZ, L., PHİLİPP, R. ve PAULAUSKAS, V. (2021). "A Digital or Sustainable Small and Medium-Sized Port? Sustainable Port Blueprint in the Baltic Sea Region Based on Port Benchmarking." *Transport and Telecommunication*, 332-342.
- MOLERO, G., SANTARREMİGİA, F. ve BELTRÁN, P. (2017). "Total Safety by Design: Increased Safety and Operability of Supply Chain of Inland Terminals for Containers with Dangerous Goods." *Safety Science*, 168-182.
- ORAL, N., YUMUŞAK, R. ve EREN, T. (2021). "AHP ve ANP Yöntemleri Kullanılarak Tehlikeli Madde Depo Yeri Seçimi: Kırıkkale İlinde Bir Uygulama." *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 115-124.
- ORALHAN, B. (2019). "Sosyal Medya Platformu Seçimini Etkileyen Kriter Ağırlıklarının Bulanık Dematel Yöntemiyle Belirlenmesi." *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 408-420.
- ORGAN, A. (2013). "Bulanık Dematel Yöntemiyle Makine Seçimini Etkileyen Kriterlerin Değerlendirilmesi." *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 157-172.
- TAŞDEMİR, D.Ö. ve ÖZTÜRK, B. (2019). "Sürdürülebilir İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamalarında Koordinasyon ve Kurum Kültürü." *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 23-31.
- ÖMÜRBEK, N. ve ŞİMŞEK, A. (2014). "Analitik Hiyerarşi Süreci ve Analitik Ağ Süreci Yöntemleri ile Online Alışveriş Site Seçimi." *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 306-327.
- ÖMÜRBEK, N., DEMİRCİ, N. ve AKALIN, P. (2013). "Analitik Ağ Süreci ve TOPSİS Yöntemleri ile Bilimdalı Seçimi." *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 118-140.
- ÖZDEMİR, Ü. (2018). "Türkiye'de Yeşil Liman Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme Örneği." *Social Sciences Studies Journal*, 1209-1218.
- ÖZİSPA, N. ve ARABELEN, G. (2021). "Limanların Sürdürülebilirlik Stratejilerinin AHP Yaklaşımı ile Önceliklendirilmesi." *Journal of Yasar University*, 1430-1453.
- PEKKAYA, M. ve BUCAK, U. (2018). "Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Bölgesel Liman Kuruluş Yeri Seçimi: Batı Karadeniz'de Bir Uygulama." *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 253-268.
- PESCE, M., TERZİ, S., AL-JAWASREH, R. M., BOMMARİTO, C., CALGARO, L., FOGARİN, S. et al. (2018). "Selecting Sustainable Alternatives for Cruise Ships in Venice Using Multi-Criteria Decision Analysis." *Science of the Total Environment*, 668-678.
- REN, J. ve LÜTZEN, M. (2017). "Selection of Sustainable Alternative Energy Source for Shipping: Multi-Criteria Decision Making Under Incomplete Information." *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 1003-1019.
- SAATY, T. ve SHİH, H.S. (2009). "Structures in Decision Making: on the Subjective Geometry of Hierarchies And Networks." *European Journal of Operational Research*, 867-872.
- SAATY, T. ve VARGAS, L. (2006). "Decision Making with The Analytic Network Process Economic, Political, Social and Technological Applications with Benefits, Opportunities, Cost and Risks." *International Series in Operations Research & Management Science*, 8.

- SCHİPPER, G., VREUGDENHİL, H. ve DE JONG, M. (2017). "A Sustainability Assessment of Ports and Port-City Plans: Comparing Ambitions with Achievements". *Transportation Research Part D*, 84-111.
- SİSLİAN, L., JAEGLER, A. ve CARIÖU, P. (2016). "A Literature Review on Port Sustainability and Ocean's Carrier Network Problem". *Research in Transportation Business & Management*, 19-26.
- TÖZ, A. C. ve KÖSEOĞLU, B. (2015, Ekim). "Denizcilikte İş Sağlığı ve İş Emniyeti: Limanlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme." II. Ulusal Liman Kongresi.
- TÜRKLİM (2023). "Türkiye Liman İşletmecileri Derneği. Sektör İstatistikleri." <https://www.turklim.org/sector-istatistikleri/>. Erişim:30.05.2023
- ÜNAL, A. U. ve ALKAN, G. B. (2015). "Liman İşletmeleri İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Düzenlemeleri ve Önemi," II. Ulusal Liman Kongresi.
- WELFORD, R. ve GOULDSON, A. (1993). "Environmental Management and Business Strategy." *Financial Times Management*.
- XIAO, D., WANG, J. ve LU, Q. (2020). "Stimulating Sustainability Investment Level of Suppliers with Strategic Commitment to Price and Cost Sharing in Supply Chain." *Journal of Cleaner Production*, 1-15.
- ZHAO, C., Lİ, R., WANG, Y., YU, H. ve GONG, Y. (2021). "Study on the Propagation of Sustainable Development Concept Among Gulf Ports Based on Complex Network." *Maritime Policy and Management*, 478-496.
- ZHAO, D., WANG, T. ve HAN, H. (2020). "Approach towards Sustainable and Smart Coal Port Development: The Case of Huanghua Port in China." *Sustainability*, 1-23.
- ZHOU, Q., HUANG, W. ve ZHANG, Y. (2011). "Identifying Critical Success Factors in Emergency Management Using a Fuzzy Dematel Method." *Safety Science*, 243-252.

ANKARA-RİYAD İLİŞKİLERİ: REKABETTEN ÇOKLU STRATEJİK ORTAKLIĞA

Doç. Dr. Rukiye TINAS
rukiye_tinas@hotmail.com
0000-0001-8096-6662

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi
Received: 03.06.2024

Kabul Tarihi
Accepted: 19.08.2024

ANKARA-RİYADH RELATIONS: FROM RIVALRY TO MULTI-STRATEGIC PARTNERSHIPS

ÖZ Bu makalede “Geçmişten günümüze Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri nasıl bir gelişim göstermiştir? sorusuna cevap aranmıştır. İkili ilişkilerin seyrinin hangi olayla(rla) değiştiği ve yeni seyrinin sonuçları ortaya konmaya çalışılmıştır. Öncelikle Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Arap Birliği’nin politikalarındaki değişim ve dönüşümler ile İran Devrimi gibi parametreler, 2000’li yıllar öncesi ikili ilişkilerdeki belirleyici rollerini vurgulamak amacıyla sunulmuştur. Ardından – 1980 askerî darbesinden sonra Avrupa’dan uzaklaşan Türkiye’nin Körfez ülkeleriyle ilişkileri geliştirmeye başladığından hareketle – 12 Eylül 1980 Askerî Rejimi döneminden Türkiye’nin iç siyasetteki istikrarsızlığının dış siyasete yansımalarıyla Ankara-Riyad ilişkilerinde durağanlığın söz konusu olduğu 1990’li yıllara kadarki dönem incelenmiştir. 2000’li yılların ele alındığı ikinci ana bölümde ise ikili ilişkilerdeki yakınlık derecesine göre belirlenmiş dört alt dönem –2002-2010, 2010-2016, 2017-2021 ve 2021 sonundan günümüze – analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Türk-Suudi ilişkilerinin esas lokomotifinin hep ekonomi olduğu ortaya çıkmıştır. İki devletin ticaret rakamlarına bakıldığında ticaret hacminde istikrarın olduğu; tarafların, farklı alanlardaki potansiyellerinin birbirine sağlayacağı faydaların farkındalığıyla hareket ettikleri görülmüştür. 2000’lerin başından itibaren ikili ilişkiler tarafların birbirinin kırmızı çizgilerine basmadıklarında hep olumlu seyretmiş, ilişkiler başta ekonomi ve ticaret alanı olmak üzere, askerî, savunma ve bölgesel güvenlik gibi çoklu alanlarda olumlu gelişim göstermiştir. Kriz anlarında lider söylemleri sertleşse de taraflar, karşılıklı çıkarları gerektirdiği için belli bir süre birbirinden uzaklaşsalar bile yeniden birbirine dönmüşlerdir. 2021 yılı sonu itibarıyla ikili ilişkilere ilişkin gözlem bu yöndedir. Bu anlamda Ankara ve Riyad arasındaki köklü birliktelik bir çıkar evliliğine benzetilebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Suudi Arabistan, İkili İlişkiler, Körfez Ülkeleri, Stratejik Ortaklık

ABSTRACT The research question of this article is “How Turkish-Saudi relations have developed from the past to the present?”. The objective is to reveal the event(s) that changed the course of relations between Turkey and Saudi Arabia and the consequences of the new course on bilateral relations. Parameters such as changes and transformations in the policies of the United States, the Union of Soviet Socialist Republics, the Arab League and the Iranian Revolution were first presented to highlight their decisive role in bilateral relations before the 2000s. Then, the period from the military regime of September 12, 1980 – when Turkey moved away from Europe and began to develop relations with the Gulf countries – until the 1990s – when Ankara-Riyadh relations stagnated – was analyzed. In the second major section comprising the 2000s, four sub-periods – 2002-2010, 2010-2016, 2017-2021 and from the end of 2021 to today – determined according to the degree of proximity between Ankara and Riyadh were examined. Consequently, it turns out that the main driving force of Turkish-Saudi relations has always been the economy. We note stability in the volume of trade between the two States and that the parties act with awareness of the benefits that their potential provides them mutually in different areas. Since the early 2000s, bilateral relations have always remained positive when the parties do not cross the respective red lines, and relations have shown positive developments in many areas specially economy and trade, as well as military, defense and regional security areas. Even if the rhetoric of leaders becomes harsher in times of crisis, the parties come back to each other even if they distance themselves for a while because their mutual interests require it. This is the observation regarding bilateral relations at the end of 2021. In this sense, the deeply rooted relations between Ankara and Riyadh can be compared to a marriage of convenience.

Keywords: Turkey, Saudi Arabia, Bilateral relations, Gulf countries, Strategic partnership

GİRİŞ

Türk-Suud ilişkileri, Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) ve Suudi Arabistan Krallığı devletlerinin kuruluşlarından çok daha eskilere dayanır. 1902 yılında kurulan Suudi Arabistan Krallığı'na 19. yüzyıl sonlarında kraliyet ailesi içerisindeki kavgaların önünü açmasıyla Osmanlı müdahalesi gerçekleşmiş ve bu devlet haritadan silinmiştir (Lacroix, 2016: 5-6). Mîsâk-ı Millî (1920) 1. maddesinde ve Lozan Antlaşması (1923) görüşmelerinde Osmanlı Devleti'nin Arap tebaasının mukadderatlarının doğrudan kendilerince tayin edilmesi savunulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan yaklaşık bir yıl sonra, 1924 yılında hilafet kurumunun kaldırılması kararının alınmasının ardından Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in kendisini halife ilan etmesi Türkiye'de bazı kesimler dâhil İslam dünyası tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye'nin Suudi Devleti'ni tanımasında, Şerif Hüseyin ile bu gerginliğin ve Suudilerle ortak düşmana karşı iş birliği yapma düşüncesinin etkili olduğu belirtilmiştir (Koç, 2022). 1926 yılında Mekke'de gerçekleşen Hicaz meseleleri kongresine – kendisini Hicaz Kralı ve Necid Sultanı ilan eden Abdülaziz İbn-i Suud'u, nam-ı diğer "çöllerin efendisi"ni (Destremeau, 2024) ilk olarak tanıyan devlet başkanı – Mustafa Kemal Atatürk, doğrudan ve resmî olarak katılmıştır. Aynı yıl Türkiye, Cidde'de maslahatgüzar düzeyinde bir diplomatik temsilcilik açmıştır. Türkiye, Suudi ailenin kurduğu Hicaz ve Necid Krallığı'nın siyasi bağımsızlığını ve ülkesel bütünlüğünü kabul ettiğini ortaya koyarken Suudi hükûmeti, Ankara'da bir sefaret tesis etme niyetini bildirmiştir. 1929 yılı geldiğinde ise Türk ve Suudi devletler 3 Ağustos günü bir dostluk anlaşması (Muhadenet Muahedesi) imzalamışlardır. Böylece iki devlet arası diplomatik ilişkilerin başlangıç tarihi 1929 yılı olarak tarihe geçmiştir. 1932 yılında Hicaz ve Necid krallıkları 22 Eylül günü Suudi Arabistan adı altında birleştirilmiştir. Türkiye, yeni Suudi devleti aynı yıl tanıyarak ilk tanıyan devlet olmuştur. Bu sayede bölgedeki İngiliz ve Fransız etkinliğini kısmen azaltabilmiştir. Aynı yıl gelecekte devletin kralı olacak olan Hicaz Umum Valisi ve Dışişleri Bakanı Faysal, Avrupa'ya ziyaretinin dönüşünde Türkiye'yi de ziyaret etmiştir. 1930'lu yılların sonlarında, İbn Suud, Suriye ile Hatay meselesinde Türkiye'ye tepki göstermesi için Arap milletlerinden baskı gördüğünü, Türkiye ile ilişkileri bozmak istemediğinden ona doğrudan tepki göstermediğini Cidde'deki İngiliz diplomata bildirmiştir (Koç, 2022).

Türk-Suudi ilişkilerinin temeline dair yukarıda sunulan bilgiler ışığında, bu makalede "Geçmişten günümüze Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri nasıl bir gelişim göstermiştir?" araştırma sorusuna cevap aranmaktadır. 2000'li yıllar öncesi ve sonrası olmak üzere iki ana bölümden oluşan bu çalışmada, iki devlet arasındaki ilişkilerin seyrinin hangi olayla/olaylarla değiştiği ve ikili ilişkilerin yeni seyrinin sonuçları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşımla öncelikle 2000'li yıllar öncesinde ikili ilişkilerin temelindeki parametreler sunulmuştur. Böylece Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Arap Birliği'nin politikalarındaki değişim ve dönüşümler ile İran Devrimi (1979) gibi faktörlerin ikili ilişkilerdeki belirleyiciliğine işaret edilmek istenmiştir. Ardından 12 Eylül 1980 askerî darbesinden sonra giderek Avrupa'dan uzaklaşan Türkiye'nin, Ortadoğu'yla özellikle de Körfez ülkeleriyle ilişkileri geliştirmeye başlamasından hareketle, 12 Eylül 1980 Askerî Rejimi döneminden Türkiye'nin iç siyasetteki istikrarsızlığının dış siyasete yansımalarıyla Ankara-Riyad ilişkilerinde durağanlığın söz konusu olduğu 1990'lı yıllara kadarki dönem ele alınmıştır. 2000'li yılların incelemeye tabi tutulduğu ikinci ana bölüm ise ikili ilişkilerdeki yakınlık derecesine veya ilişkilerdeki kriz anlarına göre belirlenmiş dört alt bölümden oluşmaktadır: 1) Arap Baharı Öncesi İkili İlişkiler: 2002-2010 2) Arap Baharı Sonrası İkili İlişkiler: 2010-2016 3) İkili İlişkilerde Soğuk Savaş ve Rekabet: 2017-2021 4) Türk-Suudi Çıkar Evliliği: 2021 Yılı Sonundan Günümüze.

2000'Lİ YILLAR ÖNCESİ TÜRKİYE-SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİ

İkili İlişkilerin Temelindeki Parametreler

İkinci Dünya Savaşı'na kadar az gelişmiş bir ülke olan Suudi Arabistan, 1940'lı yıllardan itibaren petrol rezervlerinin işletilmeye başlanmasıyla kısa sürede bölgenin en zengin ülkesi hâline gelmiştir. Zenginleşme hikâyesinin başlangıç noktası 1932 yılında Bahreyn'deki petrol keşfidir. Bahreyn'de petrol bulunması üzerine Suudi Arabistan'da da petrol bulunabileceğine düşünen ABD, bir yıl sonra Suudi yönetimine petrol arama teklifinde bulunmuştur. Suudi Arabistan'ın bu teklifi kabulüyle Suudi Arabistan ve Standard Oil Company of California (SOCAL) 1933 yılında California Arabian Standard Oil Company'yi (CASOC) kurmuşlardır. Varılan anlaşmaya göre petrol üretimi ABD tarafından gerçekleştirilecek, kâr ise iki ülke arasında bölüşülecektir. Petrolün bulunması üzerine Suudi Arabistan'ın doğu şehri Dammam'da 1938 yılında düzenli üretim başlamıştır. 1944 yılında şirketin adı Arabian American Oil Company (ARAMCO) olarak değiştirilmiştir ve şirket üzerindeki Suudi imtiyazı artırılmıştır. Söz konusu Amerikan-Suudi iş birliğinin hemen ardından 1945 yılının Şubat ayında dönemin en güçlü iki adamı Amerikan Başkanı Franklin D. Roosevelt ve Kral İbn-i Suud bir araya gelmişlerdir. Başkan Roosevelt'i Yalta Konferansı'na taşıyan Amerikan donanmasının amiral gemisi Quincy, konferans bitiminde Mısır'ın Süveyş Kanalı'nın sularına demir atmıştır. Burada sırasıyla üç devlet başkanıyla – Kral Faruk (Mısır), Hailé Sélassié (Etiyopya) ve İbn-i Suud (Suudi Arabistan) – bir araya gelmişlerdir. Quincy gemisinde Amerikan ve Suudi devlet adamları, şekilsel olarak daha önceki Necid Pakti'na benzer, yani sözlü olarak, fakat içerik bakımından tamamen farklı, bir anlaşmaya varmışlardır. 14 Şubat günü üzerinde uzlaşılan Quincy Pakti ile taraflar birbirlerine basit iki söz vermişlerdir: Petrole karşı askerî savunma (Redissi, 2007). İşte bu noktadan sonra artık iki devlet arasında bir müttefiklik söz konusu olmuştur.

Temelde bir Amerikan fikri olan Bağdat Pakti'nin (Treaty of Mutual Cooperation); SSCB'nin Ortadoğu bölgesine nüfuz etmesini engellemeye yönelik, başka bir deyişle Sovyet tehdidine karşı üye ülkeler arasında bir savunma iş birliğini geliştirmek amacıyla temelleri Türkiye ile Irak tarafından 24 Şubat 1955 tarihinde atılmıştır. Ardından sırayla Birleşik Krallık, Pakistan ve İran pakta dâhil olmuşlardır. ABD, pakt içerisinde tam üye olmak yerine gözlemci statüsünü tercih etmişlerdir. Bu durum da Batı karşıtı Arap devletleri grubunu güçlendirmiştir. Amerika'nın gözlemci statüsü tercihi Mısır'ı, Suudi Arabistan'ı ve Suriye'yi rahatsız etmemek ve bu devletlerle ilişkileri bozmak istememesiyle açıklanabilir. Suudi Arabistan özeline gelindiğinde ise Riyad'ın pakta karşı çıkışı başlı başına ABD'nin paktan geri durmasının nedenidir. Zira ABD'nin bölgedeki en önemli üslerinden biri Dahran'dadır. ABD'nin müttefiki İsrail de Washington'ın söz konusu tercihinde belirleyici rol oynamıştır. Nitekim bir yandan hiçbir Arap devleti bu ülkeyi tanımamaktadır. Diğer yandan paktın 5. maddesi ancak Arap Birliği üyesi olan veya taraflarca kesinlikle tanınan devletlerin pakta üye olabileceklerini belirtmektedir. Bu da İsrail'i tamamen oyun dışı bırakmak anlamına gelmektedir. Türkiye'nin ise pakt karşıtı grupta yer alan Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan ile ilişkileri gerginleşmiştir. Kısa süre sonra 6 Mart'ta, söz konusu üç ülke pakta karşı ortak bir bildiri yayımlayarak Arap dünyasının askerî, siyasi ve ekonomik yapısını kuvvetlendirecek bir anlaşma yapılmasına ve pakta katılmamaya karar verdiklerini bildirmişlerdir. Kral Suud, radikal bir Arap milliyetçisi olmasa da hanedanıyla ilgili nedenlerle Haşimilere ve pakta karşı durmuştur. Suriye'ye bakıldığında da ise bu ülke de temel politika olarak Türkiye'nin taraf olduğu bu pakta karşı mücadeleyi benimsemiştir. Söz konusu ülkeler askerî ve/veya savunma alanlarında ikili anlaşmalar imzalamışlardır. Pakta dâhil tek Arap ülkesi olan Irak, o zaman için

Birleşik Krallık ile en iyi münasebetleri olan ülkedir. Irak'ın dışında tek bir Arap ülkesinin pakta katılmaması, Cemal Abdülnasır'ın etkisi, İsrail tehdidinin öncelikli oluşu ve paktın İngilizlerin bölgedeki çıkarlarını sürdürme arzusuna hizmet etmesi nedenleriyle açıklanmaktadır (Bostancı, 2013). Kısacası, 1945 yılından itibaren gerilmeye başlayan Türk-Arap ilişkileri, bu paktla birlikte tamamen kopmuştur ve Türkiye'yi bölgede yabancılaştırmıştır. 1955 yılında Mısır'ın Doğu Bloku ülkesi Çekoslovakya ile silah yardımı öngören bir anlaşma imzalaması da Bağdat Pakti'nin başarısızlığının bir göstergesidir. Sovyet tehdidi, bölgenin en yakın komşu devletleri olan Türkiye ve Irak dışında hiçbir devletin meselesi olmamıştır. Pakt, uygulamada Batı'nın bölgedeki çıkarlarında çok büyük bir hasara yol açmış ve Arap ülkelerinin SSCB ile uyumunu hızlandırmıştır. Aynı zamanda radikal ideolojilerin gelişimini tetiklemiş ve Türkiye'nin imajını Araplar nazarında zedelemiştir. Birçok Arap rejimine göre Türkiye Batılı güçlerin uysal bir aracı olarak görülmüştür (Bostancı, 2013).

1958 yılında başlayan Kral Faysal döneminde petrol gelirleri, ülkenin gelişimi ve modernizasyonu için harcanmıştır. Bununla birlikte, ülke genelinde İslami kuralların tavizsiz şekilde uygulanmasına önem veren Kral, aynı zamanda tüm İslam coğrafyasında bunu sağlamaya çalışmıştır. Bu amaçla dünya genelinde çeşitli İslami kurum ve kuruluşlara destek vermiştir. İslami duyarlılığı nedeniyle 1960'lı yıllarda Ortadoğu'da esmeye başlayan sosyalist rüzgâra ve sosyalizmin hamisi durumundaki yönetimlere (örneğin Mısır'daki Cemal Abdülnasır yönetimi) karşı cephe almıştır. Aynı çerçevede Kral Faysal, dünya genelindeki İslami direniş örgütlerine mali ve lojistik destek sağlamıştır. Kral Faysal'ın iktidarı döneminde Suudi Arabistan, Arap-İsrail savaşlarına müdahil olmasa da Filistin davasına kayıtsız kalmayarak siyonizme karşı mücadele vermiştir. Suudi Arabistan yalnız İsrail'e karşı değil, bu devletin Amerikan ve İngiliz müttefiklerine karşı da cephe almıştır. Bunun tezahürü sosyalizme sıcak bakmalarına rağmen el-Fetih gibi Filistin direniş örgütlerinin desteklenmesidir. Suudi Devleti, Filistin davasının bir numaralı finansörü hâline gelmiştir. Hâl öyledir ki, Faysal döneminde Filistin sorunu tüm bölgesel ve ideolojik çekişmelerin üzerinde tutulmuştur. Yani halefleri ve seleflerinin aksine Kral Faysal, hem ülke hem de İslam çıkarları söz konusu olduğunda ABD ve İngiltere'ye karşı pozisyon almayı bilmiştir. Yeğeni tarafından öldürülmesinin ardından Kral Faysal'ın yerine kardeşi Halid geçse de gerçek güç Halid'e varis ilan edilen Fahd bin Abdülaziz'dedir. 1982 yılının Haziran ayında Fahd krallığı tamamen ele geçirmiştir. İç siyasette bir değişime gidilmezken dış siyasette önemli bir değişim meydana gelmiştir. Filistin davası güdülmeye devam edilse de ABD yanlısı tutum gitgide ağırlık kazanmıştır. ABD ve Suudi Arabistan ilişkilerinin olumlu gelişimine İran Devrimi (1979) ve SSCB'nin Afganistan'ı işgali (1979) gibi ortak çıkarları tehdit eden olaylar katkı sağlamışlardır. İran Şahı'nın devrilmesinden sonra bölgede ABD'nin en güvenilir müttefiki Suudi Arabistan olmuştur. Ancak Riyad özellikle İran Devrimi'ne karşı takındığı tavır nedeniyle İslam dünyası ile karşı karşıya gelmiştir. (Turan, 2002: 307-308)

Türk-Suudi ilişkilerinin temelinde yer alan yukarıdaki parametreler ve uluslararası konjonktür dolayısıyla Ankara ve Riyad, 1973 yılında Ticari, Ekonomik ve Teknik İş Birliği Anlaşması imzalasalar da 1970'li yılların sonlarına kadar ikili ilişkiler mesafeli kalmıştır. 12 Eylül 1980 askerî darbesinin ardından giderek Avrupa'dan uzaklaşan Türkiye Ortadoğu'yla özellikle de Körfez ülkeleriyle ilişkiler geliştirmeye başlayacaktır.

12 Eylül 1980 Askerî Rejimi Döneminden 1990'lı Yıllara İkili İlişkiler

12 Eylül Askerî Rejimi (1980-1983) ve ardından gelen Anavatan Partisi (ANAP) iktidarı dönemlerinde Türk-Suud ilişkilerinde ciddi bir hareketlenme meydana gelmiştir (Bostancı, 2016; 2017). 1980'li yıllar boyunca ikili ilişkilerdeki yakınlaşma sadece siyasi alanla sınırlı kalmamış, askerî ve ekonomik alanlarda da ortaya

çıkıştır. Yakınlaşmanın ilk işaretleri; ABD gibi Suudi Arabistan'ın askerî darbeye destek vermiş olması, hatta darbe lideri Kenan Evren'e 12 Eylül günü ilk tebrik mesajı çekenler arasında Kral Halid'in bulunması, Necmettin Erbakan liderliğindeki Milli Selamet Partisi'nin (MSP) kapatılmasına ve liderinin tutuklanmasına karşı çıkmaması gösterilmektedir (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2018: 125). 12 Eylül'ün ardından başlayan siyasi yakınlaşmanın arkasında esasen ABD'nin hazırladığı Körfez güvenliğine ilişkin plan yatmaktadır. Körfez ülkeleri, Sovyet ve İran tehditleri ile karşı karşıya iken bu tehditlere karşı kendilerini koruyabilecekleri güçlü ve modern orduları yoktur. ABD, Moskova'nın ve Tahran'ın tepkilerini çekmemek için doğrudan bu eksikliği gidermeye yönelik bir girişimde bulunamayacağından, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization, NATO) aracılığıyla Türkiye bu noktada devreye girecektir. Türkiye'deki üslerin güçlendirilmelerinin ardından ABD ordusunun kullanımına açılacaktı, Türkiye de Körfez ülkelerinin ordularının eğitimi ve güçlendirilmesiyle ilgilenecekti. Böylelikle olası tepkilerin de önüne geçilmiş olunacaktı. Neticede 12 Eylül Askerî Rejimi döneminde (1980-1983) Türkiye ile Suudi Arabistan ve Kuveyt arasında yapılan görüşmelerin neticesinde üç alanda iş birliği anlaşmasına varılmıştır: askerî eğitim, askerî malzeme satımı ve ortak yatırım. Aynı şekilde, Cumhurbaşkanı Evren'in 21-24 Şubat 1984 tarihinde Suudi Arabistan'a yaptığı ziyareti vesilesiyle Askerî Eğitim, Öğretim, Geçici Görev Alanlarında Ortak İş Birliği Anlaşması imzalanmış, böylece askerî ve savunma alanlarında iki ülke arasındaki iş birliği artmıştır. Buna ek olarak iki ülkenin maliye bakanları da "Türk-Suudi Ortak Yatırım ve Ticaret Şirketi" için hükûmetlerin teşviklerinin sağlanması konusunda ilke anlaşmasına varmışlar, dönemin Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Mehmet Yazar ve Suudi muhatapları 18 yatırım projesine, yatırım finansman şirketi kurulmasına, iki ülke arasındaki ticaret hacminin artırılmasına ve inşaat sektörüne ilişkin görüşmeler yapmışlardır. 1984 yılının Eylül ayında Prens Abdullah bin Abdülaziz'in ve askerî heyetinin de Türkiye'ye ziyaretleri olmuştur. Riyad'ın ve Ankara'nın birlikte anılmalarına neden olan bir de Türk iç siyaseti mevzusu söz konusudur: 1982-1984 yılları arasında yurt dışında görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin maaşlarının Bakanlar Kurulu Kararnamesi'yle 1963 yılında Mekke'de kurulan Rabitat-al Alem al-Islami (kısaca Rabita) örgütü tarafından ödendiği iddia edilmiştir. Cumhurbaşkanı Evren bu iddiayı yalanlasa da gazeteci Uğur Mumcu hem bunu hem de Rabita'nın ilgili dönemde Türkiye'de birçok dinî vakfın kurulmasına destek verdiğini ortaya çıkarmıştır (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2018: 125-126).

Yönetimin yeniden sivilere devredildiği 1983 Genel Seçimi ile başlayan yeni dönemde Türkiye, önceki Ortadoğu politikasını sürdürmüştür. Seçimin ardından kurulan Turgut Özal liderliğindeki liberal, muhafazakâr ve milliyetçi ANAP Hükûmeti, Dışişleri Bakanlığı'na çok iyi Arapça bilen Hataylı Vahit Halefoğlu'nu getirmiştir. Fırat ve Kürkçüoğlu'na (2018: 127) göre, bu tercih, önceki dış politika anlayışının devam edeceğinin simgesel bir göstergesidir. Türkiye'de liberalizm rüzgârının estiği bu dönemde, Suudi Arabistan'ın Türk ekonomisindeki varlığı da artmıştır. Özal hükûmeti, 14 Aralık 1983'te güvenoyu alır almaz iki meseleye yoğunlaşmıştır: yabancıların Türkiye'de mülk edinmelerini sağlayan yasa ve özel finans kuruluşlarıyla ilgili 16 Aralık 1983 tarihli 83-7506 sayılı kararname (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2018: 127). Yabancıların, özelde Arap petrol zenginlerinin Türkiye'de mülk edinmelerini sağlayan yasa Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilse de Boğaziçi'nden mülk alımları çoktan yapılmıştı. Örneğin, 1982 yılında İstanbul Anadolu Yakası Küçüksu Mevkii'nde bulunan Sevda Tepesi, Kral Abdullah'a 27 milyon dolara satıldığı iddia edilmiştir. Koru arazisi Anayasa Mahkemesinin aldığı karar nedeniyle 28 yıl boyunca imara açılmamıştır. Özel finans kuruluşlarıyla ilgili kararname ise Suudi sermayesinin Türkiye'ye girerken kendisini yasaların sınırlayıcılığından koruyacak alt yapıyı oluşturmaktaydı. Bu sayede Türkiye'ye ilk defa bu

dönemde giren İslami bankacılık (Faysal Finans ve AlBaraka Türk) Suudi menşelidir. Bu finans kurumlarının ortaklarından bir bölümü Arap, diğer bölümü kardeşi Korkut Özal dâhil olmak üzere Başbakanın yakın çevresinde yer alan kişilerden oluşmaktadır (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2018: 127). Cumhurbaşkanı Evren'in ziyaretini takiben 1985 yılı Mart ayında Başbakan Turgut Özal Suudi Arabistan'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

1980'li yıllardaki Türkiye ve Körfez (1981 yılında kurulan Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi, KİK) ülkeleri ilişkilerinin olumlu gelişimine paralel olarak Türkiye, İslam Konferansı Teşkilatı (İKT, 1969) – sonraki adıyla İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT, 2011) – içerisinde de daha aktif hâle gelmiştir. 1991 yılında SSCB'nin dağılması neticesinde iki kutuplu küresel sistemin sonunun gelmesi nedeniyle yeni dünya düzenine uygun dış politika geliştirmek gerekti. 1990'lı yıllarda Özal cumhurbaşkanlığında Başbakan Süleyman Demirel Körfez ülkeleri – Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan – turu kapsamında Suudi Arabistan'a bir ziyaret gerçekleştirecektir. 1990'lı yıllarda iç siyasetteki istikrarsızlığın dış siyasete yansması nedeniyle Ankara-Riyad ilişkilerinde durağanlık söz konusu olacaktır.

2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE-SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİ

2002 yılı Kasım ayında Türkiye'de iktidara gelen R. Tayyip Erdoğan liderliğindeki "muhafazakâr demokrat" siyasal kimlikli Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), "komşularla sıfır sorun" ilkesi temelinde şekillenmiş bir dış politika ortaya koymuştur. AK Parti iktidarı, Türkiye'yi Doğu-Batı arasında "köprü değil merkez ülke" kabul eden bir düşünceyle ve Soğuk Savaş sonrası "karşılıklı bağımlılık" ilkesinin geçerli olduğu yeni küresel sisteme bağlı olarak pro-aktif, çok boyutlu ve tamamlayıcı politikalar uygulama yoluna gitmiştir. Bu anlamda tarafları birbirinin alternatifi olarak kabul etmeyen bir anlayış benimsemiştir. Başka bir deyişle, AK Parti döneminde dış politikada ufkun genişletilmesi ve partner çeşitlendirme çabasıyla Balkanlar, Kafkasya/Orta Asya, Ortadoğu ve özede KİK ülkeleriyle yakın ilişki içerisine girilmiştir (Laraabee, 2011: 690). Dış politikadaki bu değişimi üç temel faktör açıklayabilir: Birinci faktör, yeni jeopolitik düzende Türkiye'nin güvenliği açısından ABD'ye bağımlılığını azaltmış olmasıdır. İkinci faktör, Batılı müttefikleri ABD ve Avrupa Birliği'nin (AB), zaman içerisinde Ankara'da yaratmış olduğu hayal kırıklıklarıdır. Artık Türkiye varoluşsal tehditlerinin, Batılı müttefiklerinin gözünden görmeyi bırakarak, bölgesel çıkarlarına uygun şekilde Batı'dan bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Bunu yaparken Batı, KİK ve İran ile ikili ilişkilerinde dengeyi gözetmiştir. Üçüncü faktör ise, İslami hassasiyetleri yüksek AK Parti seçmen tabanının kendisini Batı'dan çok Müslüman Arap coğrafyası ile tanımlamasıdır (Acar, 2023: 266; Oktav, 2016: 47-48). Hâliyle yeni dış politika anlayışıyla pazar alternatiflerinin çoğalması Türkiye'nin AB'ye bağımlılığını azaltmıştır.

Bu dönemde hemen hemen her yıl Türkiye ve Suudi Arabistan yöneticileri karşılıklı resmî ziyaretler gerçekleştirmişlerdir. Türkiye'nin Körfez ülkeleriyle ikili ilişkilerinin temel direkleri ekonomi ve güvenlik iken esas lokomotifini ekonomi oluşturmaktadır. Bu dönemde Ankara ve Riyad arasında ticaretin alt yapısını oluşturan ve gelişimini sağlayan anlaşmalar ve protokoller şunlardır: Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (2006), Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması (2007), Gümrük Konularında İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması (2012) ve Türkiye-Suudi Arabistan Karma Ekonomik Komisyon (KEK) XI. Dönem Protokolü.

Arap Baharı Öncesi İkili İlişkiler: 2002-2010

Birçok bölgesel sorunda, örneğin Irak'ın işgali (2003) meselesinde veya İran'ın bölge ülkelerinde (Irak, Suriye, Lübnan) artan askerî ve siyasi etkisini kırmak konusunda başta Türkiye ve Suudi Arabistan – ve BAE – benzer pozisyon benimsemişlerdir. Amerikan işgaliyle mezhepsel şiddetin arttığı ve yönetimin tehlikeli şekilde parçalandığı Irak'ta istikrarın tesis edilmesi, Türkiye ve KİK ülkelerinin ortak arzularıdır. ABD askerlerinin 2009 yılının ortasında Irak'tan çekilmelerinin ardından İran'ın bu ülkede iktidar boşluğunu olası doldurma çabası, Ankara ve KİK için endişe vericidir.

Türkiye ve Körfez ülkelerini bir araya getiren 28 Haziran 2004'teki İstanbul NATO Zirvesi'nde – amacı ikili bir temelde NATO ile partner Ortadoğu ülkeleri arasında güvenlik iş birliğini sağlamak olan – İstanbul İş Birliği Girişimi (İstanbul Cooperation Initiative, ICI) gerçekleştirilmiştir. Bu girişim kapsamında 30 Mayıs 2005 tarihinde Bahreyn'de KİK ülkeleri ile Türkiye, Ekonomik İş Birliği Çerçeve Anlaşması imzalamışlardır (GCC, t.y.). Buna ek olarak ileriki zamanlarda 2 Eylül 2008 tarihinde Türkiye ve KİK arasında stratejik diyalog mekanizması – Türkiye, KİK'in bu tür bir mekanizma kurduğu ilk ülkedir – tesis eden ekonomik, siyasi ve kültürel alanlardaki ikili ilişkilerin niteliğinin artmasına olanak sağlayan ve dışişleri bakanları düzeyinde düzenli bir diyalogun temelini atan bir Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.a).

Körfez ülkeleri ile giderek gelişen yakın ilişkilerin bir göstergesi de bir Suudi kralın en son ziyaretinden 40 yıl sonra 2006 yılında (Kral Abdullah) Türkiye'ye ziyaretidir. Kral Abdullah'ın ağustos ayında yaptığı bu ziyarette Ankara ve Riyad arasındaki ikili ilişkilerin çok boyutlu gelişmesine olanak sağlayacak yeni anlaşmalar ve protokoller imzalanmıştır. Taraflar, altı anlaşma; iki ülke dışişleri bakanlıkları arasında ikili siyasi istişarelere ilişkin bir protokol; Suudi Arabistan Krallığı Ulusal Belge ve Arşiv Merkezi ile Türkiye Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü arasında iş birliği protokolü; yatırımların teşvik ve karşılıklı korunması konusunda bir anlaşmanın ve iki ülkedeki maliye bakanlıkları arasında çift vergilendirmeyi önleme anlaşması ile ilgili bir Mutabakat Zaptı imzalamışlardır. Yine, iki ülkenin sağlık bakanlıkları arasında sağlık alanında iş birliği yapılmasına, ayrıca yolcu ve kargo taşımacılığı operasyonlarının düzenlenmesine yönelik de anlaşmaya varılmıştır (سیاسي / 2022, “العلاقات السعودية التركية.. تطور ونمو” وتعاون مشترك). Kral Abdullah'ın bir yıl sonraki Türkiye ziyareti vesilesiyle 9 Kasım'da Cumhurbaşkanı Gül, Kral'a Türk-Suudi iş birliğinin geliştirilmesindeki rolü nedeniyle Devlet Nişanı takdim etmiştir. 2010 yılı 12 Ocak günü geldiğinde Arap dünyasının Nobel Ödülü olarak kabul gören Kral Faysal Ödülü; Cidde'de, Kral Faysal Fonu Genel Sekreteri Dr. Abdullah al Useymin tarafından “(...) bu ödül siyasi ve idari başarı, aynı zamanda İslam dünyasında liderlik özellikleri nedeni ile verilmiştir.” sözleriyle – ilk defa bir Türk'e – Başbakan Erdoğan'a verilmiştir (“Başbakan Erdoğan'a Kral Faysal Ödülü”, 2010). Bu ödülün Başbakan Erdoğan'ın “Davos Fatih” ilan edilmesine neden olan 2009 Davos Zirvesi'nde İsrail Başkanı Şimon Peres'e (“One minute!”) çıkışının ardından geldiği hatırlanmalıdır.

1 Mart 2011 tarihinde Millî Savunma Bakanı Vecdi Gönül'ün ve beraberindeki heyetin Suudi Arabistan'a yaptığı ziyarette Suudi Savunma Bakan Yardımcısı Prens Halid bin Sultan bin Abdülaziz, Ankara'yı Riyad'ın stratejik ortağı olarak görmek istediğini belirttikten sonra “İki toplumu birbirine bağlayan kültürel unsurlar ve dinî bağlar bu ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Hepimizin harekete geçmesi ve bu unsurlardan faydalanması gerekiyor.” (“Suudi Arabistan'dan Stratejik Ortaklık Daveti”, 2011) demiştir. Paralel şekilde, 21 Mart'taki Cidde Ekonomik Forumu'nda “Küresel Liderler Diyalogu” konulu bir konuşma yapan Başbakan Erdoğan, Türkiye'nin ve Suudi Arabistan'ının bölgedeki iki önemli ülke olduklarını ve kalkınmaya katkı sağladıklarını ifade etmiştir. Ortadoğu'nun barış ve istikrarının, özellikle İKT, Arap Birliği ve

KİK aracılığıyla son dönemde örnek iş birliği gösterecek noktaya geldiğini eklemiştir. Erdoğan'ın; Türkiye'de, belli çevrelerin Batılı olmayan yatırımları "dışladığı" bir dönemin yaşanmasından bahsetmesi, belki de konuşmasındaki en önemli pasajdır (Tinas, 2013: 385). Bu vesileyle Başbakan Erdoğan bir yıl önceki talebini yinelemiş; Suudi Arabistan'dan, Türkiye ile vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasını talep etmiştir.

AK Parti'nin iktidara geldiği 2002 yılında Türk- Suudi ticaret hacmi 1,49 milyar dolar iken ikili ilişkilerin 2006 yılı itibarıyla imzalanan anlaşmalar sayesinde olumlu seyirlerinin ticari rakamlara yansımaları Tablo 1'deki gibidir (milyon dolar).

Tablo 1: 2007-2010 Türkiye-Suudi Arabistan Ticaret Rakamları

Yıllar	İhracat	İthalat	Ticaret Hacmi
2007	1.486	2.439	3.925
2008	2.197	3.322	5.519
2009	1.605	1.526	3.131
2010	2.219	2.440	4.659

Kaynak: TÜİK akt. T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.b)

Türk yöneticilerine göre ekonomik ilişkilerin 2009 yılında 2008 yılına göre kötüleşmesi iki faktörle açıklanabilir: Birincisi, küresel ekonomik krizin etkisi, ikincisi ise demir-çelik ihracatının azalmasına ve petrol fiyatlarının düşmesine neden olan girişimcilik projelerinin tamamlanmış olmasıdır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.b) KİK ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmasının imzalanmasına başlıca engel, ucuz Türk çelik ve demir ürünlerinin KİK pazarlarına akmasını önlemektir. Kısacası, yaklaşık on yıllık dönemde Ankara-Riyad arasındaki ticaret hacmi dokuz kat artmıştır. Paralel şekilde, KİK ülkelerinin Türkiye'deki yatırımları da üç kat artmıştır: 2000 yılında 2 milyar dolarlık yatırım söz konusu iken 2011 yılında 6,5 milyar dolarlık bir KİK yatırımı söz konusudur. BAE (birinci sırada) ve Suudi Arabistan (ikinci sırada) Türkiye'nin KİK ülkeleri arasındaki en büyük ekonomik partnerleridir.

Yukarıda anlatılanlara ek olarak Ankara'nın KİK/Riyad ile ilişkilerinin seyrini etkileyen faktörlerden birinin, İran'ın bölgesel emellerinin olduğunun tekrar altı çizilmelidir. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleri, Türkiye'yi İran'ın bölgede artan gücünü dengeleyebilecek potansiyel bir dengeleyici güç olarak görsele de Ankara'nın İran karşıtı açık bir koalisyona katılması mümkün değildir. Çünkü Ankara'nın Tahran ile ilişkilerini dengede tutmasının ekonomik ve siyasi/güvenlik gerekçeleri mevcuttur: Öncelikle Türkiye'nin doğalgaz ihtiyacının yaklaşık yüzde 20'sini sağlayan İran'a bir doğalgaz bağımlılığı vardır. Hatta İran-Türkiye ekonomik ilişkilerinin en önemli unsuru doğalgazdır. Bu dönemde, tüm bölge ülkeleriyle olduğu gibi Türkiye, İran ile ticari ilişkileri geliştirecek alt yapıyı oluşturmuştur; 2002 yılında 1.255 milyon dolar olan ticaret hacmi 2011 yılı sonunda 16.052 milyon dolara çıkmıştır (akt. Yeşilyurt, 2013: 459). Ankara, Tahran ile ticari ilişkilerinin iyileştirilmesine olumsuz etki edecek ve ABD öncülüğünde İran'a uygulanacak BM yaptırımlarına da karşı çıkmıştır. Ayrıca bir Kürdistan idealini taşıyan ayrılıkçı terör örgütleri PKK/KCK ve İran/Irak uzantısı PEJAK tehditlerine karşı iki devlet ortak duruş sergilemektedir ve mücadele verdikleri de hesaba katılmalıdır. Öte yandan, Türkiye'nin İran'la diplomatik ilişkileri istikrarlı bir şekilde sürdürmesinin uzun vadede KİK ülkeleri ile İran arasındaki diyalogun sürdürülmesine olumlu etkisi KİK ülkelerinin Türkiye-İran yakınlaşmasını sorunlaştırmamalarını açıklayan nedenlerden biridir. NATO üyesi Türkiye'nin İran'la ilişkilerini geliştirme konusunda sınırlı kapasiteye sahip olması da taraflarca göz ardı edilmemektedir. Bu

anlamda 2012 yılında Malatya'nın Kürecik ilçesinde NATO tarafından balistik füze saldırılarına karşı uyarı radarı olarak kullanılmak üzere Kürecik Radar Üssü'nün kurulması KİK ülkelerini rahatlatırken olası bir savaş durumunda İsrail'i füze saldırılarından korumaya hizmet edeceğini düşünen İran'da endişe yaratmıştır.

Son olarak, bu dönemde Türkiye ve Suudi Arabistan – ve beraberinde BAE – sadece ekonomik ve ticari alanda değil, askerî ve savunma alanında da iş birliğini geliştirmişlerdir. Cumhurbaşkanı Gül'ün 2009 yılı Şubat ayında Suudi Arabistan ziyareti vesilesiyle iki devletin askerî ve savunma alanındaki iş birlikleri ortaya çıkmıştır. Şöyle ki Suudi kara kuvvetlerinin el-Harc tesislerindeki "M113" adlı zırhlı araçların modernizasyonu, 2004 yılı Ağustos ayından beri Nurol Holding'e bağlı FNNS Savunma Sistemleri A.Ş. tarafından gerçekleştiriliyordu. 2010, 2011 ve 2013 yıllarında olmak üzere Ankara ve Riyad üç askerî iş birliği anlaşması imzalamışlardır. Bu anlaşmalar; askerî personelin ortak eğitiminin, ortak silah üretiminin ve teknoloji paylaşımının sağlanmasını içermektedir. 2012 yılında Suudi Arabistan ve BAE, Türk savunma sanayisinin ilk on müşterisi arasında yer almaktadırlar. İki ülkenin Türkiye'den silah ithalat değerinin 100 milyon dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Arap Baharı Sonrası İkili İlişkiler: 2010-2016

2010 yılı Aralık ayında başlayan Arap Baharı başta Suudi Arabistan olmak üzere Türkiye'nin KİK ülkeleri ile ilişkileri açısından bir dönüm noktasıdır. 2010-2016 yılları arası dönemde Türkiye'nin Suudi Arabistan – ve BAE – ile ilişkilerinde ciddi bir soğuma meydana gelecektir. Bir yandan karşılıklı tehdit algıları yer alırken diğer yandan yoğun jeopolitik ve ideolojik rekabet söz konusudur. Ankara-Riyad/Abu Dabi ikilisinin Arap devrimlerine yaklaşımlarındaki farklılıklar başlangıçta ikili ilişkilerin bozulmasına yol açmamıştır. Burada Mısır örneğinde ABD'nin halktan yana tavır takınıp Hüsnü Mübarek'in devrilmesini desteklemesinin Riyad kraliyet yönetimini rahatsız ettiği, Batı'ya karşı güvensizliğini daha da güçlendirdiği belirtilmelidir (Acar, 2018: 155). Riyad'ın Ankara ile ilişkilerini geliştirme yönündeki motivasyon kaynaklarından bir diğeri Tunus'ta başlayan Yasemin Devrimi'nin bölgede yarattığı domino etkisiyle Bahreyn ve Yemen'de Şiiilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde yaşanan kitlesel protestolarda İran'ın üstlenmiş olduğu roldür. Burada da Riyad, Tahran'ın kendi dinî-siyasi ideolojisini bölgeye ve dünyaya ihraç etmesi kaygısını taşımaktadır. Yani genel manada hem Türkiye hem de Sünni KİK ülkeleri Levant bölgesindeki Şii Hilali'ni oluşturan coğrafyada Irak, Lübnan ve Suriye'deki İran'ın hegemonik emellerini kontrol altına almayı istemektedirler. Ankara-Riyad ikilisinin, İran'ın çok eski müttefiki Beşşar Esad rejiminin bir an önce devrilmesinden yana olmaları bu anlayışlardır. Fakat Ankara ve Riyad'ın bunu sağlamaya yönelik yöntemleri farklıdır: İlki, Esad rejimine karşı Suriye Ulusal Konseyi ile birlikte savaş açan El-Kaide'nin Suriye uzantısı olan El-Nusra Cephesi gibi radikal grupların iktidara gelme olasılığı nedeniyle oldukça temkinli davranırken ikincisi, cihatçıları İran'a ve İran'ın Arap Şii müttefiklerine karşı kullanılabilecek etkili bir araç olarak gördüğünden bunlara hem para hem de silah yardımıyla bulunmaktan kaçınmamıştır. Esad sonrası, yönetimin cihatçıların eline olası geçişi Ankara'da kaygı yaratsa da asıl mesele Esad rejiminin Kürt ayrılıkçı hareketini (PKK ve Suriye uzantısı PYD/YPG) provoke etmesidir. Kısacası, ortak ve özel siyasi kaygıları nedeniyle Ankara ve Riyad yakınlaşmasını sağlayan Suriye krizi, "bölgesel güvenlik" meselesini Ankara-KİK ve Ankara-Riyad ilişkilerinin odağına taşımıştır (Oktav, 2013: 76-77). Suriye krizinde Ankara-Riyad/AbuDabi ikilisi, çeşitli Esad karşıtı güçlere destek vermişler ve IŞİD'e (DAEŞ) karşı terörle mücadele kampanyalarını koordine etmişlerdir. Suudilerin Yemen meselesine gelince Ankara, operasyonun başlamasından birkaç gün sonra Suudi müdahalesine desteğini genişletmiştir. Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Türkiye'nin Suudi liderliğindeki operasyona

lojistik destek ve istihbarat desteği verebileceğini söylerken siyasi çözümden yana olduğunu da eklemiştir (Jabbour, 2022: 9).

Arap Baharı sürecinde Türkiye; başta Tunus, Libya, Mısır ve Suriye olmak üzere yönetimlere karşı ayaklanmaların gerçekleştiği ülkelerde yönetimlerden yana taraf olmamış, halklardan yana tavır almıştır (Tinas, 2012). Bu açıdan Ankara, devrimden yana pozisyon sergilerken Suudi Arabistan (ve BAE), kendi ülkelerinde devrimlerin yaratabileceği olası benzeri yansımaları hesaba katarak statükodan yana (Acar, 2018: 156) olmuşlardır. Mısır'daki halk ayaklanmaları ve sonucunda Hüsnü Mübarek yönetiminin devrilmesinin ardından gerçekleştirilen seçimlerin neticesinde Müslüman Kardeşler'in (İhvan-ı Müslimin, kısaca İhvan) siyaset arenasındaki temsilcisi olan Muhammed Mursi (1951-2019) liderliğindeki Özgürlük ve Adalet Partisi iktidara gelmiştir. 2013 yılı Temmuz ayı geldiğinde Abdülfettah el-Sisi yönetimindeki askerî darbenin sonucunda Cumhurbaşkanı Mursi devrilmiştir. Buna karşılık Türk yönetimi "darbe karşıtı, seçilmişlerden yana olmak" prensibini benimsiyor olmak gerekçesiyle seçilmiş yönetimden yana tavır koymuştur. Başbakan Erdoğan çeşitli biçimlerde bu desteğini sergilemiştir. Türk hükümetinin bu gerekçesine karşılık Batılı analistler ve Suudi Arabistan güdümündeki KİK ülkeleri, Türk yönetiminin siyasal İslam'ı desteklediğini; bu sebeple de Türkiye'nin İhvandan yana tavır koyduğunu iddia etmişlerdir. Diğer bir iddia ise bir soruyla ortaya konmuştur: Acaba Türkiye tarafından bir İhvan desteği mi yoksa Selefizm düşmanlığı mı söz konusudur? Yani yukarıda belirtildiği gibi Türkiye ve Suudi Arabistan/BAE'nin arası ideolojik nedenlerle bozulmuştur. Ankara ve eşsiz KİK müttefiki Doha'nın darbe ile Mısır'ı terk etmek zorunda kalan İhvan üyelerini ülkelerinde misafir etmiş olmalarını da bu iddialarına delil olarak da göstermişlerdir. 7 Mart 2014 tarihinde İhvan hareketinin, Suudi Devleti'nin terör örgütleri listesine girdiği hesaba katıldığında, söz konusu Türk – ve Katar – desteğinin Riyad tarafından ne şekilde yorumlanabileceği tahmin edilebilir. Hatta Suudi yöneticiler 2013-2014 yıllarında Sünni İslamcı tehdidin İran'dan daha tehlikeli olduğunu bile ifade etmişlerdir. Esasen Riyad'ın Siyasal İslam ideolojisi veya onun temsilcisi İhvana karşı düşmanlığı 1990'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. 1990'li yıllardan önceki otuz yıl boyunca iki tarafın yani Suudilerin ve İslamcılarının müttefik oldukları söylenebilir (Telci ve Rakipoğlu, 2018). İki ülke arasındaki ilişkiler, Körfez Savaşı döneminde bozulmuştur. 2000'li yılların ortalarından itibaren Suudi Devleti, İhvan'ın Seyyid Kutub gibi en radikal yazarlarının kitaplarını kütüphanelerden atmak için gerekli tedbirleri almıştır. Riyad şehrinin başlıca İslami üniversitesine öğrenci alımında aday öğrencilere İhvan ve çeşitli siyasi meseleler hakkında görüşlerinin sorulduğu iddia edilmiştir. Riyad, 2012 yılı sonrasında İhvan ve genel manada Siyasal İslam'ı, Körfez monarşilerine karşı tehdit olarak algılayarak gerçek bir savaş açmıştır. Bu açıdan protesto hareketlerinin ardından Tunus'ta (Raşid Gannuşi liderliğindeki Nahda Hareketi) ve Mısır'da (Özgürlük ve Adalet Partisi) Siyasal İslam kimlikli siyasi partilerin ülkelerindeki seçimlerden galip çıkmış olmaları Suudi yönetime soğuk duş etkisi yaratmıştır. Riyad'ın Cumhurbaşkanı Mursi'nin darbe yoluyla devrilmesinde tartışılmaz bir rol oynadığı iddia edilmiştir (Lacroix, 2015: 50).

AK Parti adayı Erdoğan'ın, 2014 yılında cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra, 2015 yılı Ocak ayında Kral Selman bin Abdülaziz el-Suud'un yönetime gelmesiyle Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri yeni bir ilerleme kaydetmiştir. Öyle ki iki ülke, 2015-2016 yıllarını kapsayan dönemde devlet liderleri Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Kral Selman'ı buluşturan toplam beş zirve gerçekleştirmiştir. Kral Selman yönetiminin birinci yılında gerçekleşen zirveler, iki devletin "Stratejik İş Birliği Konseyi" kurulması için anlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca, iki devletin askerî ve savunma alanında önemli iş birlikleri de söz konusudur: ASELSAN Suudi Arabistan'la savunma elektroniği alanında iş birliğini artırmak üzere Temmuz 2015'te Kral

Abdülaziz Bilim ve Teknoloji Kenti ve TAQNIA DST ile mutabakat zaptı imzalamıştır. ASELSAN'ın ürünlerinin Suudi Arabistan'daki ilgili birimlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olduğu kanaatine varılmasının ardından 2016 yılında, TAQNIA DST ile ASELSAN arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. ASELSAN ile TAQNIA DST ortaklığında kurulan "Suudi Savunma Elektronik Şirketi" (Saudi Defense Electronics Company, SADEC), Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki önemli iş birliklerindedir. Ayrıca, 2016 yılında iki ülke dört ortak tatbikat düzenlemiştir (Geldi, 2022). Daha önce belirtildiği gibi, iki ülke de IŞİD'le mücadeleye yönelik uluslararası koalisyon katıldıklarından ve Türkiye, krallığın 2015 yılı Aralık ayında kurulduğunu duyurduğu ve 41 ülkeyi kapsayan Terörizme Karşı İslam İttifakı'nın bir üyesi olduğundan, iki ülke terörle mücadelede ortak çaba göstermektedir. Daha önce Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı döneminde önceki krala, Kral Abdullah'a takdim edildiği gibi, 12 Nisan 2016 tarihinde de Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin en yüksek nişanı olan Devlet Nişanı'nı "iki ülke ilişkilerinin ve dostluk bağlarının güçlenmesine yönelik gösterilen çabaların, en üst düzeyde takdir edilmesinin bir sembolü olarak" Kral Selman'a takdim etmiştir (TCBB, 2016). İki gün sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Kral Selman, İstanbul'da Suudi-Türk Koordinasyon Konseyi'nin oluşturulmasına öncülük etmişlerdir. Konseyin ilk toplantısı da iki ülke dışişleri bakanlarının katılımlarıyla iki devlet arasında karşılıklı iş birliğini çoklu alanlarda (siyaset ve diplomasi, ekonomi ve ticaret, bankacılık ve finans, deniz navigasyonu, sanayi, enerji, tarım, kültür, teknoloji, askerî alan, savunma sanayisi, güvenlik ve medya) geliştirmek amacıyla 8 Şubat 2017 tarihinde Ankara'da yapılmıştır. Liderler, ortak çıkarlara ulaşabilmek bakımından ikili ilişkileri geliştirmenin önemini vurgulamışlardır (العلاقات / سياسي 2022, "السعودية التركية.. تطور ونمو" وتعاون مشترك).

Suudi Arabistan'ın 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de gerçekleşen darbe girişimine yönelik tutumunun ne olduğu merak edildiğinde; resmî tutum, darbeyi reddeden ve başarısızlığını memnuniyetle karşılayan Dışişleri Bakanlığı ve Kraliyet Sarayı'nın yansıttığı tutum iken yönlendirme altındaki medya, Türk halkının darbe girişimine karşı oynadığı koruma rolüne odaklanmış, darbenin başarısızlığını açıklamada pozitif değerler kullanmıştır. Ancak Suudi Al-Arabiya kanalı darbeyi desteklemek amaçlı dezenformasyona başvurmuştur. Öte yandan, Başbakan Yardımcısı ve aynı zamanda Savunma Bakanı Veliht Prens Muhammed bin Selman'ın (Mbs), BAE Veliht Prensi Muhammed bin Zayed ile olan özel ilişkilerini kullanarak Türkiye'deki darbe girişimini şahsen desteklediğini bildiren raporların olduğu da ileri sürülmüştür (Al-Turk, 2020: 70).

2011-2016 yıllarını kapsayan dönem olaylarının Türk-Suudi ilişkilerinin ticaret hacmine yansımaları Tablo 2'de gösterilmiştir (milyon dolar).

Tablo 2: 2010-2016 Türkiye-Suudi Arabistan Ticaret Rakamları

Yıllar	İhracat	İthalat	Ticaret Hacmi
2011	2.763.476	2.001.529	4.765.005
2012	3.676.612	2.171.043	5.847.655
2013	3.191.482	2.014.870	5.206.352
2014	3.047.134	2.343.144	5.390.278
2015	3.472.514	2.117.220	5.589.734
2016	3.172.000	1.835.000	5.007.000

Kaynak: TÜİK akt. T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.b)

Tablo 1, Tablo 2 ile karşılaştırıldığında 2016 yılında kadar iki ülkenin ticaret hacminde önemli bir düşüşün olmadığı, söz konusu yılda özellikle Türkiye'nin Suudi Arabistan'dan ithalatında önceki yıllara göre yüzde 13,4'lük bir gerilemenin olduğu görülür.

İkili İlişkilerde Soğuk Savaş ve Rekabet Dönemi: 2017-2021

2017-2021 yılları arasını kapsayan dönemde, Ankara-Riyad arasında çetin bir rekabet ortaya yaşanacaktır. Soğuk savaş olarak da nitelendirilebilecek bu dönemde iki kriz meydana gelmiştir: 2017'de ortaya çıkan Körfez diplomatik krizinde Türkiye'nin Katar'a destek vermesi ve 2 Ekim 2018 tarihinde Riyad'ın İstanbul Başkonsolosluğunda gerçekleşen Suudi muhalif gazeteci Cemal Kaşıkçı cinayeti.

Arap Dörtlüsü, terörizmi desteklediği ve İhvanla bağları olduğu gerekçesiyle 2017 yılı Haziran ayı itibarıyla Katar'a kara, hava ve deniz ablukası uygulamıştır. Doha, suçlamaları reddederek ablukanın egemenliğini ve bağımsız karar alma mekanizmasını baltalamaya yönelik bir girişim olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda Suudi Arabistan ve BAE, Katar'ın önünü ekonomik olarak kesmek için bölgesel bir ittifaka öncülük ederlerken Türkiye Katar'ı desteklemiş ve Doha'daki askerî üssüne (El-Rayyan Üssü) asker ve malzeme göndermiştir. Türkiye ile Katar arasında yoğunlaşan ilişkiler, Suudi Arabistan'da ve BAE'de Türkiye'nin bölgesel emellerine ilişkin tehdit algılamalarının artmasına katkıda bulunmuştur. Velihaht Prens MbS'nin Türkiye'yi İran ve katı İslamcı gruplarla birlikte bir "şer üçgeni"nin parçası olarak tanımladığı iddia edilirken, BAE Dışişleri Bakanı, Türkiye'yi İran'a benzeterek bu iki devleti sömürgeci yanlılarla suçlamıştır (Jabbour, 2022: 10).

Dönemin ikinci kriz meselesine gelince, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın cinayetten Velihaht Prens MbS'nin sorumlu olduğunu ima eden söylemi ve cinayetle ilgili olarak MbS'nin 20'ye yakın yardımcısının Türkiye'de giyaben yargılanmaları, devletler arası ilişkilere ciddi bir darbe indirmiştir. Kaşıkçı cinayetinin ardından Velihaht Prens MbS, "Selman bin Abdülaziz adında bir kral, Muhammed bin Selman adında bir velihaht prens ve Türkiye'de Erdoğan adında bir cumhurbaşkanı olduğu sürece bölünemeyecekler." (akt. Başkan, 2019: 86) dese de aslında Türkiye ile Suudi Arabistan arasında var olan uçurum giderek derinleşmekteydi: Riyad'ın, 2018 yılı Mayıs ayında YPG ile iletişim kurduğunu ve hatta üç ay sonra YPG kontrolündeki Suriye'nin kuzeydoğusunda kullanılmak üzere ABD'ye 100 milyon dolar yardım sözü verdiği iddia edilmiştir (Başkan, 2019: 86).

Burada bahsi geçen iki krize ek olarak Muammer Kaddafi rejiminin yıkılmasının ardından ortaya çıkan ve Ankara ile Riyad/Abu Dabi ikilisinin farklı pozisyonlar benimsedikleri Libya krizine de yer vermek yerinde olacaktır. Türkiye ve Katar gibi birkaç devlet, BM dâhil uluslararası kamuoyunun meşru kabul ettiği Feyyaz Sarraj başkanlığındaki Ulusal Mutabakat Hükûmeti'ni (UMH) desteklerken bahsi geçen ikili – ve Mısır, Fransa, Rusya gibi bölgesel ve küresel güçler – Halife B. Hafter'e her türlü desteği sağlamışlardır (Ataman ve Karaduman, 2020). 2020 yılı Kasım ayında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın davetiyle, Sarraj, bir heyet ile Türkiye'ye resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret vesilesiyle yapılan görüşmelerde, hem Libya krizine çözüm bulma çabasına girilmiş hem de ikili ilişkiler masaya yatırılmıştır. İstanbul'da gerçekleşen bu görüşmelerin neticesinde iki ülke arasındaki güvenlik ve askerî iş birliğinin hukuki zeminini oluşturmak amacıyla "Güvenlik ve Askerî İş Birliği Mutabakat Muhtırası" ve iki ülkenin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının muhafazasını hedefleyen "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" imzalanmıştır (T.C. İletişim Başkanlığı, 2020). Güvenlik ve Askerî İşbirliği Mutabakat Muhtırası uyarınca UMH'nin askerî destek talebine yanıt olarak 2 Ocak 2020 tarihinde bir yıl süreyle Türk

askerinin Libya'ya gönderilmesini öngören tezkere TBMM'de kabul edilmiştir. Tezkerenin Türk Meclisi tarafından kabulünün ardından Libya gündemiyle olağanüstü toplantı gerçekleştiren Arap Birliği, Arap Dörtlüsünün yüksek çabasıyla Libya'ya dışarıdan müdahalenin reddedildiğini vurgulayan bir karar almıştır. Arap Dörtlüsü, Libya'nın meşru temsilcisi olarak Trablus hükûmetinin Arap Birliğindeki siyasi temsilinin sonlandırılmasına ilişkin faaliyetler de yürütmüştür. Dörtlünün Suudi parçasına gelince bu ülke, Arap ülkelerinin içişlerine karıştığı ve bölgesel güvenliği tehdit ettiğini ileri sürerek Türkiye'nin Libya'ya asker konuşlandırma kararını kınamıştır (Akdoğan, 2020).

2017-2020 yıllarını kapsayan dönemde yaşanan siyasi krizlerin Türkiye-Suudi Arabistan ticaret rakamlarına yansımaları Tablo 3'teki gibidir (milon dolar).

Tablo 3: 2017-2020 Türkiye-Suudi Arabistan Ticaret Rakamları

Yıllar	İhracat	İthalat	Ticaret Hacmi
2017	2.735.000	2.110.000	4.845.000
2018	2.636.000	2.318.000	4.954.000
2019	3.185.000	1.922.000	5.107.000
2020	2.505.020	1.719.668	4.224.688

Kaynak: TÜİK akt. T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.b) ve (Göksedef, 2022).

2017-2019 yıllarını kapsayan iki yıllık döneme bakıldığında, Türk-Suudi ticaret hacminde bir düşüşün olmadığı görülür. 2019 yılında Türkiye'deki müteahhitlik firmalarının Körfez bölgesinde en fazla iş aldığı ülke Suudi Arabistan'dır. Aynı yıl, Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ilk 20 ülke arasında en fazla artış Suudi Arabistan'a yapılan ihracatta olmuştur. Bu ülkeye Türkiye'den ithalatta ise önceki yıla göre yüzde 10,4 oranında azalma meydana gelmiştir. 2020 yılı Eylül ayından 2022 yılının başına kadar Suudiler, buraya kadar bahsi geçen siyasi krizler nedeniyle Türk mallarına – ayrıca Türkiye'ye turizm ve Türkiye'nin başat yumuşak güç unsurlarından dizilerinin yayınlanması da engellenmeye çalışılmıştır – uygulamış oldukları boykot sonucunda Türkiye'nin Suudi Arabistan'a ihracatı bir önceki yıla göre önemli ölçüde azalarak 2 milyar 505 milyon 20 bin dolar olmuştur. İthalat ise 1 milyar 719 milyon 668 bin dolara gerilemiştir. Yani bir önceki yıl 5 milyar 107 milyon dolar olan iki ülke dış ticaret hacmi 2020 yılında yaklaşık 4 milyar 325 milyon dolara gerilemiştir (Göksedef, 2022).

Son olarak Suudi Arabistan Kalkınma Fonu, 2020 yılı istatistiklerine göre Türkiye'nin 11 kalkınma projesine toplam 1.090,63 milyon riyal değerinde destek sağlamıştır. Türk üniversitelerindeki eğitim ve uygulamalı hastane projelerinin desteklenmesinin yanı sıra; elektrik enerjisinin iletilmesi, su sağlanması, demir yolu hatlarının yenilenmesi ve elektrikleştirilmesi, bağlantıların kurulması, yollar, köprüler ve günümüzde İstanbul Atatürk Uluslararası Havalimanı projelerine de destek sağlanmıştır. Suudi yardım platformunun istatistiklerine göre Krallık, 1979 yılından 2020 yılına kadar eğitim, enerji, ulaşım ve depolama, sağlık, su ve çevre temizliği sektörlerini kapsayan 37 projeye Türkiye'ye 463 milyon 816 bin 390 dolar değerinde mali yardım sağlamıştır. En büyük destek ise 205.550.000 dolar ile 2001 yılında gerçekleştirilmiştir (سیاسي / 2022, "العلاقات السعودية التركية.. تطور ونمو" وتعاون مشترك).

Türk-Suudi Çıkar Evliliği: 2021 Yılı Sonundan Günümüze

Ortadoğu bölgesinin genelinde meydana gelen çok boyutlu – Araplar arası/ İsrail-Araplar arası/ Türkiye-Araplar arası/ İran-Araplar arası (Ataman, 2022) – normalleşme sürecine paralel şekilde, 2021 yılı sonuna geldiğinde Ankara ve Riyad arasındaki durağan nitelikteki ilişkilerde bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Aslında Türkiye'nin yalnızca Suudi Arabistan ile değil bir süredir soğuk ilişkilerinin sürdüğü bölge ülkelerinin (BAE, Mısır ve hatta İsrail) geneline yönelik yaklaşımında değişim olmuştur.

Yılın ortalarında Mayıs ayında Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Riyad'a bir ziyaret gerçekleştirirse de bu ziyaretin somut bir çıktısı olmamıştır. Bu ziyaretin ardından 25 Kasım 2021 tarihine kadar iki devlet arası ilişkilerde yeni bir gelişme yaşanmazken bu tarihte tarafların İstanbul Kongre Merkezi'nde yaptıkları üst düzey görüşmelerde başta ikili ilişkiler olmak üzere, iki ülke arasındaki ticari konular ele alınmıştır. İkili ilişkilerin ısınmasına yönelik Türkiye tarafında olumlu bir yaklaşım söz konusu olsa da Suudi taraf arka planda pek istekli değildir. Bu isteksizliği en açık ifade edenlerden biri eski Suudi Dışişleri Bakanı Danışmanı Salem Al-Yami'dir. Eski danışmanın, Al-Hurra internet sitesine yaptığı açıklamada, Türkiye'nin son üç yıldır yanlış hesaplar yaptığından hesaplarının tutmadığını, Türkiye'nin bugün ikili ilişkileri onarmak için çabaladığını ancak ilişkilerde geçmişini unutup yeni bir sayfa açmak için Riyad açısından erken olduğunu ifade etmiştir. Al-Yami, öncelikle Türkiye'nin Kaşıkçı Cinayeti meselesinin üzerine gitmekten vazgeçmesi gerektiği imasında bulunsa da Riyad'ın böyle bir şartı öne sürmediğini iddia ederek Türkiye ve lideri Erdoğan'ın, Riyad'a siyasi ve ekonomik şantaj yapmış olmalarının büyük hayal kırıklığı yarattığını beyan etmiştir. Anlaşılan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, yakın zamanda gerçekleşecek olan cumhurbaşkanlığı seçiminin sonucunda yeniden seçilememesi umuduyla Riyad, Ankara ile ilişkilerinin onarımını ertelemiştir. Ancak bu tarafların birbirine nezaket göstermeyecekleri ve karşılıklı ziyaretlerin olmayacağı anlamına gelmemektedir. Eski danışmana göre iki devlet arasındaki ilişkiler illaki düzelecektir ama bir daha asla geçmişteki gibi olamayacaktır (Odeh, 2022).

Aslında Ankara ve Abu Dabi arasındaki ilişkilerin yeniden aktif hâle gelmesinin – Abu Dabi'nin arabuluculuğu sayesinde – Ankara ve Riyad arasındaki sorunların çözümüne katkı sağlayabileceği düşünülmekteydi. Hatta 6 Ocak 2021 tarihinde gerçekleşen ve Kuveyt ile ABD'nin önemli rollerinin altının çizildiği El-Ula Zirvesi'nde KİK ülkeleri arasında istikrar ve dayanışmayı sağlamak amacıyla yeni bir sayfa açılmıştır. Arap Dörtlüsü ve Katar arasındaki diplomatik ilişkiler yeniden aktif hâle gelmiştir (Ismail, 2021). Bu sayede Katar'ın hem Türkiye ve Suudi Arabistan hem de Suudi Arabistan ve İran arasındaki sorunların çözümünde arabulucu olabileceğine inanılmıştı. Ancak Ankara'nın, prensip olarak ikinci ülkeyle ilişkilerinin onarılması için arabulucu bir üçüncü tarafa başvurmadan ziyade direkt olarak ilgili ülkeyle diyalogu tercih ettiği bilinmektedir. Tüm bu gelişmelerin Ankara-Riyad arasındaki ekonomik ve ticari verilere yansımalarına gelince, 2021 yılı ticaret hacminde gerilemeye işaret etmektedir. Suudi Arabistan, Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ilk 20 ülke listesinden gerilere düşerken en fazla ithalat yaptığı ülkeler arasında 17. sıraya yükselmiştir. İki ülkenin dış ticaret hacmi 3,5 milyar dolara gerilerken bunun 3 milyar dolardan fazlası Türkiye'nin Suudi Arabistan'dan yaptığı ithalattır (Göksedef, 2022).

İkili ilişkilerde yeni bir sayfanın açılacağı en büyük habercisi, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 28 Nisan 2022 tarihinde Suudi Arabistan'a yaptığı ziyarettir. Kral Selman; Erdoğan'ı Cidde'deki Al-Salam Sarayı'nda ağırlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan Veliyaht Prens MbS ile de bir araya gelmiştir. Önceki yıllarda çeşitli alanlarda zemini atılmış ve geliştirilmiş ikili ilişkiler gözden geçirilerek iyileştirilmesine yönelik görüşmeler

yapmışlardır. Aynı zamanda bölgede meydana gelen son olaylar ve bunlara yönelik uluslararası tepkileri de ele almışlardır.

Daha bir yıl önce Suudi Millî Eğitim Bakanlığının kendi okullarındaki bazı kitaplarda değişiklikler yaparak Osmanlı İmparatorluğu'nu hedef alan ve karalayan bölümler yerleştirdiği duyurulduğu (Zorlu, 2021) hesaba katıldığında, yeni dönemde ikili ilişkilerde olumlu olarak değerlendirilebilecek olan bir eylem, Riyad yönetiminin kararıyla 2020-2021 eğitim öğretim yılının sonu itibarıyla kapatılan Suudi Arabistan'daki Millî Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı sekiz Türk okulunun bazılarının Türk hükûmetinin diplomatik temasları ve MEB'nin girişimleri ile 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla yeniden açılmış olmasıdır (T.C. MEB, 2022). Ayrıca, Türkiye'ye iadeziyaretini bölge turu (diğer ülkeler Mısır ve Ürdün) kapsamında 22 Haziran'da yapan Veliht Prens MbS, Ankara Beştepe'de ağırlanmıştır. Bu ziyaret, 2018 yılından beri gergin seyreden ilişkilerin yumuşatılması ve büyük jeopolitik gerginliklerin sona erdirilmesi bakımından Suudi Arabistan tarafının attığı ilk ve en somut adımdır. Ziyaret, ABD'nin mimarı olduğu Türk-Yunan geriliminin arttığı ana denk gelmiş, Veliht Prens MbS Türkiye'nin hassasiyetini dikkate alarak Yunanistan'a yapacağı ziyareti bilinmeyen bir tarihe ertelemiştir. Bu bakımdan Riyad'ın Ankara ile ilişkilerin normalleşmesini öncelendiği görülmektedir. Aynı çerçevede bu ziyaret Riyad'ın epeydir güven sorunu yaşadığı ABD Başkanı Joe Biden'ın Suudi Arabistan ziyareti öncesinde gerçekleştirilmiştir. Bu da yine Riyad'ın, Ankara ile ilişkilere bakışını açıklar niteliktedir. Kısacası; Libya, Suriye ve Mısır gibi Ortadoğu'nun kritik noktalarında Ankara ve Riyad arasındaki rekabet yerini iş birliğine ve diyaloga bırakmıştır. Ankara'nın Riyad ile yakınlaşmasına paralel şekilde Abu Dabi ve Kahire ile de yakınlaşması Ortadoğu'da yeni bir jeopolitik düzenin inşa edildiği, bölge dışı Amerikan, Avrupalı ve Rus büyük güçlerinin oyun dışı bırakıldıkları ifade edilebilir (Rakipoğlu, 2022). Tabii, önce Covid-19 pandemisi ardından Ukrayna savaşı nedenleriyle enerji ve gıda fiyatlarının yaratmış olduğu ekonomik kriz de Ankara-Riyad yakınlaşmasına katkı sağlamıştır. Türkiye'nin enerji, Suudi Arabistan'ın ise gıda bağımlılıkları; iki ülkenin birbirlerinin ihtiyaçlarını tamamlamaları dolayısıyla ekonomik ilişkilerde karşılıklı kazanç söz konusudur (Ataman, 2022).

Yukarıda sunulanlara ek olarak, Cumhurbaşkanı Erdoğan, seçim sonrası bir Arap ülkesine ilk ziyaretini 17 Ağustos'ta Cidde'ye yapmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başbakan Yardımcısı Veliht Prens MbS yönetimindeki iki delegasyonun yaptıkları görüşmeler neticesinde; doğrudan yatırım, savunma sanayisi, enerji, iletişim alanlarında anlaşmalar imzalanmıştır. Yine görüşmelerin odağında iki devlet arasındaki ilişkileri geliştirmek ve ortak çıkar sorunları yer almaktaydı. Bu kapsamda Riyad, Suudi silahlı kuvvetlerinin hazırlık durumlarını iyileştirmek ve savunma ile üretim kapasitesini geliştirmek amacıyla Türk savunma sanayisi şirketi Baykar ile iki sözleşme imzalamıştır. Bunun yanında doğrudan yatırım teşvikine, T.C. İletişim Başkanlığı ve Suudi Arabistan İletişim Bakanlığı iş birliğine ilişkin ve enerji alanında mutabakat zabitleri de imzalanmıştır. Ayrıca Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) öncülüğünde Cidde'de, Türkiye-Suudi Arabistan İş Forumu hayata geçirilmiştir. Taraflar bilhassa enerji, turizm ve altyapı projeleri olmak üzere çeşitli alanlarda dokuz anlaşma imzalamışlardır. Bunlara paralel olarak Ankara, Türk iş adamlarının Suudi Arabistan'daki yatırım alanlarını da genişletmek amacıyla iki taraflı bir yatırım çerçevesi oluşturmak istemektedir. Öyle ki Suudi Bakanlar Kurulu, Türkiye ile doğrudan yatırımın teşvikini emretmiştir ve bu kapsamda birçok karar almıştır.

2022 yılı boyunca Türk-Suudi ilişkilerinde meydana gelen değişimlerin ticaret rakamlarına yansımalarına bakıldığında, iki ülke arasındaki ticaret hacmi 6,5 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Suudi Arabistan'da 390

Türk şirketi, Türkiye’de ise, 1.040 Suudi şirket mevcuttur. Ticaret Bakanı Ömer Bolat, hedefin ticaret hacmini kısa vadede 10 milyar dolara, uzun vadede ise 30 milyar dolara çıkarmak olacağını belirtirken “Her iki ülkenin birbirini tamamlayan dış ticaret yapıları, ticari ilişkilerimizde kazan-kazan prensibini ön plana çıkarmaktadır. Türk firmaları ürün kaliteleri ve ahlak kültüründen gelen iş ahlakları ile Suudi Arabistanlı tüketicilerin güvenini kazanmıştır.” demiştir. Bu vesileyle Türkiye’nin dünyada en çok serbest ticaret anlaşması imzalayan ülkelerden biri olduğunu belirterek Türkiye’nin KİK ülkeleriyle de ticareti serbestleştirmeyi önemseydiğini, iki tarafın çıkarına olacak şekilde ticari ilişkilerini artırmak istediğini, Riyad’ın vereceği destekle bu müzakerenin en kısa zamanda başlayacağına ve anlaşmayı hayata geçireceğine olan inancını dile getirmiştir. Ticaret Bakanı, sadece Türk-Suudi ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi değil, bunun yanında iki ülkenin üçüncü ülkelerle iş birliği kurma potansiyelini dile getirdikten sonra KİK ülkelerinin Avrupa ve dünyaya erişimini kolaylaştıracak projelerde Ankara ve Riyad arasındaki iş birliğinin rolünün önemini de altını çizmektedir. Kendi ifadesiyle: “Eğer Türkiye ile Körfez İş Birliği Konseyi arasında bir serbest ticaret anlaşması imzalanırsa kurulacak değer zincirleri sayesinde Suudi firmalar yalnızca bizim ülkemizde değil ülkemizin geniş serbest ticaret ağı vasıtasıyla dünya pazarlarına da ulaşma fırsatı yakalayacaklardır.”. Buna ek olarak, Türkiye’nin 900 milyar doları aşan gayrisafi millî hasılasıyla ve Gümrük Birliği Anlaşması’yla 1,5 milyar tüketiciye ulaşma potansiyeline sahip olduğu hatırlatılmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2023). Bakan Bolat aynı zamanda, küresel ölçekte kendilerini ispat etmiş Türk müteahhitlik firmalarının Riyad’ın 2030 Vizyonu kapsamındaki tüm projelerde görev almaya hazır olduğunu da belirtmiştir. İki tarafın ekonomik ilişkilerini geliştirmek istemeleri şüphe götürmezken aynı zamanda her birinin dış politika alanındaki krizlere son vermek istedikleri de aşikârdır. Burada söz konusu Cidde ziyaretinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Türkiye’nin ilk yerli otomobili TOGG’u Veliht Prens MbS’ye armağan etmesi, MbS’nin de TOGG’uyla Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı konakladığı otele bırakması, tarafların bu yöndeki niyetlerinin bir ifadesi olmuştur.

2023 yılı Mart ayı geldiğinde karşılıklı ziyaretler ve iyi niyet göstergeleri meyvelerini vermiştir. Suudi Arabistan Kalkınma Fonu, T.C. Merkez Bankası (TCMB) ile 5 milyar dolarlık mevduat yatırılması konusunda anlaşma imzalandığını duyurmuştur. Kral Selman’ın ve Veliht Prens MbS’nin kararıyla Suudi Arabistan Turizm Bakanı ve Kalkınma Fonu Yönetim Kurulu Başkanı Ahmed al-Khateeb ile TCMB Başkanı Şahap Kavcıoğlu arasında imzalanan bu anlaşmanın, Türkiye’nin ekonomik ve sosyal büyümesini ve sürdürülebilir kalkınmasını destekleme anlamı taşıdığı, bu mevduat sayesinde çeşitli sektörlerdeki ekonomik sorunların çözümüne katkı sunulmasının hedeflendiği ifade edilmiştir (“Suudi Arabistan’dan Türkiye’ye 5 Milyar Dolar”, 2023).

Son olarak enflasyonla mücadele ve ihracatın artırılmasına yönelik ihracatçının finansmana erişim sorununu çözmek için esas önceliğin yatırım olduğunu hatırlatan Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek, bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kısa süre önce gerçekleştirmiş olduğu Körfez ülkeleri turunun önemini altını çizmiştir. Körfez merkezli finans kuruluşlarından da ihracatın finansmanına yönelik Körfez’den çok önemli imkânların Türkiye’ye tahsis edileceği inancıyla Bakan Şimşek 2023 yılı Ekim ayında Körfez ülkelerine (sırasıyla BAE, Katar ve Suudi Arabistan) yatırım turu gerçekleştirmiştir (“Şimşek: Körfez’den Türkiye’ye Çok Önemli İmkanlar Tahsis Edilecek”, 2023). 25 Ekim’de Bakan Şimşek Riyad’da “Future Investment Initiative” konferansına katılmıştır. Ayrıca bu ziyarette Türk Bakan ve onun Suudi mevkidaşı Mohammed el-Jadaan, kamu maliyesi ve vergilendirme reformları, maliye politikalarıyla bağlantılı iklim değişikliği, kamu özel iş birlikleri, ulusal mali politikalar, ikili ilişkilerin güçlendirilmesi,

uluslararası koordinasyon ve iş birliğinin geliştirilmesi konularını içeren Mali Alanda İş Birliği Mutabakat Zaptı imzalamışlardır (Özdemir, 2023).

SONUÇ

Kuruluş sürecinden itibaren yüzü Batı'ya dönük olan, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemlerinde Batı Blok'unda yer alan ve SSCB'ye karşı Amerikan politikalarına uygun hareket eden Türkiye, 1940'lar itibarıyla bir ABD müttefiki olan Suudi Arabistan'ı tanıyan ilk devlet olmuştur. ABD'nin Suudi dış siyasetteki belirleyiciliği dönemin kralına göre değişkenlik gösterse de bir faktör olarak hep var olmuştur. Bununla birlikte asıl olanın hanedanlığın devamı ve temel prensipleri olduğunda gerektiğinde ABD'nin Ortadoğu bölgesine ilişkin planlarına ters hareket etmiştir. Türk-Suudi ilişkilerinin kökeni 1920'li yıllara dayansa da ikili ilişkilerdeki asıl gelişim önceki yılların iç siyasetteki kargaşası nedeniyle ancak 1980'li yıllarda olur. Sağ-Sol çatışmalarından kaynaklı ülkedeki kaotik durumu bahane ederek demokrasiyi rafa kaldıran 12 Eylül askerî yönetimi, zarara uğramış Atatürkçü rejimi fabrika ayarlarına döndürmeyi iç siyasette "Türk-İslam Sentezi"ni uygulayarak; ekonomik sorunların üstesinden gelebilmek için de liberal, muhafazakâr ve milliyetçi siyasi figür Turgut Özal'ı siyasete entegre ederek sağlamak istemiştir. Dolayısıyla Özallı yıllar olarak tanımlanabilecek 1980'li yıllarda liberal küresel sisteme uygun şekilde sermayenin milliyeti olmaz inancından hareketle Türkiye, dış siyasette yüzünü Avrupa'dan petrol zengini Körfez ülkelerine doğru çevirmiştir. Bu dönemde Türkiye'ye yerleşen Suudi finans kuruluşlarında Özal ailesi ve çevresi mensuplarının oldukları hesaba katıldığında, o dönem Türk-Suudi ilişkilerinin geliştirilmesi için elverişli iç koşulların olduğu söylenebilir. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin iç siyasetindeki istikrarsızlık dış siyasete yansdığından bu yıllarda Türk-Suudi ilişkilerinde bir durağanlık söz konusu olur. İkili ilişkiler Muhafazakâr Demokrat AK Parti yönetimindeki 2000'li yıllara gelince, bu dönemde Özal döneminin ekonomi ve ticaret alanındaki anlayışına benzer bir anlayışla ve uluslararası ilişkilerdeki "karşılıklı bağımlılık" ilkesi uyarınca Ankara potansiyel sermayeci Körfez ülkelerine yeniden yönelerek ekonomik partner ve yatırımcı portföyünü genişletmeye çalışmıştır. Hatta bunu, Arap sermayesine kapıları tamamen kapatmış önceki yönetim ve çevrelerin yerine günah çıkararak yapmıştır. Tabi Soğuk Savaş sonrası küresel ve bölgesel düzenin birden çok kez yenileşmesiyle ve Batı'nın yaratmış olduğu güvensizlik ve hayal kırıklıkları nedeniyle hem Türkiye'nin hem de Suudi Arabistan'ın kendi bölgesel çıkarları doğrultusunda Batı'dan bağımsız güvenlik, savunma ve ekonomi eksenli çoklu stratejik ortaklık gerçekleştirmeleri söz konusudur. Esasen geçmişten günümüze Türk-Suudi ilişkilerinin lokomotifini hep ekonomidir. İki devletin ticaret rakamlarına bakıldığında ticaret hacminde istikrarın olduğu; tarafların, farklı alanlardaki potansiyellerinin birbirine sağlayacağı faydaların farkındalığıyla hareket ettikleri görülür. 2000'lerin başından itibaren ikili ilişkiler tarafların birbirinin kırmızı çizgilerine basmadıklarında hep olumlu seyretmiş, ilişkiler başta ekonomi ve ticaret alanı olmak üzere, askerî, savunma ve bölgesel güvenlik gibi çoklu alanlarda olumlu gelişim göstermiştir. Kriz anlarında (Arap Baharı döneminde Ankara'nın devrimden Riyad'ın statükodan yana olmaları, Riyad'ın Siyasal İslam/İhvan düşmanlığı, Türkiye dostu Katar'a yönelik Riyad-Abu Dabi güdümündeki KİK diplomatik krizi, Kaşıkçı Cinayeti, Libya Krizi vs.) lider söylemleri sertleşse de taraflar, karşılıklı çıkarları gerektirdiği için belli bir süre birbirinden uzaklaşsalar bile yeniden birbirine dönerler. 2021 yılı sonu itibarıyla ikili ilişkilere ilişkin gözlem bu yöndedir. Bu anlamda Ankara ve Riyad arasındaki köklü birliktelik bir çıkar evliliğine benzetilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar N. (2023). Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Türk-Arap İlişkilerinde Psikolojik Faktörler. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 19(65): 264-280.
- Acar, N. (2018). Arap Baharı Sürecinde Ortadoğu'da Güvenlik ve Dış Politika: Suudi Arabistan Örneği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2): 139-171.
- Akdoğan, İ. (2020, Ocak 23). Suudi Arabistan'ın Libya politikası ve Türkiye Karşıtlığının Arka Planı, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/suudi-arabistan-in-libya-politikasi-ve-turkiye-karsitliginin-arka-plan/1702027> (Erişim tarihi: 12.10.2023).
- Al-Turk, H. (2020). Arap Dünyasının Gözünden 15 Temmuz Darbe Girişimi. *İctimaiyat*, 4(15 Temmuz Özel Sayısı): 44-63, <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.706614> (Erişim tarihi: 12.10.2023).
- ARAMCO (t.y.). Our History, <https://www.aramco.com/en/about-us/our-history#the-birth-of-arabian-oil> (Erişim tarihi: 26.10.2023).
- Ataman, M. (2022, Nisan 30). Türkiye-Suudi Arabistan: Ortadoğu'daki Normalleşme Sürecinin Önemli Ekseni, *Sabah*, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/muhittinataman/2022/04/30/turkiye-suudi-arabistan-ortadogudaki-normallesme-surecinin-onemli-ekseni> (Erişim tarihi: 12.10.2023).
- Ataman, M ve Karaduman, M. A. (2020). BAE ve Suudi Arabistan'ın Libya Krizine Müdahalesi Halkın İradesine Darbe Siyaseti. *SETA-ANALİZ*, <https://www.setav.org/analiz-bae-ve-suudi-arabistanin-libya-krizine-mudahalesi-halkin-iradesine-darbe-siyaseti/> (Erişim tarihi: 12.10.2023).
- Başkan, B. (2019). Turkey between Qatar and Saudi Arabia: Changing Regional and Bilateral Relations, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 16(62): 85-99, <https://doi.org/10.33458/uidergisi.588947> (Erişim tarihi: 12.10.2023).
- Bostancı, M. (2017). Türk-Suud İlişkilerine Katkısı Bakımından Kenan Evren'in Suudi Arabistan Ziyareti. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 105-119.
- Bostancı, M. (2016). Türk-Suudi İlişkilerine Katkısı Bakımından Turgut Özal'ın Suudi Arabistan Ziyareti (16-20 Mart 1985). *Yeni Türkiye Dergisi*, 85: 651-662.
- Bostancı, M. (2013). Türk Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paktı. *Akademik Bakış*, 7(13), s. 171-184. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73850> (Erişim tarihi: 12.10.2023).
- Davutoğlu, A. (2008). Turkey's Foreign Policy. *Insight Turkey*. 10(1): 77-96. <https://file.setav.org/Files/Pdf/ahmet-davutoglu-turkeys-foreign-policy-vision-an-assessment-of-2007.pdf> (Erişim tarihi: 17.10.2023).
- Davutoğlu, A. (2004, Şubat 2). Türkiye Merkez Ülke Olmalı, *Radikal*, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=107581> (Erişim tarihi: 02.06.2023).
- Destremeau, C. (2024). *Ibn Saoud : Seigneur du désert, roi d'Arabie*. Paris: Perrin.
- Fırat, M. ve Kürkçüoğlu, O. (2018). I) Arap Devletleriyle İlişkiler, B. Oran (Ed.). *Türk Dış Politikası Cilt II: 1980-2001* (16. Baskı) içinde (s. 551-568). İstanbul: İletişim Yayınları.

- GCC (t.y.). Regional Cooperation and Economic Relations with other Countries and Groupings. <https://www.gcc-sg.org/en-us/CooperationAndAchievements/Achievements/RegionalCooperationandEconomicRelationswithotherCountriesandGroupings/Pages/RepublicofTurkey.aspx> (Erişim tarihi: 28.10.2023).
- Geldi, M. (2022, Haziran 22). Türkiye-Suudi Arabistan İlişkilerinin Tarihi Seyri. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-suudi-arabistan-iliskilerinin-tarihi-seyri/2619781#> (Erişim tarihi: 19.10.2023).
- Göksedef, E. (2022, Mayıs 20). Türkiye-Suudi Arabistan Ticari İlişkilerinde Beklenen İvme Yakalanabilecek Mi?, BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61489156> (Erişim tarihi: 28.10.2023)
- Ismail, M. (2021, Ocak 6). Le Sommet d'Al-Ula confirme la reprise complète des relations entre le quatuor et le Qatar, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/fr/monde/le-sommet-d-al-ula-confirme-la-reprise-complète-des-relations-entre-le-quatuor-et-le-qatar/2099579> (Erişim tarihi: 26.10.2023).
- Jabbour, J.J. (2022, Mayıs). After a Divorce, a Frosty Entente: Turkey's Rapprochement with the United Arab Emirates and Saudi Arabia. Strategic Necessity and Transactional Partnership in a Shifting World Order, Ifri, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/jabbour_turkey_sa_uae_mai2022.pdf (Erişim tarihi: 19.10.2023).
- Keohane, R. ve Nye, J. (2012). Power and Interdependence (4. Baskı). New York: Longman.
- Koç, M. A. (2022). Atatürk Dönemi Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri. Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-turkiye-suudi-arabistan-iliskileri/> (Erişim tarihi: 19.10.2023).
- Lacroix, S. (2016, Ocak 19). Ce qui change en Arabie Saoudite. [Rapport de recherche]. Centre de recherches internationales, <https://sciencespo.hal.science/hal-03610559/file/2016-01-janvier-lacroix-arabie-saoudite-omer.pdf> (Erişim tarihi: 19.10.2023).
- Lacroix, S. (2015). L'Arabie saoudite: un magistère sur l'islam contesté. Pouvoirs, 152: 43-52, <https://doi.org/10.3917/pouv.152.0043> (Erişim tarihi: 19.10.2023).
- Larrabee, F. S. (2011). Turkey and the Gulf Cooperation Council. Turkish Studies. 12(4): 689-698. <https://doi.org/10.1080/14683849.2011.622512> (Erişim tarihi: 19.10.2023).
- Munyar, V. (2009, Şubat 6). 210 milyon dolara 300 zırhlı araç modernize ediyor, 330 milyon dolarlık proje geliyor, Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/210-milyon-dolara-300-zirhli-arac-modernize-ediyor-330-milyon-dolarlik-proje-gelir-10939600> (Erişim tarihi: 25.10.2023).
- NATO (2022, Eylül 1). Istanbul Cooperation Initiative (ICI), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52956.htm (Erişim tarihi: 25.10.2023).
- Odeh, D. (2022, Şubat 23). تركيا والسعودية.. انعطافة لم تكتمل وشرط لكسر "الفتور الشديد". al-hurra. <https://www.alhurra.com/saudi-arabia/2022/02/23/تركيا-والسعودية-انعطافة-تكتمل-وشرط-لكسر-الفتور-الشديد/> (Erişim tarihi: 19.10.2023).

- Oktav, Ö. Z. (2016). The Arab Spring and Its Impact on Turkey-GCC States Partnership. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1(1): 43-69, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2960892 (Erişim tarihi: 19.10.2023).
- Oktav, Ö. Z. (2013). Arap Baharı ve Türkiye-Körfez Devletleri ilişkileri. *Ortadoğu Analiz*, 5(51): 69-78, https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/7ozdenoktav.pdf (Erişim tarihi: 19.10.2023).
- Özdemir, M. Y. (2023, Ekim 25). Bakan Şimşek: Suudi Arabistan ile Mali Alanda İş Birliği Mutabakat Zaptı'na İmza Attık. *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/bakan-simsek-suudi-arabistan-ile-mali-alanda-is-birligi-mutabakat-zaptina-imza-attik/3032523> (Erişim tarihi: 25.10.2023).
- Rakipoğlu, M. (2022, Haziran). Muhammed Bin Selman'ın Ziyareti ve Türkiye-Suudi Arabistan İlişkilerinde Yeni Sayfa. *SETA-PERSPEKTİF*, 341, <https://www.setav.org/perspektif-muhammed-bin-selmanin-ziyareti-ve-turkiye-suudi-arabistan-iliskilerinde-yeni-sayfa/> (Erişim tarihi: 25.10.2023).
- Redissi, H. (2007). 1. Le pacte du Quincy 1945. H. Redissi (Ed.). *Le Pacte de Nadjd: Ou comment l'islam sectaire est devenu l'islam*. Paris: Le Seuil.
- TCBB (2016, Nisan 12). Suudi Arabistan Kralı Selman'a Devlet Nişanı Verildi, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/42514/suudi-arabistan-krali-selmana-devlet-nisani-verildi.html> (Erişim tarihi: 19.10.2023).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.a). Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK), <https://www.mfa.gov.tr/korfez-arap-ulkeleri-isbirligi-konseyi.tr.mfa> (Erişim tarihi: 15.01.2024).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.b). Türkiye-Suudi Arabistan Ekonomik ve Ticari İlişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/suudi-arabistan-ekonomisi.tr.mfa> (Erişim tarihi: 07.03.2011 ve 19.10.2023).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.c). Türkiye'nin DAEŞ ile Mücadelesi ve Yabancı Terörist Savaşçılar (YTS) Konusuna Yaklaşımı, https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yabanci-terorist-savascilarla-mucadelesi.tr.mfa (Erişim tarihi: 15.01.2024)
- T.C. İletişim Başkanlığı (2022, Haziran 22). Suudi Arabistan Velihaht Prensi Selman Ankara'da, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/suudi-arabistan-veliaht-prensi-selman-ankarada> (Erişim tarihi: 25.10.2023).
- T.C. İletişim Başkanlığı (2020). Doğu Akdeniz Denklemine Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları. https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/1DOGU_AKDENIZ_DENKLEMINDE_STRATEJIK_ADIM.pdf (Erişim tarihi: 15.01.2024).
- T.C. MEB (2022, Ağustos 1). Suudi Arabistan'da Kapatılan Türk Okulları Açılıyor, <https://www.meb.gov.tr/suudi-arabistanda-kapatilan-turk-okullari-aciliyor/haber/27163/tr> (Erişim tarihi: 25.10.2023).
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2023, Temmuz 17). Ticaret Bakanı Bolat'tan Suudi İş Adamlarına "Türkiye'ye Yatırım" Çağrısı, <https://ticaret.gov.tr/haberler/ticaret-bakani-bolat-tan-suudi-is-adamlarina-turkiyeye-yatirim-cagrisi> (Erişim tarihi: 26.10.2023).

Telci, İ. N. ve Rakipoğlu, M. (2018). Suudi Arabistan'ın Müslüman Kardeşler Politikası: 1932-2016. Akademik İncelemeler Dergisi, 13(1): 137-168.

Tinas, R (2013). État et religion dans la Turquie post-kémaliste : l'évolution du Parti de la justice et du développement (AKP) Les deux mandats (2002-2007 et 2007-2011). Lyon: Université Lumière Lyon 2.

Tinas, R. (2012). La Turquie de Recep Tayyip Erdoğan face au « Printemps arabe ». M. N. Tannous (Ed.). Les révolutions arabes et le monde içinde (s. 109-131). Paris: Cygne.

Turan, Ö. (2002). Tarihin Başladığı Nokta Ortadoğu. İstanbul: Step Ajans.

Yeşilyurt, N. (2013). Orta Doğu'yla İlişkiler. B. Oran (Ed.). Türk Dış Politikası Cilt III: 2001-2012 (1. Baskı) içinde (s. 401-462). İstanbul: İletişim Yayınları.

Zorlu, K. (2021, Nisan 30). Suudi Arabistan Türkiye'nin Okullarını Neden Kapattı?, Habertürk, <https://www.haberturk.com/yazarlar/prof-dr-kursad-zorlu/3056580-suudi-arabistan-turkiyenin-okullarini-neden-kapatti> (Erişim tarihi: 25.10.2023).

Başbakan Erdoğan'a Kral Faysal Ödülü, Dünya (2010, Ocak 12), <https://www.dunya.com/gundem/basbakan-erdogan039a-kral-faysal-odulu-haberi-102342> (Erişim tarihi: 25.10.2023).

Suudi Arabistan'dan Stratejik Ortaklık Daveti. Yeni Şafak (2011, Mart 2), <http://yenisafak.com.tr/Dunya/?i=306160> (Erişim tarihi: 26.10.2023).

Suudi Arabistan'dan Türkiye'ye 5 Milyar Dolar, NTV (2023, Mart 6), <https://www.ntv.com.tr/ntvpara/suudi-arabistandan-turkiyeye-5-milyar-dolar,0Fk8-uEFF0WHw4MllpYlBg> (Erişim tarihi: 27.10.2023).

Şimşek: Körfez'den Türkiye'ye Çok Önemli İmkanlar Tahsis Edilecek, NTV (2023, Ağustos 11), <https://www.ntv.com.tr/ntvpara/simsek-korfezden-turkiyeye-cok-onemli-imkanlar-tahsis-edilecek,UJ4f5OH3OUGvVifnzta6ww> (Erişim tarihi: 27.10.2023).

تطور ونمو وتعاون مشترك.. العلاقات السعودية التركية / سياسي, Saudi Press Agency (2022, Haziran 22), <https://www.spa.gov.sa/2364673>

RUSYA'DA DEMOKRASİ TARTIŞMALARI: 2020 ANAYASA REFERANDUMU VE ABD MERKEZLİ MEDYA VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ PUTİN'E YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ

Pınar ÖZDEN CANKARA

pinar.cankara@bilecik.edu.tr

Yazarın ORCID Numarası:

0000-0003-3739-4771

Naciye KARİGİN

naciye.021550112@gmail.com

Yazarın ORCID Numarası:

0009-0007-9094-8696

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi

Received: 05.02.2024

Kabul Tarihi

Accepted: 04.04.2024

DISCUSSING DEMOCRACY IN RUSSIA: THE 2020 CONSTITUTIONAL REFERENDUM AND CRITICISM OF PUTIN BY US-BASED MEDIA AND CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS

ÖZ Rusya Federasyonu günümüzde uluslararası sistemde yer alan önemli bir oyuncudur. Üstelik Rusya Kırım'ın ilhaki ile başlattığı agresif dış politika yaklaşımını Ukrayna'yı işgal ile devam ettirmiştir. Dolayısıyla bu ülkede yaşanan iç ve dış gelişmeler uluslararası kamuoyunun ilgisini çekmektedir. 1991'den beri ülkede yarı-başkanlık sistemine dayalı federatif bir yapılanma vardır. Ülke Sovyetler Birliği sonrasında Batı tipi liberal demokrasiye geçiş yapmaya çalışmıştır. 2000 yılında Rusya Devlet Başkanı olan Vladimir Putin ise merkezi otoriteyi güçlendirmek için ülkenin idari yapılanmasını yeniden oluşturarak ülkede değişim sürecini başlatmıştır. Başkan Putin ilerleyen süreçte oligark olarak adlandırılan Rus burjuvazisine, kendisini eleştiren muhalif gazetecilere, sivil toplum kuruluşlarına ve muhalefet partilerine yönelik otoriter bir tavır takınmaya başlamıştır. Başbakanlık yaptığı süreç de dahil edildiğinde yirmi dört yıldır Rus siyasetine hâkim olan Putin döneminde yapılan seçimlerin de meşruluğu özellikle Amerikan medyası ve sivil toplum kuruluşları tarafından sıklıkla sorgulanmıştır. Tüm bu tartışmaların üzerine bir de 2020 yılında anayasanın bazı maddeleri değiştirilerek Başkan Putin'e 2036 yılına kadar iktidar yolunun açılması ve Ukrayna Savaşı'ndan sonra Rus olmayan azınlıkları da etkileyecek dönüşümler yapılması Başkan Putin'in "yeni çar" olarak görülmesine sebebiyet vermiştir. Bu çalışmanın hipotezi Rusya'da Batı tipi liberal demokrasinin geliştirilemediğidir. Çalışmada önce Rusya'da Başkan Putin döneminden beri olan demokrasi tartışmalarına değinilmiş ardından Rus siyasal sisteminin üzerine oturduğu yapı ve 2020 yılında anayasada değiştirilen maddelerin içerik analizi yapılmıştır. Çalışmada ABD'nin önde gelen yayın kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinden bazıları olan Associated Press ve The New York Times gibi Human Rights Foundation, Atlantic Council ve Wilson Center'da hem Rus Anayasasında yapılan değişikliklerin hem de anayasa referandum sürecinin nasıl analiz edildiği de araştırılmıştır. Çalışmada ABD merkezli kuruluşların Başkan Putin'i bir diktatör olarak gördükleri ve sadece 2020 anayasa referandumunu değil ülkede yapılan diğer bazı seçimleri de seçmen sahtekarlığı olduğu ve bağımsız denetçilerin gözlem yapmalarına müsaade edilmemesi nedeniyle meşru görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bazı muhalif Rus gazetecilerin ve siyasilere yaşadıkları da Rusya'nın anti-demokratik bir ülke olduğuna ilişkin savların güç kazanmasına yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, demokrasi, anayasa, Vladimir Putin

ABSTRACT Today, the Russian Federation is a major player in the international system.

Moreover, Russia has continued its aggressive foreign policy, which began with the annexation of Crimea and the invasion of Ukraine. As a result, internal and external developments in this country attract the attention of the international community. Since 1991, the country has had a federal structure based on a semi-presidential system. After the Soviet Union, the country attempted to transition to a Western-style liberal democracy. In 2000, Vladimir Putin, who became President of Russia, started the process of change in the country by reorganizing the administrative structure of the country in order to strengthen the central authority. In the following period, President Putin began to adopt an authoritarian attitude towards the Russian bourgeoisie, the so-called oligarchs, opposition journalists who criticized him, civil society organizations and opposition parties. The legitimacy of the elections held under President Putin, who has dominated Russian politics for

twenty-four years, including his term as Prime Minister, has often been questioned, especially by the American media and civil society organizations. In addition to all these debates, the amendment of some articles of the constitution in 2020, which opens the way for President Putin to stay in power until 2036, and the changes that will also affect non-Russian minorities after the war in Ukraine, have led President Putin to be seen as the "new Tsar". The hypothesis of this study is that Western-style liberal democracy has not developed in Russia. The study began with an overview of the debates on democracy in Russia since the era of President Putin, followed by an analysis of the structure of the Russian political system and a content analysis of the articles amended in the 2020 Constitution. The study also examines how the leading US media and civil society organizations, such as the Associated Press and the New York Times, as well as the Human Rights Foundation, the Atlantic Council and the Wilson Center, analyzed both the amendments to the Russian Constitution and the content of the articles. The study concludes that US-based organizations view President Putin as a dictator and consider not only the 2020 constitutional referendum but also several other elections in the country to be illegitimate because of voter fraud and the fact that independent observers were not allowed to observe them. The experience of some dissident Russian journalists and politicians has also strengthened the argument that Russia is an anti-democratic country.

Keywords: *Russian Federation, democracy, constitution, Vladimir Putin*

INTRODUCTION

Boris Yeltsin was the first elected president of the Russian Federation, and the newly established country was trying to erase the traces of the Soviet System. While the Russian Federation was being built, Western-style democratic institutions were taken as an example and the economy was to be transformed into a liberal system. Russia's political and economic transformation process did not achieve the desired performance in a short time. The country was plunged into an economic crisis and its international image suffered. Vladimir Putin has been the critical decision-maker in Russia since December 31, 1999, when Boris Yeltsin announced his resignation. President Putin aimed to improve the economy, solve political problems, and increase public faith and trust in the regime. While President Putin aimed to restore Russia to its former glory, he also began to display authoritarian behavior at home. The Russian Federation's democratic adventure started to suffer with President Putin's refusal to give space to the opposition. President Putin, who had been the country's key decision-maker since 2000, was about to expire when he changed the constitution to allow him to remain president until 2036, leading Western states to label Russia anti-democratic.

Taking into account the political structure of the Russian Federation, which was established on 25 December 1991, the core of this study will be formed around the constitutional referendum to be held in 2020 in the context of debates on democracy. The hypothesis of the study is that Western-style liberal democracy has not been fully developed in the country due to some practices and decisions made during the thirty-three years of the country's federal history, especially during the term of President Putin. To this end, the research questions of the study are as follows: What powers does the Russian Constitution grant to the President, the Government of the Federation and the Federal Assembly? What changes has the 2020 constitutional referendum brought? How have the American press and civil society organizations interpreted these developments in the Russian political system? The study concludes that the amendments to the 2020 Constitution have further fuelled the debate about whether democracy exists in Russia, which is why President Putin has been accused by the American press of being an anti-democratic and totalitarian leader.

BACKGROUND TO THE DEBATES ON DEMOCRACY UNDER THE PRESIDENCY OF VLADIMIR PUTIN: OLIGARCHS, JOURNALISTS AND POLITICAL PARTIES IN RUSSIA

Vladimir Putin has been the key decision-maker in Russia since 31 December 1999, when Boris Yeltsin announced his resignation. During his long political career, President Putin has been widely criticized both at home and in the international press for some of his decisions. For example, in his early years in office, President Putin focused on purging Russia's oligarchs, who controlled Russian media, factories and energy companies. Saying that "those who impose the influence of capital on power should stop acting like a class", President Putin first intimidated Boris Berezovsky, Mikhail Khodorkovsky, Vladimir Gusinsky, Platon Lebedev, Yevgeny Chichvarkin, the Bilalov brothers and Oleg Deripasko, also known as the "Big Seven", and then began to show them the power of the presidency in Russia. For example, Boris Berezovsky, a prominent figure in the banking sector and owner of the television channel ORT, fled the country fleeing political repression, but was found dead in his home in the UK in 2013. Vladimir Gusinsky, the owner of the Segodnya newspaper and the NTV channel, was arrested but fled the country while his trial was still pending. Mikhail Khodorkovsky, the owner of Yukos Oil Company, was convicted of tax evasion (Aydınlık Newspaper, 2022). In this way, President Putin strengthened his political authority while sending a message

to other powerful figures in the system. However, President Putin did not target all oligarchs in the first years of his rule. Therefore, some of this class, which became disproportionately wealthy thanks to their relations with the state, continued to exist in the system and did not question the President's political authority. There are still Russian oligarchs who control some critical sectors. For example, former soccer player Boris Rotenberg, who Forbes Magazine estimates to have an economic wealth of 1.3 billion dollars, has good relations with President Putin. In 2014, when Russia annexed Crimea, the US decided to impose economic sanctions on Boris Rotenberg and freeze his assets, citing his good relations with President Putin. Boris Rotenberg was not subject to EU sanctions because he is a Finnish citizen (Forbes, 2023). Some prominent Russian oligarchs, whose assets President Putin did not touch and kept in his close circle, and their income status are briefly as follows; Vladimir Potanin with assets worth \$25.2 billion, Alexey Mordashov and Leonid Mikhelson with assets worth \$22 billion, Vladimir Lisin with income worth \$21.2 billion, Andrey Melnichenko with economic earnings worth \$20 billion and Alisher Usmanov with a fortune of \$19.5 billion (Bloomberg HT, 2022). Apart from these names, other important oligarchs known to be on good terms with President Putin are Igor Sechin, Oleg Deripaska and Nikolay Tokarev. All three are known to be close friends of President Putin (Euronews, 2022). These oligarchs have been subjected to EU, UK, and American sanctions since the start of the Russian-Ukrainian War (Independent Turkish, 2023a).

Western countries' decisions to confiscate assets or impose sanctions due to the Russia-Ukraine War led Russian oligarchs to take an anti-war stance even though they were on good terms with President Putin. However, in the process, eight oligarchs known for their anti-war stance lost their lives in suspicious deaths. The deaths of Alexander Tyulyakov, Mikhail Watford, Vasily Melnikov and Sergei Protosenya are some of these suspicious deaths (Medyascope, 2022a).

In his nearly two decades in power, President Putin has controlled not only the oligarchs but also the press. If one looks at the situation of opposition journalists in Russia since the 2000s, Anna Stepanovna Politkovskaya is the first name that comes to mind. Politkovskaya, a reporter for the Novaya Newspaper, who called the Chechen War, Russia's most important domestic problem during Vladimir Putin's first years in office, a "dirty war" and drew attention to human rights violations, was murdered in 2006. In 2014, two people related to this murder were sentenced to life imprisonment (BBC News, 2014). Former police officer Sergey Khadjikurbanov, who was sentenced to 20 years in prison for his involvement in the murder, was pardoned by President Putin in 2023 through a presidential decree and sent to Ukraine to fight in the war (Independent Turkish, 2023b; Euronews, 2023). In 2016, opposition journalist Arkady Babchenko, who had fled Russia and sought refuge in Ukraine after being subjected to hate speech for an article he wrote about the downed Russian plane, was murdered in Kiev (BBC News, 2018). In 2020, Yegor Shukov, known for his opposition to President Putin and his vocal demand to become president, was attacked and seriously injured by two men in Moscow (Hürriyet, 2020). Another Russian dissident and lawyer Alexei Navalny was poisoned in August 2020 and arrested in 2021. Navalny, who has been accused of corruption, is being held on political charges and was sentenced to 19 years in prison in 2023 (BBC News, 2023). In 2023, opposition journalist Vladimir Kara-Murza, who supported the embargoes imposed on Russia by Western states over the Ukraine War and argued that Russia had committed war crimes in this war, was tried for treason and sentenced to 25 years in prison (Sözcü, 2023).

After the outbreak of the Ukraine War, opposition newspapers criticizing Russia's policy were forced to flee abroad or were accused of being "foreign agents". Two opposition journalists who fled abroad and took refuge in Turkey were Valeriya Ratnikova and Konstantin Fomin (Medyascope, 2022b). The Russian Federal

Agency for Supervision of Information Technologies and Mass Communications labeled them as "foreign agents" and banned them from broadcasting after they interviewed Ukrainian President Vladimir Zelensky. There are other opposition journalists like them. Ivan Kollakov, Tihon Dzyadko, Mikhail Zigar and Vladimir Solovyev are some of these journalists (Cura, 2022). Apart from these names, Russian opposition journalist and Nobel Prize-winning author Dmitri Muratov was also labeled as a foreign agent by Russia (Gazete Oksijen, 2023).

While consolidating his political power, President Putin not only cracked down on the oligarchs and suppressed opposition journalists, but also put an end to the activities of some non-governmental organizations and prevented the development of opposition parties. Especially until 2011, President Putin stopped opposition parties from gaining power in the eyes of the public and becoming a focus. Although this situation caused street incidents in the country from time to time, President Putin started to be labeled as the "New Tsar of Russia" because of the attitudes he adopted during this period (Isayeva and Günlü, 2019: 81).

Whether Russia holds State Duma elections or presidential elections, the Western press has pointed out that these elections are not free and fair. For example, for the 2021 State Duma elections, the Financial Times commented that "the election was a foregone conclusion, it was a victory for President Putin and his United Russia Party, and there was no real opposition in the country, so there was no contest". Similarly, Foreign Policy commented that President Putin had blocked the opposition's access to the media (Independent Turkish, 2021). In the same year, there was criticism of the political regime from within Russia, with sociologist Vladislav Inozemtsev commenting: "Our elections are like a puppet theater, many independent candidates are not allowed to compete". Former MP Dmitry Gudkov drew attention to Alexei Navalny's imprisonment and the political ban on him and his team. Gudkov also emphasized that the political bans of Ilya Yashin and Lev Schlossberg in these elections cast a shadow over the country's democracy. Another opposition politician Violetta Grudina claimed that she was quarantined under the pretext of covid and prevented from entering the elections. Golos, an independent observer organization based in the country, claimed that "Russian authorities are preventing the candidate they do not want from entering the election" (BBC News, 2021). Therefore, politics in Russia has been problematic for class structures, dissident journalists, independent media outlets, civil society organizations and opposition parties since the era of President Putin. As if the lack of internalization of democracy was not enough, the constitutional amendments that strengthened the president's hand led to an increase in domestic and foreign criticism of Russia.

POLITICAL CHARACTERISTICS OF THE RUSSIAN FEDERATION AND INSTITUTIONS IN RUSSIA

The Russian Federation, which was established in 1991 after the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics, contains different ethnic elements. The newly established federation has remained the heir to the Soviet Union in some respects. According to the 1993 constitution, the country has a semi-presidential system. Administratively, the country consists of 22 republics, 9 Kray, 3 cities with a federal structure; Moscow, St. Petersburg, and Crimea and 5 autonomous regions (Kemaloğlu, 2016: 2). However, some countries, especially Turkey, do not recognize the annexation of Crimea by the Russian Federation and do not accept this administrative structure of Russia.

To analyze the political structure of the Russian Federation, it is first necessary to look at the institutions defined by the constitution. Enacted on December 12, 1993 by referendum, the constitution is largely

based on the Western constitutional tradition and democratic human rights values. Accordingly, the principle of the inviolability of the fundamental principles of the constitution and constitutional provisions for the protection of human rights was recognized. With the 1993 Constitution, a monist approach to international law was adopted and the Russian legal order was integrated into international law. The Constitution was also made binding with the establishment of the Constitutional Court. The new constitution gave a new meaning to the word sovereignty and rejected the Soviet legal heritage (Kalinichenko and Kochenov, 2021: 341). The Constitution shows how state mechanisms were established.

Position, Duties and Powers of the Head of State in the Russian Political System

According to Article 80 of Chapter 4 of the 1993 Constitution, entitled "The President of the Russian Federation", the head of state is at the top of the political structure in the country. The Head of State holds the executive power. Article 81 lists the conditions for becoming president. Accordingly, the President must have resided in Russia for at least ten years, be over 35 years of age, be a citizen of Russia and be elected by the people for a four-year term. However, with the 2008 amendments, the term of office of the president was increased to six years and the elected president can serve a maximum of two consecutive terms (Government of the Russian Federation, n.d.). After serving two terms, the president can take a break for one term and then be re-elected. In fact, Vladimir Putin served two terms as president before taking a one-term break in 2008, during which time he served as prime minister. Elected in 2000 and 2004, Putin did not run for the presidency in 2008. In 2012, Putin participated in the elections again and was re-elected by receiving most of the votes (Ağır, 2015: 32). The most recent presidential election in Russia was held on March 18, 2018, and Putin, who received 76% of the votes, was elected president for the fourth time (Cavlak & Doğan, 2019: 31). Thus, Vladimir Putin has been in power for the longest time since the establishment of the Russian Federation.

The President of Russia enjoys immunity under the constitution. The President has no political responsibilities. However, in the event of a crime related to the President's office, he is held accountable to the legislature. For example, if the president is guilty of treason, the head of state can be held responsible according to Article 93 of the constitution. In the system, only the Duma can claim treason, and this is the only authority the Duma has against the head of state (Babaoğlu & Çobanoğlu, 2017: 295).

Position, Duties and Powers of the Government of the Federation in the Russian Political System

The Government of the Russian Federation consists of the prime minister, ministers, and deputy prime ministers. Presidents and vice-presidents of the federated states may also participate in the functions. The head of government of the Russian Federation is elected by the head of state and submitted to the Duma for approval (Eroğlu Durkal & Karahöyük, 2017: 68).

The head of government of the Russian Federation submits a proposal for ministerial and deputy prime ministerial posts to the head of state within a one-week period (Ağır, 2015: 33). Chapter 6 of the 1993 Constitution is titled Government of the Russian Federation and contains information on the government. Article 113 of the Constitution defines the duties of the Head of Government. Accordingly, the Head of Government determines the activities of the Government in accordance with the Constitution, federal laws and decrees issued by the Head of State (Government of the Russian Federation, n.d.).

Article 114 of the Constitution lists the duties and powers of the Government of the Federation. Accordingly, the government shall prepare, implement, and submit the federal budget to the Duma. The government is also empowered to direct the realization of fiscal, credit and monetary policies. The Government of the Federation is also vested with other important powers within the state, such as state security, foreign policy, the rights and freedoms of citizens, property and the maintenance of public order (Government of the Russian Federation, n.d.).

Duties and Powers of the Federal Assembly

In federal structures, there are legislatures with a unicameral or bicameral legislature (Ağır, 2015: 29). The Russian Federation has a bicameral legislature. The bicameral Federal Assembly, which had the same name in the Union of Soviet Socialist Republics, constitutes the legislative body of the Russian Federation (Türkölmez, 2017: 25). Chapter 5 of the 1993 Constitution is titled Federal Assembly. According to Article 95, the legislature in the country has a bicameral structure; the upper house is the Federation Council, and the lower house is the State Duma. The lower wing, the State Duma, used to be a parliament consisting of a total of 450 deputies elected by universal suffrage for a term of 4 years, but as of 2008, the term of office of the deputies was extended from 4 to 5 years. Thus, according to Article 96, the term of office of elected deputies is 5 years. The Federation Council is composed of two representatives each from the legislative and executive branches of 85 federative units (Eroğlu Durkal & Karahöyük, 2017: 70, Government of the Russian Federation, n.d.).

Article 102 of the Constitution sets out the powers of the Federation Council. Accordingly, some of the critical powers of the Council are as follows: approval of border changes, approval of the decree on the declaration of martial law and state of emergency, authorization of the use of the armed forces outside the borders of the Federation, determination of presidential elections, removal from office and appointment of members of the top judicial bodies (Government of the Russian Federation, n.d.). Article 103 of the Constitution sets out the powers of the State Duma. Some of the powers of the Duma are as follows: Approving the president for the appointment of the head of government, passing a vote of confidence in the government, appointing, and dismissing the head of the central bank, declaring a general amnesty and, most importantly, impeaching the president (Government of the Russian Federation, n.d.).

2020 CONSTITUTIONAL REFERENDUM: MORE DEMOCRACY OR AUTOCRACY?

On January 15, 2020, President Putin delivered his annual address to the parliament and presented the package of constitutional amendments to the parliament. President Putin proposed measures to solve urgent problems of society (Demydova, 2020: 148). The amendment package was approved by the Duma and the Federation Council, and the referendum process began. The 2020 Russian Constitutional Referendum was originally planned to be held in April, but the referendum was postponed due to the coronavirus epidemic that affected the world, and the referendum started to be held in Kamchatka and Chukotka regions as of June 25. To keep the distance between voters due to the coronavirus, voting time was given until July 1. Thus, a one-week election period was set. This was a constitutional referendum that envisaged changes in many areas and came to the fore with its articles that included more than 200 amendments (Güler, 2020a: 1).

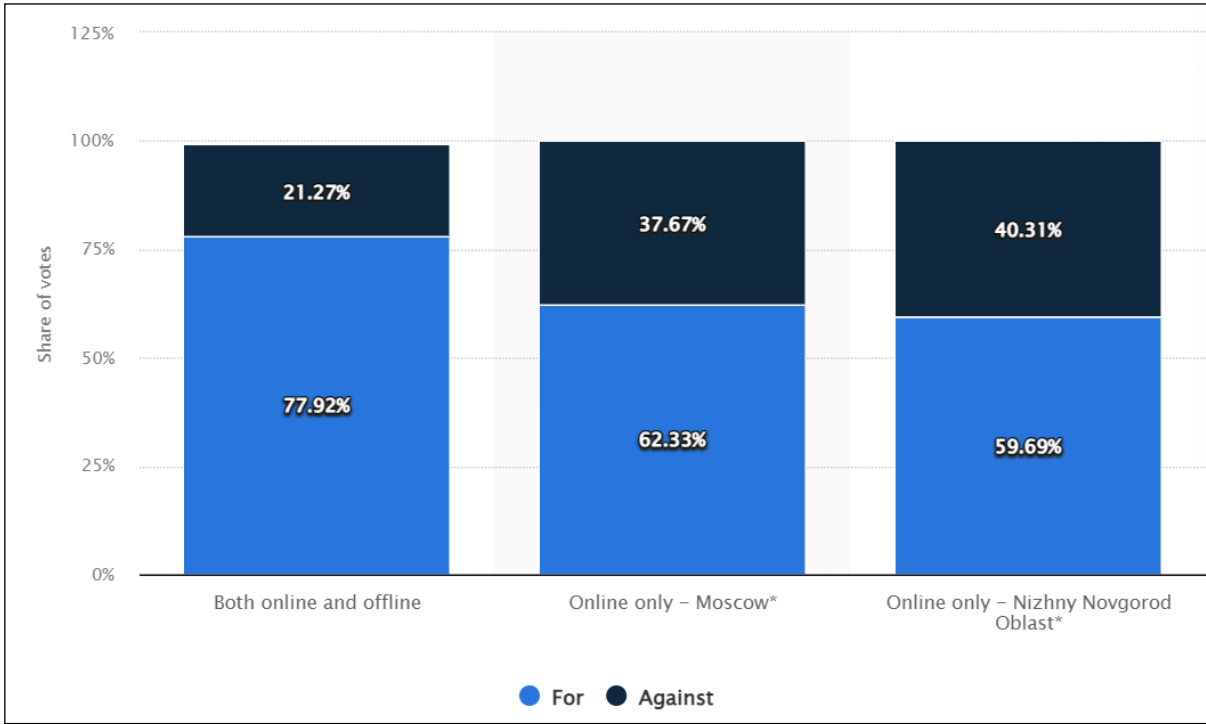
The 2020 constitutional amendments do not actually contradict the foundations of the constitutional system found in the first two chapters of the 1993 Constitution (Kalinichenko and Kochenov, 2021: 342). In

fact, President Putin has said that they were intended to improve the balance of power and bring the constitution in line with the changes and developments in the country since 1993. About a third of the 137-article constitution was amended. Apart from the much-debated issue of the president's term of office, some additional powers were given to the parliament to clarify the structure and content of institutions (European Parliament, 2020). Changes were envisaged such as securing social support measures, ensuring the credibility of the Constitution in international law, introducing new rules for the presidency, securing the status of the State Council, introducing new requirements for civil servants, judges, and deputies, and increasing the duties of the Federal Assembly (Güler, 2020b: 1). A total of 42 articles were amended, mainly in the areas of the federal structure, the President of the Russian Federation, the Federal Assembly, the Government of the Russian Federation, judicial power, and local government (Tuncel, 2020: 2). The Constitution regulates the Federal Structure between Articles 65 and 79 in Chapter 3, the President of the Russian Federation between Articles 80 and 93 in Chapter 4, the Federal Assembly between Articles 94 and 109 in Chapter 5, the Government of the Russian Federation between Articles 110 and 117 in Chapter 6, the judicial power between Articles 118 and 129 in Chapter 7, and local government between Articles 130 and 133 in Chapter 8. Amendments and additions were made to 10 articles in the Federal Structure (Gedik & Serdaliyeva, 2022: 787).

Some of the amended articles were very prominent in the public opinion and became the focus of criticism. The first of these was undoubtedly the extension of the presidential term until 2036. If the referendum is accepted, Vladimir Putin will be able to stay in politics until 2036, thus protecting his political future and career. Elected in 2012 and again six years later in 2018, Putin would have been able to run in the 2030 elections at the earliest, taking a one-term break due to the expiry of his term in the 2024 elections, as there was a maximum of two consecutive presidential terms. However, this rule was abolished by the new constitutional referendum and Vladimir Putin was able to run again in the 2024 elections. If he is elected in the 2030 elections, Putin has the possibility of becoming president for two more consecutive terms with a total presidential term of 12 years until 2036 (Güler, 2020a: 3). But there have been other important changes. For example, government officials were banned from acquiring foreign citizenship or opening bank accounts in other countries. Furthermore, the principle that the minimum wage should not fall below the poverty line was adopted (European Parliament, 2020).

The 2020 referendum on constitutional amendments, which took place between June 25 and July 1, resulted in the participation of nearly 68% of the 109 million registered voters, or about 2/3 of the Russian population, with 78% voting yes and 21% voting no. In fact, according to Russian law, there was no obligation to hold a referendum as the amendments had already been approved by the parliament in March 2020, but this was done to provide legal legitimacy to the new constitution (Statista, 2022). Chart 1 shows the results of the voting, both online and in the normal process due to the coronavirus outbreak.

Chart 1: 2020 Constitutional Amendment Referendum Results

Source: (Statista, 2024a)

As shown in Chart 1, voting in Moscow and Nizhny Novgorod was also conducted online, and in Nizhny Novgorod the number of people voting no to the amendments was as high as 40% (Statista, 2024a).

DEMOCRACY CONCERNS: THE IMPACT OF THE 2020 REFERENDUM ON THE RUSSIAN POLITICAL SYSTEM

The constitutional amendment, which was legitimized with a yes vote in a referendum, brought several innovations. President Putin foreshadowed this change when he said in January 2020 that "there should be more balance between the separation of powers". Parliament has been given new powers, but the President has been made even more powerful. Prior to the constitutional amendment, the President could serve a maximum of two consecutive terms as President and was eligible to stand for re-election after a one-term break. With the 2020 referendum, this criterion was abolished, and the president can stand for re-election for a third term even if he has served two terms as president. Vladimir Putin, who has been the critical decision-maker of the Russian political system since 2000, apart from a one-term stint as prime minister in between, has been given the chance to run for re-election in 2024. In addition, the President has also gained additional powers over the government. According to the 1993 Constitution, the President only had the right to appoint the government, but with the amendment he has the right to dismiss the prime minister. The President also gained the power to dismiss the judges of the Constitutional Court and other senior judges. In addition to being politically untouchable for life, the President also gained the right to be a member of the Federation Council for life (European Parliament, 2020).

Article 68 of the Constitution was amended to include the statement that the state language of the Federation is the Russian language. In 1993, when the constitution was drafted, the republics were given

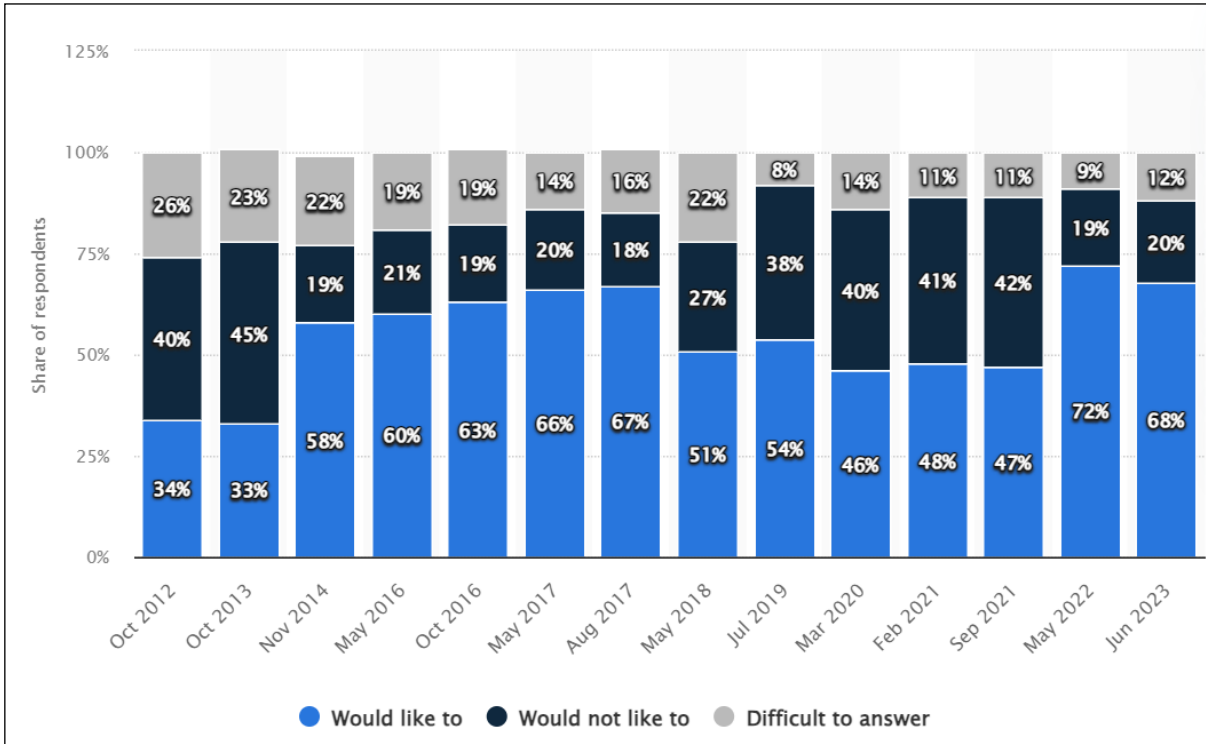

the right to preserve and develop their own languages due to the presence of non-Russian ethnic groups in the country. However, the last amendment emphasized the Russian language. Russian identity was brought to the forefront with this constitutional amendment (Güler, 2020b: 4). Another amendment was to increase the power of the Head of State. The President has been given the right to annul decisions taken by the Government. The President is vested with power vis-à-vis the Federation Council, the Duma, and the Constitutional Court. Article 110 was amended by adding the phrase "general leadership of the President of the Russian Federation". Article 111 has been amended to provide that the Duma must first approve the appointment of the head of government and then the President appoints him. In case of disagreement, the president has the right to dissolve the Duma or call new elections. Article 113 was revised by stipulating that the Federation would be personally responsible to the President for organizing the affairs of the government and fulfilling the assigned duties in accordance with the instructions of the president (Tuncel, 2020: 4-5).

The international press and society saw these constitutional amendments as Putin's preparation for the 2024 elections, but in fact, when the intermediate lines of the amendments are analyzed, it is seen that more remarkable steps have been taken. With the amendments, Russia has legitimized a more interventionist policy towards the nations in the territories of the Soviet Union. Apart from this, the amended constitution also increases state control over Russian political elites. Dual citizenship, residing in foreign countries or opening bank accounts abroad will be considered a crime and will lead to impeachment. In addition, the requirement to live in Russia for 25 years uninterruptedly to become the President of the country has been introduced, thus preventing opposition political elites living in other countries. Another important change was the acceptance of the argument that the Russian constitution is superior to Russia's obligations arising from its previous membership of international organizations. In other words, Russia now puts its own legal norms before international law. Another prominent aspect is the adoption of the principle that the Russian Federation is the protector of the rights of Russians living abroad and the protection of their cultural identity. By using the term "Russian cultural identity" here, it paves the way for Russia to pursue an interventionist policy towards the former Soviet geography where Russians live (Klimkin, Ivanov and Umland, 2020). The 2020 amendments not only open the door for President Putin to a 12-year term in power starting from 2024, but also give him new powers that could lead to more dangerous consequences. The survey of Russian citizens, which has been conducted every year since 2012, with the question "Do you want to see President Putin as president again in the next elections?", yielded the results shown in Chart 2.

Chart 2: Russian Citizens' Voting Results for Vladimir Putin as President in 2012-2023

Source: (Statista, 2024b)

As seen in Chart 2, Russian citizens voted for Vladimir Putin the lowest in 2012 and 2013. Between 2008 and 2012, Vladimir Putin served as prime minister and Dmitri Medvedev as president, as the Russian Constitution does not allow for three consecutive presidential terms. However, Putin won the elections held on March 4, 2012 and became president again. Chart 2 shows that President Putin received 46%, 48% and 47% of the votes in 2020-2021, the period of the coronavirus pandemic. In the most recent public opinion poll in June 2023, President Putin received 68% positive votes, 20% negative votes and 12% said it was difficult to answer this question. In Russia, the second largest power in the international system after the United States, the events leading up to the 2020 constitutional amendments and the 2024 elections, which will offer Putin the opportunity to become president for the fifth time, have attracted the attention of both the Western press and US-based media outlets and civil society organizations.

US MEDIA AND CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS' APPROACH TO PRESIDENT PUTIN'S 2020 CONSTITUTIONAL AMENDMENTS

There are undoubtedly a significant number of media outlets and civil society organizations in the United States. However, due to the limitations of this study, internationally recognized media outlets that are followed from different parts of the world and have a significant circulation, as well as civil society organizations with a high level of interaction with the US political system and bureaucrats, were included in the scope of the study. Since the language used by writers working in publishing houses to express their opinions is also important, the media organs examined in the study can be analyzed one by one.

The first of the media organizations included in the study is the Associated Press. In an article published in the Associated Press in 2023 by Jim Heintz, it was commented that President Putin entered a struggle with the oligarchs in the country as soon as he came to power and that this extremely rich Russian class learned to be loyal in the process. Heintz believes that this is why Russian oligarchs remained silent when President Putin started the war in Ukraine. Therefore, Heintz argues that Russian oligarchs are still rich but have less power in the system (Heintz, 2023a). In another article in November, Heintz criticized the first presidential election after the 2020 constitutional amendments that paved the way for President Putin in 2024. Heintz interpreted the Russian political system as hermetic and pointed out that there are no primaries in the country and political parties present their own candidates to the voters. When discussing who could be the new president of Russia in case the 71-year-old Putin does not or cannot run again, Heintz heavily criticized the Russian system (Heintz, 2023b). On November 15, 2023, the agency reported that President Putin had again made a legal change and introduced media restrictions ahead of the March 2024 elections, which will give him another six years. According to the amendments, only registered media organizations will be allowed to cover the election commission meetings. Independent journalists will not be allowed to attend these meetings. Russia, which has already banned social media outlets such as Facebook and Instagram, is also trying to control the flow of information, and the Associated Press directly tried to draw attention to this (Associated Press, 2023). On December 7, 2023, an article published in the agency, this time by Dasha Litvinova, mentioned the announcement of the date for the elections in Russia as March 17 and focused on the 2020 Constitutional amendments and the President's term extension. Litvinova argues that President Putin will almost certainly win the 2024 elections due to his authoritarianism, the fact that his critics are either in prison or abroad, and the lack of independent media outlets in the country. Commenting that even the cost of the Ukrainian War and Yevgeny Prigozhin's rebellion will not prevent President Putin from winning, Litvinova points out that there is a demand for a "Russia without Putin" but this opposition movement has not found a ground for itself (Litvinova, 2023).

Andrew Higgins, a writer for The New York Times, mentioned a comment by Greg Yugin, a political theorist at the Moscow School of Social and Economic Sciences, in his article. Yugin comments on the referendum as follows: "This is well-acted theater. The system is supposed to provide popular support even when there is none.". The article also quotes Golos, an independent election monitoring organization, as calling the referendum "a rigged process". Higgins also pointed out that with the amendment, Vladimir Putin could remain president until the age of 83 (Higgins, 2020).

Another important US-based publication, Foreign Policy, commented on the constitutional changes in an article published on August 6, 2020 by Sergey Radchenko and Baurzhan Rakhmetov, stating that "Putin is ruling Russia like a Central Asian dictator". In this article, it is emphasized that while other commentators who criticize what is happening in Russia have mostly touched upon issues such as increasing social pensions and banning same-sex marriage in the country, it should be noted that a much more important issue in this process is the fact that Putin has almost restarted his term in office in Russia. The article also noted that if Putin holds on to political power until 2036, he will become the longest-serving Russian politician in modern Russian history, surpassing Joseph Stalin. Radchenko and Rakhmetov believe that the constitution has been trampled on in Russia and raise the question of who would have dissuaded Putin from staying in power even without constitutional changes. For them Putin is a dictator, and dictators either organize sham elections, or they maintain their position by declaring themselves president for life

(Radchenko and Rakhmetov, 2020). Chris Miller is another Foreign Policy writer who thinks President Putin is a dictator. In his article titled "Succession and Punishment", Miller described Putin as a leader who has not solved the riddle of Russian politics. Miller commented that it is actually very risky for leaders to stay in power for a long time in Russia because many Russian Tsars have lost their lives by making powerful enemies in the process. Miller even cited the example of the murder of those who aspired to power during the Soviet Union as an example, stating that this was not only a reality of the Tsarist era. Miller also called Putin a dictator and pointed out that dictators adopt being president for life as their main policy (Miller, 2020). In addition to Miller, Andrea Kendall-Taylor, writing in Foreign Policy, characterized Putin as an autocrat and emphasized that he is pursuing a similar game plan as previous Russian leaders. Kendall-Taylor emphasizes that with these constitutional amendments, Putin will redistribute power in the Russian political system by changing the powers of the presidency and creating new positions from which he can retain and seize power. This is how he will transition to the next phase of his career (Kendall-Taylor, 2020). Foreign Policy magazine criticized not only the 2020 Constitutional Referendum but also the presidential elections in 2024 in the run-up to the elections. Mikhail Khodorkovsky, former head of Yukos Oil Company, and Aliona Hlivco, former member of the Ukrainian Parliament, wrote in Foreign Policy that these elections will not be democratic and that the death of Alexei Navalny, a prominent Russian dissident, is not the first example of the death of Putin's opponents. According to them in a political atmosphere where dissidents like Boris Nemtsov and Vladimir Kara-Murza have been exiled, imprisoned, poisoned or killed, President Putin would have won the elections anyway (Hlivco and Khodorkovsky, 2024). In addition to Hlivco and Khodorkovsky Christina Lu also thinks that Russian presidential process is a "predetermined presidential contest" (2024). Indeed, according to the first announcements during the three-day election process in Russia, Vladimir Putin won the presidential elections with 87% of the vote (Burrows, Litvinova and Heintz, 2024)¹.

In an article written by Olga Tanas and Henry Meyer for Time magazine which was published on June 22, 2020, commented that the search for a successor for the post-Putin era in Russia has been rendered irrelevant by these constitutional amendments. The article also quotes Leonid Davydov, a political analyst for the Foundation for Civil Society Development in Russia, as saying that "Putin's main goal is to avoid becoming a "lame duck" in the final years of his current mandate" (Tanas and Meyer, 2020). Another Time columnist, Simon Shuster, described the constitutional amendments as a "bloodless revolution". He also interpreted the resignation of the government after Putin first expressed his intention to amend the constitution not as an act of protest, but as an attempt to pave the way for the changes President Putin wanted to make. He also interpreted the resignation of the government after Putin first expressed his intention to amend the constitution not as an act of protest, but as an attempt to pave the way for the

---

¹ Looking at the first official statements on the electoral process in Russia, for example, Chinese President Xi Jinping said: "Your re-election is a full demonstration of the support of the Russian people for you. I believe under your leadership; Russia will certainly be able to achieve greater achievements in national development and construction." Apart from these positive congratulations from China, EU Foreign Policy Chief Josep Borrell took a negative approach to the issue as follows: "Elections in Russia have not been free and fair and were based on repression and intimidation." When we take a look at US reaction about the Russian election White House National Security Council Spokesperson said that "the elections are obviously not free nor fair given how Mr. Putin has imprisoned political opponents and prevented others from running against him". Germany's Foreign Ministry made a statement as follows: "The pseudo-election in Russia is neither free nor fair, the result will surprise nobody." So not only US based media or political decision makers but also the European Leaders are also labeling Russia as undemocratic and Putin as autocrat (Reuters, 2024).

changes President Putin wanted to make. According to Shuster, Prime Minister Dmitry Medvedev, who supported President Putin from the beginning of his political career, was the victim of this process. Shuster also points to the gradual concentration of political power in the hands of a single person in Russia over the last two decades (Shuster, 2020). Ian Bremmer, Time's editor-in-chief, has also written on the subject, pointing out that the amendments not only pave the way to political power for Putin, but also give more power to the State Council, which is responsible for making recommendations. "We still don't know what Putin's final play is," Bremmer commented on the process. Bremmer's analysis for Russia is as follows: "No country has tried harder to give off the appearance of being a genuine democracy in the last 20 years than Russia" (Bremmer, 2020a). In another article, Bremmer commented that Putin has made himself the center of politics, that his attitudes towards the West are also effective in keeping him on the throne, that the voting in the constitutional referendum was not held in a free and fair environment, and that populism is becoming increasingly entrenched in Russia (Bremmer, 2020b).

An article by Bradford Betz on Fox News highlighted another dimension of the constitutional amendments and quoted President Putin's religiously referenced statement defining marriage as a union between a man and a woman. Betz also mentioned that President Putin made the amendments under the rhetoric of strengthening democracy, but Russian opposition sees this as a move by Putin to retain power. President Putin's use of the phrase "belief in God" in his statements regarding these changes is another point that Betz draws attention to in his article (Betz, 2020a). In another article, Betz wrote about the protests against constitutional amendments in Russia, in which nearly 22,000 people participated. Betz mentions that the participants sent a message to Putin with banners reading "no to eternal Putin" and "no to the usurpation of power". Some protesters even carried banners commemorating the murdered opposition leader Boris Nemtsov, and Betz also mentions how Nemtsov was murdered in his article (Betz, 2020b). In an atmosphere of analyzing the impact of constitutional changes in Russia, another Fox News writer, Hollie McKay, wrote in March 2020 about President Putin's scenarios of annexing Belarus to Russia, which was seen as Europe's last dictatorship and acted as if that system was still in place after the collapse of the Soviet Union. Indeed, another issue discussed in the American media at the time was the possibility of Putin annexing Belarus to Russia in order to remain president. This is why McKay also discussed this issue in his article (McKay, 2020). Lucia Suarez Sang, on the other hand, drew attention to the fact that the amendments not only paved the way for Putin to power, but also gave priority to Russian domestic law over international law, banned same-sex marriage and emphasized the belief in God (Sang, 2020).

Looking at how the Human Rights Foundation, a New York-based civil society center outside the US media outlets, interpreted the 2020 constitutional amendments in Russia, first, in an article published on March 18, 2020, it was commented that the Constitutional Court was already under the control of President Putin and that Putin could remain President until the age of 83. The article also emphasized that pro-democracy groups in the country saw the 2020 amendments as an "anti-constitutional coup" and opposed this anti-democratic move. The article also included the following sentences by Garry Kasparov: "For 20 years, elections in Russia have been neither free nor fair. Behind the puppet Constitutional Court's statement that the amendment does not automatically extend Putin's rule to 36 years is the desire to hide the fact that Putin is a dictator who controls the judiciary." This Human Rights Foundation article characterizes President Putin as a dictator (Human Rights Foundation, 2020).

In a report published by the Atlantic Council, another US-based think tank founded in 1961, it was pointed out that with the amendments made, Russia has put into a legal structure its goal of pursuing an interventionist policy in other former Soviet countries after Ukraine. Moldova and Georgia are therefore likely to be affected by the developments in Russia. In the article, it is mentioned that the amendments aim to increase nationalism in Russia by pursuing populist policies, and for this purpose, articles such as the prohibition of same-sex marriages and the acceptance of only the version of history deemed appropriate by the Russian administration are included. It is concluded that Russia is becoming more authoritarian. There is also an interpretation that President Putin has been in power unofficially for a long time. As such, the fact that the amendments will increase the executive branch's veto powers over the parliament through the Constitutional Court is also seen as worrying. Another striking point emphasized in the article is that with these amendments, Russia has stated that Russian law will henceforth prevail, and the country will not be obliged to implement the articles of the treaty in relation to decisions that it has accepted through international treaties to which it is a party but which it considers to be contrary to the Constitution of the Russian Federation. Moreover, Article 67 of the new constitution states that "the return of Russian territory to foreign powers is forbidden", thus legitimizing Russia's annexation of Crimea (Klimkin, Ivanov and Umland, 2020).

Another US-based research organization, the Wilson Center, has established the Kennan Institute to study Russia and Eurasia, which analyzed the 2020 changes in Russia. For example, a 25-minute video titled "Is Putin's Constitution good or bad news for Russia?" was produced and analyzed by the institute's experts. The Wilson Center experts debated whether this was a legitimate exercise in terms of democracy and concluded that it was not. The fact that the referendum was spread over a week instead of being held in one day, that the ballot boxes were delivered to homes or workplaces instead of going to the designated place to vote, and finally, that there were accusations of voter fraud, all put the democratic and legitimate nature of the constitutional referendum into question. The video also included an academic's claim that more than 20 million votes cast were in fact fraudulent votes that were not valid (Wilson Center, 2021a). Another video released by the organization is titled "The Putin Mandate? Assessing the Numbers Behind Russia's Constitutional Vote". In this one-hour video, it is emphasized that since the referendum lasted for a week, it could not be followed by independent observers. It is concluded that the voting process was not carried out in a healthy manner, especially since the voting took place outside the polling centers and was not recorded on video. In fact, it is emphasized that only non-governmental organizations approved by the state are allowed to monitor the process on video, and only independent media outlets can monitor the process more accurately, but they do not go to the regions outside Moscow. Therefore, it is concluded that the numbers that resulted from the vote should not be seen as a political victory. In addition, the video tries to prove the allegations of vote fraud and manipulation across the country in this referendum through numbers (Wilson Center, 2021b).

In addition to video broadcasts, the Wilson Center has also published reviews by various authors. For example, Sergey Parkhomenko wrote a blog post on how perceptions are created with numbers. In Russia, 67.97% of the electorate participated in the referendum. Of those who participated, 21.27% voted no in the referendum, while 77.92% voted yes. Therefore, the 2020 referendum was in fact validated with 52.96% yes votes and Russia considered this figure as a "political victory". This article analyzes data from nearly 100,000 polling stations and argues that voter fraud was committed. It is emphasized that a group

of mathematical experts led by Sergey Shpilkin calculated that voter turnout was 44% and that about 65% of those who participated voted yes. Another claim made in the article is that only 29% of all Russian voters voted in favor and that voter fraud made it appear as if there were an extra 26 million positive votes (Parkhomenko, 2020). In addition to Parkhomenko's article, William Pomeranz also wrote an evaluation article on the subject. Pomeranz described the referendum as "symbolic" and commented that the amendments undermined the principle of separation of powers and dealt a blow to democracy by prioritizing social rights over individual rights. Moreover, Pomeranz states that with the emphasis on Russian as the state language, ethnic groups, which constitute more than 20% of the population, will begin to feel alienated from the system and that this new discourse is a departure from the principle of inclusiveness in the 1993 Constitution (2020)².

The article by James Jay Carafano in the Washington-based Heritage Foundation think-tank compared President Putin and President Xi of the People's Republic of China, labelling both as opportunistic regimes. Indeed, the rapprochement between Russia and China was seen as the "birth of a new evil empire" (Carafano, 2023). Bruce Klingner even added North Korea to Russia and China, calling these three states a "triple threat that cannot be ignored". According to him, all three countries have "rogue state" status. Klingner believes that these three countries pose a threat to the international financial system, regional stability and cyber security (Klingner, 2024). Therefore, The Heritage Foundation is one of the US NGOs criticizing Putin's Russia. Although the Heritage Foundation does not respond directly to the constitutional changes in Russia, it is important in that it criticizes Russia for being authoritarian under Putin and portrays the country, along with China, as a danger zone for US foreign policy, which is why it is included in this study.

Freedom House is another Washington-based NGO that promotes democracy and human rights. Freedom House describes Russia as an authoritarian state where President Putin holds power, the judiciary is obedient, the media is controlled, elections are rigged and pliant opposition parties are allowed into the system. The decision by the country's Supreme Court to increase pressure on LGBT+ people in 2023 by declaring the 'International LGBT People's Movement' an extremist organisation and banning its activities was also included in the organisation's report on Russia. The report also noted that constitutional amendments in 2020 paved the way for President Putin to rule until 2036, but other presidents who would come after him were not given the right to serve two consecutive terms. In this process, President Putin allowed his own campaign to have a privileged place in the media and was therefore a leader who abused his power, there were irregularities in the electoral process and vote counting, the president's financial source in the electoral process was not transparent and there were no real opposition parties in Russia. One of the issues highlighted in the report is that there is a "lack of real competition" in the country. As a result, Freedom House's report describes Russia as a country that is not free in the areas of political rights and civil liberties (Freedom House, 2024).

Since 1910, the Carnegie Endowment for International Peace in Washington, D.C., has been working on politics and international cooperation. An article by Ekatarina Schulmann for the Carnegie Endowment for Peace discusses the question of whether there are really functioning institutions in the Russian political

² In addition to these articles, the Wilson Center also has blog posts criticizing the 2020 Constitutional Amendments and pointing out that Russia is moving away from democracy. (https://www.wilsoncenter.org/insight-analysis?page=1&keywords=&_limit=10&topics=416&regions=199&programs=108)

system. The question of whether Russia has moved from an authoritarian to a totalitarian regime is another important issue addressed in the article. According to Schulmann, there is a fear in Russia that if President Putin were to leave, chaos would ensue. Schulmann, who comments that President Putin is "better than the known devil" to stay in power, disagrees with the comparisons made between Putin and the Tsar. In her view, the Russian Federation does not resemble a traditional monarchy (Schulmann, 2023). In his article on Russian state ideology, Andrei Kolesnikov argues that there is a hybrid totalitarianism in Russia, a hybrid between authoritarian and totalitarian regimes. According to Kolesnikov, Russia has a nationalist-imperialist ideology (Kolesnikov, 2023). Writing in the wake of the 2024 presidential elections in Russia, Kolesnikov describes Russia as 'a semi-totalitarian regime in which the people are complicit'. Kolesnikov comments that President Putin's policies and actions in recent years have been characterized by passive conformism and fear (Kolesnikov, 2024). Like the Heritage Foundation, the Carnegie Endowment for International Peace, a major US organisation, did not focus on constitutional changes in Russian domestic politics, but on Russia's slide towards totalitarianism. For these organisations, which are in a position to steer US foreign policy, the direction of Russian politics is important. For this reason, this NGO is also included in this study.

CONCLUSION

The dissolution of the Soviet Union is undoubtedly a critical threshold in Russian history. As one of the two great powers in the international system from the end of the Second World War until around 1990, it was not easy for the Russians to digest defeat. Moreover, between 1990 and 2000, the diplomatic language of the United States, which saw its position as the dominant power in terms of crushing the Russians, hurt the national pride of Russian society. So, when Vladimir Putin came to power in 2000 and began to rebuild the country, Russian society supported him and saw him as a leader who would take Russia forward. However, as the years went by, President Putin began to take steps to consolidate his power.

Aiming to strengthen centralized authority, the president first extended his term in office through constitutional amendments in 2008, and then continued to rule the country as prime minister from 2008 to 2012, when he handed the presidency to Dmitry Medvedev. When President Putin was re-elected as president in 2012, he began to increase the dose of authoritarianism. The sine qua non of Western-style liberal democracies is that there are regular, verifiable and transparent elections; that there is an environment of political freedom that allows space for the formation of opposition, taking into account that minorities may one day become the majority; that an atmosphere is created in which non-governmental organizations can participate in the system; and that media organizations have freedom of expression and freedom of the press.

The post-2000 elections in Russia, the political atmosphere in the country, the situation of opposition parties and civil society organizations, and in particular the 2020 constitutional referendum, are highly problematic when assessed against these criteria. US-based media and civil society organizations have emphasized that the 2020 referendum was anti-democratic, especially in terms of the way it was conducted, the votes it received, and the changes it introduced. The fact that President Putin will remain president until 2036 in a country where he has been a key decision-maker since 2000 has added to the debate that Russia is not a democratic country.

The study looked at a sample of internationally recognized US-based news organizations, including the Associated Press, The New York Times, Foreign Policy, Time and Fox News. These media outlets were generally critical of the process in Russia, viewing the referendum on constitutional changes and the structure into which the Russian political system was being transformed as anti-democratic. Although President Putin said he made these changes to improve the country's democracy, it was emphasized that his aim was to remain in power until 2036 and Putin was labelled an autocrat/dictator. These channels also criticized the fact that during the constitutional referendum the public had to evaluate many different issues with a single vote. For example, the inclusion of the phrase "belief in God" in the constitution and the addition of an article banning same-sex marriage. Another issue raised by the organizations is the lack of transparency in the voting process, which could lead to fraud. If one examines the articles and reports published by the Human Rights Foundation, the Atlantic Council, the Wilson Center, the Heritage Foundation, Freedom House and the Carnegie Endowment for International Peace, one finds that they share a common view that both the 2020 constitutional amendments in Russia and Russia's increasing authoritarianism under the leadership of President Putin are dragging the country towards totalitarianism, and thus have an attitude that overlaps with the way the US media perceives and analyses Russia.

REFERENCES

- Ağır, O. 2015. "Rusya Federasyonu'nun Siyasal Rejiminin Adlandırılması Üzerine". ASSAM, 2 (3), 25-44.
- Aleskerli, A. 2005. "Rusya Federasyonu Anayasası". <https://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm>; (07.10.2023).
- Associated Press. 2023. "Putin Approves New Restrictions on Media Coverage Ahead of Russia's Presidential Elections", <https://apnews.com/article/russia-putin-presidential-election-law-1950e667a87e5b3cb4ab008e5d078f9b>, (03.12.2023).
- Aydınlık Gazetesi. 2022. "Putin'in Oligarklarla Mücadelesi", <https://www.aydinlik.com.tr/haber/putinin-oligarklarla-mucadelesi-304122>, (05.10.2023).
- Babaoğlu, C., & Çobanoğlu, S. 2017. "Rusya Federasyonu Başkanlık Sistemi Ve Türkiye'ye Yansımaları", Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (4), 285-297.
- BBC News. 2014. "Politkovskaya Cinayetinde İki Kişiye Müebbet Hapis", https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/06/140609_politkovskaya, (01.12.2023).
- BBC News. 2018. "Rus Muhafif gazeteci Ukrayna'da Öldürüldü", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44298083>, (03.12.2023).
- BBC News. 2021. "Rusya Seçimleri: Muhafifler Aday Olmalarının Engellendiğini Söylüyor", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58554008>, (30.11.2023).
- BBC News. 2023. "Rus Muhafif Siyasetçi Aleksey Navalni'ye 19 Yıl Daha Hapis Cezası Verildi", <https://www.bbc.com/turkce/articles/cgrgp886d5zo>, (02.12.2023).
- Betz, B. 2020a. "Russia's Vladimir Putin Proposes Constitutional Amendments Mentioning God, Traditional Marriage", Fox News, <https://www.foxnews.com/world/russias-vladimir-putin-constitutional-amendments-god-traditional-marriage>, (19.03.2024).

- Betz, B. 2020b. “Thousands in Moskow Protest Constitutional Changes Seen as Putin Power Grab”, Fox News, <https://www.foxnews.com/world/moscow-putin-power-protests-russia-thousands>, (20.03.2024).
- Bloomberg HT. 2022. “Rusya’nın En Zengin Oligarkları”, <https://www.bloomberght.com/rusya-nin-en-zengin-oligarklari-2300502/2>, (29.10.2023).
- Bremmer, I. 2020a. “What Happens Next with Russia’s Politics”, Time, <https://time.com/5767383/next-russias-politics/>, (19.03.2024).
- Bremmer, I. 2020b. “Protests Over the Arrest of Governor Sergei Furgal Show Populism Is Alive in Russia”, Time, <https://time.com/5870465/sergei-furgal-protests-russia/>, (18.03.2024).
- Burrows, E., Litvinova, D. and Heintz, J. 2024. “Vladimir Putin Basks in Russia Election Victory That Was Never in Doubt”, Time, <https://time.com/6957827/russia-presidential-election-putin-wins-early-vote-count/>, (18.03.2024).
- Carafano, J. J. 2023. “The Reality Behind Bromance Between Russia’s Putin and China’s Xi”, The Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/the-reality-behind-bromance-between-russias-putin-and-chinas-xi>, (20.03.2024).
- Cavlak, H., & Doğan, M. 2019. “Siyasal Kültür Ve Yönetim Şekli: Putin Dönemi Rusya”. Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi, 2, 25-34.
- Cura, Ali. 2022. “Rusya'da Muhalif Gazetecilerin Zelenskiy İle Röportajının Yayınlanmaması İstendi”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyada-muhalif-gazetecilerin-zelenskiy-ile-roportajinin-yayinlanmamasi-istendi/2547483>, (14.11.2023).
- Demydova, V. 2020. “Russian Constitutional Amendments 2020: Social State or Putin Forever?”, Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (2), 147-164.
- Eroğlu Durkal, M., & Karahöyük, M. 2017. “Yarı Başkanlık Sistemi Ve Rusya Federasyonu Örneği”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , 12 (1), 53-90.
- Euronews. 2022. “Batının Yaptırım Uyguladığı Putin'e Yakın Rus Oligarklar Kimler?”, <https://tr.euronews.com/2022/03/10/rusya-n-n-ukrayna-y-igali-sonras-bat-n-n-yapt-r-m-uygulad-g-putin-e-yak-n-rus-oligarklar->, (02.11.2023).
- Euronews. 2023. “Putin Gazeteci Politkovskaya Cinayetinin Suç Ortağını Affetti”, <https://tr.euronews.com/2023/11/14/putin-gazeteci-politkovskaya-cinayetinin-suc-ortagini-ukraynada-savasa-katilince-affetti>, (16.11.2023).
- European Parliament. 2020. “Constitutional Change in Russia”, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpajpcglclefindmkaj/https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/651935/EPRS_BRI\(2020\)651935_EN.pdf](https://efaidnbmnnnibpajpcglclefindmkaj/https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/651935/EPRS_BRI(2020)651935_EN.pdf), (02.11.2023).
- Forbes. 2023. Boris Rotenberg, <https://www.forbes.com/profile/boris-rotenberg/?sh=62f1b8d0126a>, (15.10.2023).
- Freedom House. 2024. “Russia”, <https://freedomhouse.org/country/russia/freedom-world/2024>, 20.03.2024.

- Gazete Oksijen. 2023. “Rusya Nobelli Muhalif Gazeteci Muratov'u Yabancı Ajanlar Listesine Aldı”, <https://gazeteoksijen.com/dunya/rusya-nobelli-muhalif-gazeteci-muratovu-yabanci-ajanlar-listesine-aldi-187919>, (16.11.2023).
- Gedik, Ö., & Serdaliyeva, A. 2022. “Rusya Federasyonu Anayasası’nda 2020 Yılında “Federal Devlet” Başlığı Altında Yapılan Değişikliklerden Hareketle Federal Yapının İncelenmesi”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 783-818.
- Government of the Russian Federation. y.y., <http://archive.government.ru/eng/gov/base/54.html>, Erişim Tarihi: 17.09.2023.
- Güler, M. Ç. 2020a. “Rusya’daki Anayasa Değişikliği Referandumunun Sonuçları”, *SETA Perspektif*, (290), 1-6.
- Güler, M. Ç. 2020b. “Rusya’da Anayasa Değişikliği Ve Putin’in Siyasi Geleceği”. *SETA Perspektif*, (279), 1-5.
- Heintz, J. 2023a. “Under Putin The Uber Wealthy Russians Known As Oligarchs Are Still Rich But Far Less Powerful”, *Associated Press*, <https://apnews.com/article/russia-putin-oligarchs-rich-ukraine-war-9b167bb98ed050c5fbfadf0b069a0b8c>, (10.11.2023).
- Heintz, J. 2023b. “Putin is Expected to Seek Reelection in Russia But Who Would Run If He Doesn’t?”, *Associated Press*, <https://apnews.com/article/putin-russia-successors-president-election-kremlin-58154b1f252908e76083c944efc6828e>, (23.11.2023).
- Higgins, A. 2020. “The Theatrical Method in Putin’s Vote Madness”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2020/07/01/world/europe/putin-referendum-vote-russia.html>, (03.01.2024).
- Hlivco, A and Khodorkovsky, M. 2024. “It’s Time to Declare Putin an Illegitimate Leader”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2024/02/22/putin-russia-election-ukraine-war-crimes-navalny-sanctions/>, (16.03.2024).
- https://www.wilsoncenter.org/insight-analysis?_page=1&keywords=&_limit=10&topics=416&regions=199&programs=108, (10.01.2024).
- Human Rights Foundation. 2020. “Russia’s Latest Amendments to its Constitution are Anything But Constitutional”, https://hrf.org/russias-latest-approved-amendments-to-its-constitution-are-anything-but-constitutional/?gclid=EAlaIqobChMIpf6F-N79ggMVVQmiAx0k0QnIEAAYASAAEgK62_D_BwE, (02.12.2023).
- Hürriyet. 2020. “Rusya'da Muhalif Gazeteci Evinin Önünde Saldırıya Uğradı”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rusyada-muhalif-gazeteciye-evinin-onunde-saldiriya-ugradi-41599573>, (29.11.2023).
- Independent Türkçe. 2021. “Rusya Seçime Gidiyor: Putin Güç Kaybederken Muhalefet Yükselişte”, <https://www.indyturk.com/node/412166/d%C3%BCnya/rusya-se%C3%A7ime-gidiyor-putin-g%C3%BC%C3%A7-kaybederken-muhalefet-y%C3%BCkseli%C5%9Fte>, (03.12.2023).
- Independent Türkçe. 2023a. “Putin’e Yakınlığı İle Tanınan Oligark Deripaska”, <https://www.indyturk.com/node/614406/d%C3%BCnya/putine->

yak%4%B1n%4%B1%4%9F%4%B1yla-tan%4%B1nan-oligark-deripaska-rusyan%4%B1n-paras%4%B1-seneye-kadar, (06.11.2023).

Independent Türkçe. 2023b. “Rusya'da Gazeteci Cinayetinin Hükümlüsü Ukrayna'da Savaşması Karşılığında Affedildi”, <https://www.indyurk.com/node/674576/d%C3%BCny%C3%BCk%C3%BCml%C3%BCs%C3%BC-ukraynada-sava%C5%9Fmas%C4%B1-kar%C5%9F%C4%B1%4%B1%4%9F%4%B1nda-affedildi>, (03.12.2023).

Isayeva, L. ve Günlü R. 2019. “Rus Siyasal Rejiminde Putin Dönemi İktidar ve Muhalefet İlişkisi”, Sosyal ve Beşeri Araştırmalar Dergisi, 20 (40), 79-92.

Kalinichenko, P. ve Kochenov, D. V. 2021. “Introductory Note to Amendments to the 1993 Constitution of the Russian Federation Concerning International Law”, The American Society of International Law, 60, 341-345.

Kendall-Taylor, A. 2020. “Putin is Following the Game Plan of Other Autocrats Before Him”, Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2020/01/17/russia-constitutional-change-putin-transition-autocrats/>, (16.03.2024).

Kemaloğlu, İ. 2016. “21. Yüzyılın Başında Rusya Federasyonu”, Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 3 (2), 1-14.

Klingner, B. 2024. “The China-Russia-North Korea Partnership: A Triple Threat That Can't Be Ignored”, The Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/the-china-russia-north-korea-partnership-triple-threat-cant-be-ignored>, (20.03.2024).

Klimkin P, Ivanov, V. ve Umland, A. 2020. “Putin's New Constitution Spells Out Modern Russia's Imperial Ambitions”, Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/belarusalert/putins-new-constitution-spells-out-modern-russias-imperial-ambitions/>, (18.12.2023).

Klimkin, P., Ivanov V. ve Umland, A. 2020. “Putin's New Constitution Spells Out Modern Russia's Imperial Ambitions”, Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/belarusalert/putins-new-constitution-spells-out-modern-russias-imperial-ambitions/>, (15.11.2023).

Kolesnikov, A. 2023. “Blood and Iron: How Nationalist Imperialism Became Russia's State Ideology”, Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/2023/12/06/blood-and-iron-how-nationalist-imperialism-became-russia-s-state-ideology-pub-91181>, (20.03.2024).

Kolesnikov, A. 2024. “Eroding Consolidation: Putin's Regime Ahead of the 2024 Election”, Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/politika/91955>, (21.03.2024).

Litvinova, D. 2023. “Putin Moves a Step Closer to a Fifth Term”, Associated Press, <https://apnews.com/article/russia-presidential-election-2024-putin-dcb4049245a651c06720ee0d39b8518f>, (7.12.2023).

Lu, C. 2024. “Russia's Predetermined Presidential Contest”, Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2024/03/14/russia-election-putin-ukraine-war/>, (18.03.2024).

- McKay, H. 2020. “Putin Could Make Move to Absorb Belarus, Europe’s Last Dictatorship Experts Say”, <https://www.foxnews.com/world/inside-europes-last-dictatorship-the-soviet-styled-belarus>, (19.03.2024).
- Medyascope. 2022a. “Aşırı Zenginlik Ömrü Kısaltıyor”, <https://medyascope.tv/2022/09/16/asiri-zenginlik-omru-kisaltiyor-iste-rusya-ukrayna-savasi-basladigindan-bu-yana-olen-rus-oligarklar/>, (13.11.2023).
- Medyascope. 2022b. “Savaş Demek Artık Suç”, <https://medyascope.tv/2022/03/22/savas-demek-artik-suc-putinin-gazabindan-kacan-rus-gazeteciler-anlatiyor/>, (16.11.2023).
- Miller, C. 2020. “Succession and Punishment”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2020/01/21/succession-and-punishment/>, (13.03.2024).
- Parkhomenko, S. 2020. “Russia’s Little Green Men In Voting Booths”, <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/russias-little-green-men-voting-booths>, (06.01.2024).
- Pomeranz, W. E. 2020. “The Putin Constitution”, <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/putin-constitution>, (08.01.2024).
- Radchenko S. and Rakhmetov B. 2020. “Putin is Ruling Like a Central Asian Dictator”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2020/08/06/putin-ruling-russia-like-a-kazakhstan-kyrgyzstan-uzbekistan-tajikistan-belarus-central-asian-dictator/>, (15.03.2024).
- Reuters. 2024. “Reactions abroad to Russia’s Presidential Election”, <https://www.reuters.com/world/europe/reactions-russias-presidential-election-abroad-2024-03-17/>, (18.03.2024).
- Sang, L. S. 2020. “Putin Asks Court to Amend Constitution Allow Him to Remain in Power Until 2036”, <https://www.foxnews.com/world/putin-law-2036-in-power-court>, (20.03.2024).
- Schulmann, E. 2023. “Bureaucracy as the Pillar of Stability: Are There Any Real Institutions Inside the Russian Political Regime?”, *Carnegie Endowment for International Peace*, <https://carnegieendowment.org/politika/91195>, (20.03.2024).
- Shuster, S. 2020. “A Bloodless Revolution. Putin’s Plan to Rewrite Russia’s Constitution Could Allow Him to Lead for Years to Come”, *Time*, <https://time.com/5765534/vladimir-putin-russia-constitution-medvedev/>, (18.03.2024).
- Sözcü. 2023. “Muhالیf Gazeteciye 25 Yıl Hapis”, <https://www.sozcu.com.tr/muhالیf-rus-gazeteciye-25-yil-hapis-wp7656878>, (04.12.2023).
- Statista. 2022. “Constitutional Reform in Russia 2020”, <https://www.statista.com/topics/6056/constitutional-reform-in-russia-2020/#topicOverview>, (02.01.2024).
- Statista. 2024. “Results of the Voting on Constitutional Amendments in Russia”, <https://www.statista.com/statistics/1130263/results-of-constitutional-voting-russia/>, (06.01.2024).
- Tanas, O. and Meyer, H., “Vladimir Putin Signals He May Seek to Extend His Rule in 2024”, *Time*, <https://time.com/5857003/vladimir-putin-russia-fifth-presidential-term/>, (17.03.2024).

Tuncel, T. K. 2020. “Rusya Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler”, Avrasya İncelem Merkezi, <https://avim.org.tr/tr/Analiz/RUSYA-ANAYASASI-NDA-YAPILAN-DEGISIKLIKLER>, (30.09.2023).

Türkölmez, O. 2017. “Putin Mi Rusya’yı Kurtardı, Rusya Mı Putin’i Yarattı? Son Yüzyıla İlişkin Bir Değerlendirme”, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 (2), 17-29.

Wilson Center. 2021a. “Is Putin’s Constitution Good or Bad News for Russia?”, <https://www.wilsoncenter.org/collection/debrief-russias-2020-constitutional-amendments>, (03.01.2024).

Wilson Center. 2021b. “The Putin Mandate? Assessing the Numbers Behind Russia’s Constitutional Vote”, <https://www.youtube.com/watch?v=lwG34uD2FGY>, (05.01.2024).

TÜRKİYE-KORE İLİŞKİLERİNDE İNSANI YARDIM ÖRNEĞİ: 6 ŞUBAT KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ

Gülperi KÜÇÜKKARACA
gulperikucukkaraca@hotmail.com
0009-0001-3102-6735

THE ROLE OF HUMANITARIAN AID IN TÜRKİYE-SOUTH KOREA RELATIONS: ANALYZING THE FEBRUARY 6 KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKES

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi
Received: 21.06.2024

Kabul Tarihi
Accepted: 20.08.2024

ÖZ Türk ve Kore milletinin ilişkileri tarihin en eski zamanlarına kadar uzanmaktadır. Bu ilişkiler sadece duygusal seviyede kalmamıştır. Her iki millet de zor ve kötü günlerde birbirlerine birçok alanda olduğu gibi diplomatik ve stratejik iş birlikleri çerçevesinde destek oldukları bilinmektedir. Özellikle her iki milletin de bozkır kültürünü benimsemesi ve benzer kültürel özellikleri sergilemesi yakınlaşmasını sağlamıştır. 2. Dünya Savaşı'nın bitmesi her iki ülkenin de jeopolitik konumunun önemini artmıştır. Özellikle Kore Savaşı sonrasında Kore Cumhuriyeti'nin kurulması ve 20.Yüzyılın sonlarında Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu değişen güç dengeleri ile yeni uluslararası düzende Kore ve Türkiye'nin Asya kıtasının doğu ve batı ucunda iki önemli güç dengesi unsuru olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Geçmişe dayanan Türk-Kore ilişkilerinde, Göktürkler ve Koreliler komşu devletlerdir. Altay kavimleri arasındaki huzur ve iş birliği Çin'deki Tang Hanedanı'nın ortaya çıkmasıyla dengeleri değiştirmiştir. Tang Hanedanı, Şilla Devleti ile iş birliği yapmış, Göktürk-Koguryeo ve Bekçe arasındaki ittifakı bozmuştur. Burada da görüldüğü üzere ülkeler arası etkileşim günümüze kadar devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kore Savaşı'na asker göndermesi ile iki ülke arasındaki ilişkiler kuvvetlenmiştir ve iki millet birbirine "kardeş ülke, kan kardeşi" demektedir. Kore Savaşı'nda savaşmış olan Türk şehitlerini ve gazilerini Kore milleti hiçbir zaman unutmamıştır ve kardeş ülkeler birbirlerini uluslararası arenada kalkınma, iş birliği, diplomasi, ekonomik, askeri alanlarda desteklemiştir. Ülkemizde yaşanan 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremlerde ise Kore halkı ve Kore Cumhuriyeti Devleti kardeş ülkesini unutmamış ve yardıma ilk gelen ülkelerden birisi olmuştur. Burada yine Kore Cumhuriyeti'nden gelen STK kurum ve kuruluşlarının Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan STK'lar ile iş birliği içerisinde çalışarak deprem alanında da görev almış, sonrasında depremin yaralarını sarmak için çeşitli kurum ve kuruluşlar ile yardımlarını sürdürmeye devam etmiştir. Buradaki koordinasyon ekiplerimize stratejik konularda eğitimler vermişlerdir. Bu çalışma 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremlerde Kore halkı, Kore Cumhuriyeti ve Kore'de bulunan STK'lar ile dünya çapında yaşayan Koreliler tarafından gönderilen yardımlar ve destekleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kore, Türkiye, Kardeş ülke, Kore Savaşı, 6 Şubat Depremleri

ABSTRACT The relationship between the Turkish and Korean nations, from the past to the present, has transcended mere emotional bonds. Both nations have provided support to each other not only on an emotional level but also at the diplomatic level during difficult and challenging times. In particular, the shared cultural characteristics, especially the embrace of the steppe culture, have brought these two nations closer. The aftermath of the Korean War, which began with the end of World War II, the establishment of the Republic of Korea, and the shifting power dynamics resulting from the dissolution of the Soviet Union towards the end of the 20th century, led to the emergence of Korea and Türkiye as two major power centers at the eastern and western ends of the Asian continent in the new international order. This situation has elevated the geopolitical significance of both countries. Looking back to earlier times, the harmony and cooperation among the Altaic tribes shifted with the emergence of the Tang Dynasty in China. The Tang Dynasty collaborated with the Silla Dynasty, disrupting the alliance between the Göktürks, Koguryeo, and

Baekje. This demonstrates the continued interaction between countries, with the Göktürks and Koreans being neighboring states. In contemporary times, the bonds between Türkiye and Korea have been strengthened through Türkiye's deployment of troops to the Korean War, and both nations refer to each other as "brother countries" and "blood brothers." The Korean people have never forgotten our martyrs and veterans who fought in the Korean War, and both countries have supported each other in international arenas, development, cooperation, and diplomatic fields. In the face of the earthquakes centered in Kahramanmaraş on February 6 that occurred in the Türkiye, the Korean people and the Republic of Korea have not forgotten their brotherly country and have provided assistance. Furthermore, South Korean NGO's have collaborated with NGO's in the Republic of Türkiye, working together in the earthquake-affected areas. They continued their support by working with various institutions and organizations to alleviate the wounds caused by the earthquake. This study aims to examine the aid and support sent by the Korean people, the Republic of Korea, and Korean NGO's living worldwide in response to the February 6 earthquakes centered in Kahramanmaraş.

Keywords: Korea, Türkiye, Brother countries, Korean War, February 6th Earthquakes.

HISTORICAL RELATIONSHIPS BASED ON THE PAST

The historical relations between the Turkish and Korean people can be traced back to the era of the Göktürk Empire, one of the most powerful empires of its time in Central Asia, as well as to the Korean ambassadors who appeared before Alp Er Tunga with their wall drawings between 648 and 651 CE. However Chinese researchers have investigated that Turks and Koreans were very close to each other, made constant alliances and maintained their kinship through marriage. In addition, there are Chinese records that Koreans and Turks attacked China in alliance during the Göktürk Empire. The Koguryeo–Tang War, which occurred from 645 to 668, was fought between Koguryeo and the Tang Dynasty. The Tang-Silla-Göktürk coalition achieved victory, leading to the fall of Koguryeo, its annexation by the Tang Dynasty. Because the Göktürk Empire was another powerful state other than China in the Central Asia (Turkestan) region and determined the balance of power in the steppe. Against China's expansionist and oppressive conquests, both the Göktürks and Koreans showed their reactions in alliance. Again, when Kül Tigin Khan died in the Orkhon Inscriptions, Koreans were one of the nations that offered condolences and mourned. In today's relations, the first interaction between Turks and Koreans was the Korean War. The Korean War, the first hot war of the Cold War, was an ideological and hot war that started on the Korean Peninsula with the end of 35 years of Japanese exploitation. As a result of the conflicts between South Korea, supported by the United States, and North Korea, supported by Russia and then China, the United States asked for help from the United Nations Military Troops and Türkiye was involved in the war as a result of sending troops for NATO membership. Soviet Russia, as a member of the UN Security Council, protested against the deployment of troops to the Korean Peninsula, but since it did not vote in the Security Council, its vote was abstained and the majority vote was accepted, however, the US called on the international arena to send troops to the Korean Peninsula, and the first country to respond to this call was Türkiye under Prime Minister Adnan Menderes (Jeong, 2016).

The Beginning of Historical Relationships Based on the Past

The relationship between Turks and Koreans goes back to ancient times, approximately 2 to 4 centuries BC, when the Hyung-nu (匈奴) and the Gök Türks (突厥) living in Mongolia had contact with the ancient Koreans living in Manchuria and the Korean Peninsula, namely the Kocosen (古朝鮮) and Koguryeo (高句麗). It is known that ancient Turks and Koreans were allies in their wars against China during the Han (漢), Sui (隋) and Tang (唐) dynasties. However, as the Turks moved westward from Mongolia into to the steppes of Central Asia, the Caucasus and Anatolia. The relations between Turks and Koreans, who share many common cultural elements, are gradually declined fundamentally, becoming more internal rather than formal and external. In 1928, Gustaf Ramstedt first argued that Turks and Koreans are the closest linguistically related people. Many scholars, such as Nicholas Poppe, Talat Tekin and Han Woo Choi, have strongly supported the Altaic theory that there is a genetic relationship between the Turkish, Mongolian, Manchu-Tungus and Korean languages. Indeed, apart from Turkish loanwords in Korean, there are many common elements between Turkish and Korean languages. When we compare the ancient myths of the two nations, many similarities can be found. For example, a wolf appears in the founding narrative of the Gok Turks and in the ancient Korean kingdom of Koguryeo (高句麗) in the first century BC. In the Koguryeo legend, the sky god Haemosu (解慕漱) transformed into a wolf to attack the enemies. Interestingly, the name of the Kogurye capital was Jolbon (卒本) "golden star", which is used in the same sense in Yakut

Turkic language. It is noteworthy that in pre-Islamic Turkic societies, both ancient Turks and Koreans believed in Gok Tengri (CHOI, 2014).

Turkish Military in the Korean War

The Korean War, the first hot war of the Cold War period that began after the Second World War, started on June 25, 1950, when the armies of the Democratic People's Republic of Korea (North Korea) crossed the 38th parallel and attacked the armies of the Republic of Korea (South Korea). Following this attack, the United States urgently called for a UN Security Council meeting and with the decision of the Security Council, all UN members were called upon to send troops to the war in Korea. Türkiye was one of the first countries to respond to this call. Soviet Russia, which had been in close relations with Türkiye against the West during and after the War of Independence, made territorial claims on Türkiye after the Second World War, which led to a serious strain in relations between the two countries. In the face of the increasing Soviet threat after the war, Türkiye turned to the West in order not to be left alone in the political and military arena. In the bipolar world order, the United States abandoned its policy of isolationism and implemented the Truman Doctrine and Marshall Plan, in order to ensure the military, economic and political development of European States, and Türkiye, thanks to these aids, both entered into close relations with the United States and strengthened its hand against the Soviet threat. However, these aids also led to an increase in Türkiye's security concerns due to the increasing Soviet demands over Anatolian territories. With the 1950 elections that brought the Democratic Party to power, an important period began in Türkiye in terms of domestic and foreign politics. At a time when the Menderes Government was trying to improve relations with European countries and the USA, the outbreak of the Korean War was seen as an opportunity by the Government to show that it was on the side of the West and announced that they were ready to send troops to Korea in line with the UN's call (CANBEK, 2022).

The Turkish Brigade was composed of officers, non-commissioned officers and enlisted men from various units of the army, preferably selected as volunteers. With this situation, a new unit willing to fight in Korea was formed. Brigadier General Tahsin Yazıcı was appointed as the commander of this unit and Colonel Celal Dora was appointed as the 241st Infantry Regiment Commander (Jeong, 2016).

As the First Brigade was transported by rail from Ankara to Iskenderun and there by ship to Korea, it was seen that the masses of people filling the stations and most of the Turkish press and intellectuals accepted the Turkish nation's decision to cooperate with the UN member states in the Far East for lasting peace in the region. The Turkish Government took a keen interest in the struggle of the Korean armed forces and was determined to respond to this unjustified aggression against the Republic of Korea by fighting within the framework of UN resolutions.

On October 19, 1950, the second batch of Turkish troops landed at the Busan docks. They were greeted by representatives of the U.S. garrison, the South Korean government and the municipality of Busan, dignitaries and the public themselves, including children carrying Turkish flags and a marching band playing the Turkish, Korean and U.S. national anthems. The disembarked troops were immediately transported by vehicles to the city of Daegu, about 95 kilometers northwest of the port of Busan, where they were placed in a barracks (Jeong, 2016). The Koreans gave each unit participating in the war a name. They called the Turkish Brigade the "Pole Star". The Ankara School was established by Turkish officers for children orphaned during the war.

The Turkish Brigade fought many battles in Korea, where they even taught bayonet fighting to Korean soldiers who had run out of bullets. The Turkish troops understood the situation of the Korean people as a nation that had just come out of the National Struggle, and the Turkish soldiers were experienced soldiers who knew the ethics and rules of war. Having recently fought many battles, the Turkish soldier also knew how to recognize his enemy. According to the South Korean Ministry of Defense, Türkiye participated in the war with 4 brigades with a total of 21,212 soldiers and ranked 4th among the 16 countries participating in the Korean War in terms of the number of soldiers.

With the battles of Kunuri and Kumyangjang-ni, they defeated the Red Chinese armies, which were considered invincible, and saved the UN forces from a great defeat and made the UN armies give up the idea of leaving Korea. With the defense of Seoul, they prevented the capital Seoul from falling into enemy hands, and later, with the Battle of Vegas, he ensured that an armistice agreement was reached. Just to mention a few of the battles fought by the Turkish Brigade in Korea.

The Battle of Kunuri: (November 26/30, 1950)

The Kunuri Battles were fought in Wawon, Sinnimni, Kaechon, and Kunuri Gorge. It was a battle between the Red Chinese Army and the Turkish Brigade, with a strategic Turkish victory leading to a successful retreat. The Turkish Brigade was given the task of ensuring the safe withdrawal of the UN troops; delaying the enemy's advance and thus gaining time. The Turkish army resisted the Red Chinese Army alone for 3 days in the retreat decision taken by the UN army, as a result of which the course of the war changed and the enemy's advance was significantly stopped. However, the losses of the Turkish Brigade were very heavy in this war. It is known that there were 94 casualties, 218 martyrs and 455 wounded (Korean War and Its Traces, 2019).

Battle of Kumyangjangni

The Red Chinese strengthened by reinforcements, continued its offensive and could not be stopped. This had a negative impact on the morale of the UN army, which had retreated about 400 kilometers and weakened its will to fight. The UN army was convinced that the war would be lost, and therefore plans were drawn up to leave Korea. A victory was needed to turn the tide of the war in favor of the United Nations. This victory would again be achieved by the Turkish soldier. The Turkish Brigade was assigned the task of forced reconnaissance to detect the enemy and reveal its situation. The Turkish Brigade started the offensive on January 25, 1951 (Korean War and Traces, 2019). The Turkish forces, which were left alone with the task of advancing on the right of the United Nations Army, which withdrew from the Kunuri battles which had continued for four days, faced unpredictable situations, in the middle of winter, in a country where they did not speak the language, with difficulty distinguishing between friend and foe. Although the enemy suffered more than a thousand casualties due to guerrilla raids and was very shaken, it continued to resist and defend, so much so that they defeated the enemy soldiers with bayonet warfare without any equipment. With these efforts, the Turkish Brigade, stopped the enemy for three days, preventing the destruction of the United Nations Army and saved the American 8th Army from being destroyed. After the Battle of Kunuri, the United Nations forces, who tried to leave Korea by boarding ships, but unloaded the ships with joy and joined the operation in amazement when the Turkish forces, described as invincible, defeated the enemy with their attacks on Kumyang-jangni, changing the course of the war for the second time (Denizli, Foreword, 2010). All enemy targets and the town of Kumyangjang-ni were captured by the

Turkish Brigade. Based on this offensive, the UN army also launched offensives and the Chinese army was defeated. The expected victory was won at Kumyang-jangni. The battle of Kumyang-jangni also showed that the Red Chinese armies could be defeated. The victory at Kumyang-jangni dissuaded the UN army, whose will to fight had been severely hampered by the Chinese attacks and who had planned to leave Korea, from doing so, and the war continued in favor of the UN. Seoul was liberated again. Upon this victory, the Turkish Brigade was awarded the "Distinguished Unit Medal" by the American Congress and the "Order of Unity" by the Korean Presidency (Korean War and Its Traces, 2019).

Defense of the Capital Seoul (May 13/18, 1951)

In the defense of Seoul, the Turkish Brigade was stationed at a reconnaissance base ahead of the main battle line in the Taegyeonni area, where the two enemy invasion routes converged and led to Seoul. In order for the enemy to attack the Seoul defense positions, the Turkish Brigade had to be eliminated first, and the Turkish Brigade was assigned such a critical task in the defense of Seoul. While the United Nations Forces were on the offensive north of the 38th parallel towards the Kumhwa-chorwon-Pyongyang triangle, they had to retreat due to the Chinese offensive that started on the night of April 22/23, 1951. Since the Turkish Brigade was assigned as a reconnaissance base in the defense of Seoul, it prepared to meet the enemy by taking up perimeter defense in the Taegyeonni area 5 km ahead of the front. On the night of May 18, the enemy's attacks with superior forces and equipment against the Turkish Brigade, which was driven ahead of the main battle line of the United Nations as a forward position and reconnaissance base, were completely fruitless. These attacks were repeated many times in waves until the morning. However, the enemy had prepared for months for these battles, which were called the first spring offensives and announced to the world. The enemy renewed the offensive six times, but could not enter the positions anywhere. Two enemy regiments attacked the Turkish Armed Forces and the enemy suffered 1500 casualties. The Turkish Brigade suffered 2 officers, 9 privates martyred, 4 officers, 2 non-commissioned officers and 18 privates wounded. The enemy's attack on Seoul was stopped only by the Turkish Brigade and this was the turning point of the battle. Because the Turkish Brigade inflicted heavy casualties on the enemy, blocked the road to Seoul, the idea was that it was now the United Nations Forces' turn to attack. Taegyeonni was soon named the "Turkish Fortress" (Denizli, Kunuri Heroes in the Korean War, 2010). The Turkish Brigade, deployed around the capital Seoul, prevented Seoul from falling into enemy hands for the third time with its successful defense (Korean War and Its Traces, 2019).

Battle of Vegas (May 28/29, 1953)

On the night of May 28/29, 1953, the Chinese army attacked Turkish troops serving as a combat outpost, defending the hills identified by the Americans as Karsan, Elko, Little and Big Vegas, East and West Berlin, and located 600 meters ahead of the main battle line defended by the brigade. The aim of the Red Chinese army in this attack was to gain an advantage at the negotiating table by gaining the upper hand in the ceasefire talks that would end the war. The Turkish troops at the combat outpost fought heroically and prevented the enemy's advance. Among these hills, Bloody Vegas which went down in history, was not surrendered to the enemy despite changing hands several times in one night. 151 Turkish soldiers were martyred in these battles. To commemorate this victory, the 3rd Turkish Brigade was awarded the Order of Merit by the U.S. President (Korean War and Its Traces, 2019). As a result, China did not have the advantage it desired in the armistice negotiations. This battle greatly contributed to the signing of the armistice agreement and the end of the war.

Thanks to the brave and successful struggles of the Turkish soldiers in Korea, the prestige of both Türkiye and the Turkish soldier has increased worldwide, with these successes being featured in prominent U.S. news sources (CANBEK, 2022). One of these newspapers, the Times Herald, wrote on the front page of its December 5, 1950 edition, under the title "In Korea, formidable Turks turn the tide against the Reds": "The mighty Turkish troops, who launched a lightning offensive in response to the rearguard action, drove back a vastly superior Red Chinese force and pinned the Chinese in place until the Second American Division withdrew to new defensive lines near Sunchon" (Yücel, 2005).

REPUBLIC OF KOREA'S AID TO TÜRKİYE DURING THE FEBRUARY 6 KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKES

The Korean people have not forgotten the heroism of the Turkish Brigade in the Korean War and have always been grateful. It was a sad coincidence that the Turkish Brigade, which set out from Iskenderun to Korea, and the Korean aid team came to Iskenderun during the February 6 Earthquakes, which unfortunately took thousands of lives in our country today. Korean people sent both humanitarian aid and shelter aid to the earthquake zone through many non-governmental organizations. These aid was delivered to our earthquake victims with the help of NGOs in Türkiye. In his statements, President of the Republic of Korea Yoon Suk-Yeol emphasized that 5 million liras of humanitarian aid would be provided in the first stage and that Türkiye was a sister country. It was decided to send a 140-strong Korean Disaster Relief Team (KDTR), consisting of the Republic of Korea's Ministry of Foreign Affairs, the national fire brigade, the Korea International Cooperation Agency (KOICA) and members of the military, on a military transport plane. This made it the largest rescue team sent overseas by South Korea. On February 8, 2023, the 118-strong Korean Disaster Relief Team along with the four search and rescue dogs arrived at Gaziantep Airport. Working in coordination with Turkish NGO teams, the Republic of Korea Disaster Relief team was assigned to Antakya/Hatay and arrived there on Tuesday morning, February 9. The team saved eight lives and, unfortunately, reached the lifeless bodies of nineteen people. On February 16, 2023, the first team returned to Korea, but on the same day the second team arrived in Türkiye. It brought aid packages such as tents and medicines with it, and also visited the sites and held meetings with the relevant institutions in order to learn the needs of our earthquake-stricken citizens (Embassy of the Republic of Korea, 2023).

President of Korea Yoon Suk Yeol met with the Korean Disaster Relief Team, which had been conducting search and rescue operations in the earthquake zone of Türkiye, and congratulated them on their efforts, while the Embassy of the Republic of Türkiye in Seoul welcomed the relief team at the airport and thanked them. President Yoon stated that the spirit of solidarity shown in the disaster area once again emphasized the fact that Korea and Türkiye are true friends who help each other in difficult times. The president also said that the government of the Republic of Korea would continue to support Türkiye's restoration and reconstruction of the earthquake zone and planned to actively support the creation and operation of temporary shelters for disaster victims by raising more than 10 million dollars together with the private sector. He expressed the hope that the various support projects carried out by the state and the private sector would become a symbol of friendship, demonstrating the true brotherhood of the two countries.

On March 16, 2023, the third Korean Disaster Relief team arrived in Türkiye to build a \$10 million container city in the earthquake zone. The Korea-Türkiye Friendship Association, consisting of businessmen, professors, celebrities and dignitaries who support the Türkiye, including Kim Hyung-o, former speaker of

the Korean parliament, organized a donation campaign for Türkiye for a month between February 7 and March 7, 5,899 people participated in this campaign and a total of 1 billion Won (approximately 15 million TL) was raised. Members of the association visited the Embassy of the Republic of Türkiye in Seoul on March 14 to convey the love of Koreans and the amount raised (Embassy of the Republic of Korea, 2023). In addition, under the leadership of Koreans living in Türkiye, a container city called Koreatown was established in Iskenderun with the donations collected by the Korean Association, religious groups, companies and various non-governmental organizations living abroad. There are 360 containers in total, with kitchens and bathrooms, and air conditioners were added later. Various cultural activities and social services were also provided in the neighborhood. In the statement made by the South Korean Embassy, "In 1950, Turkish soldiers set off from Iskenderun Port to participate in the Korean War. It is even more meaningful that a neighborhood named Korea was established in Iskenderun, which has a very special meaning for Korea and Türkiye. The meaningful letter written by Ambassador Lee to the wives of those who took part in the earthquake shows the sincerity of Korea towards our earthquake victims. In this letter, "Korea and Türkiye are one of the first neighbors in history. As neighboring countries, we have older historical ties than any other nation in the world."

The container city, which was established in Kahramanmaraş under the coordination of South Korea Hope Bridge with the initiatives of Aksaray Mayor Dr. Evren Dinçer to contribute to meeting the need for shelter in the city after the earthquakes that struck Kahramanmaraş on February 6, inaugurated with a ceremony. The 200 container houses, whose installation and interior equipment were completed, were delivered to the disaster victims. The area where the container city is located was named the Türkiye-South Korea Aksaray Brotherhood Neighborhood. Again, after the earthquakes that struck Kahramanmaraş on February 6, a concert of friendship and unity between Korea and Türkiye was organized to support Türkiye's recovery process. This concert was organized by the Embassy of the Republic of Korea in Türkiye and the Consulate General of the Republic of Korea in Los Angeles in cooperation with the Consulate General of the Republic of Türkiye at the world-famous Disney Concert Hall (Embassy of the Republic of Korea, 2023).

Antakya Friendship City is a project by the Republic of Korea to build a container city for earthquake victims in Türkiye. Established by the Korean Government, Korea International Cooperation Agency (KOICA) and NGOs, Antakya: Korea-Türkiye Friendship City was inaugurated on August 10. The 500 containers have continued to provide various social and cultural support to improve the quality of life of the residents of this friendship city. In addition, as a thank you gift to the students of Antakya Selim Nevzat Şahin Anatolian High School who allowed the Korean Search and Rescue Teams from the Republic of Korea to stay at the high school between February 8-15, tables, chairs, the computer room, and the library in the school were renovated. A project to replace tables and chairs, renovate the music room, computer room and library was also organized (Embassy of the Republic of Korea, 2023).

Korea's Container City construction project for earthquake victims in Türkiye; Pazarçık, Friendship Village. The Korean Red Cross, together with the Turkish Red Crescent, built the "Korea-Türkiye Friendship Village" consisting of more than 1,000 containers in Pazarçık, Kahramanmaraş. A handover ceremony was held on October 7. 350,000 Korean citizens and many Korean companies donated money through the Korean Red Cross to build the Korea-Türkiye Friendship Village in Pazarçık, Kahramanmaraş. In addition, the Republic

of Korea's parliamentarians decided to donate three percent of their salaries to earthquake victims in Türkiye and Syria. Korean K-pop artists, K-drama actors and leading Korean entertainment companies donated money for the earthquake victims. SM (Entertainment Company) 200 million Won (2,973,082 TRY) Hybe Music 500 million Won (7,432,707 TRY) JYP Music 500 million Won (7,432,707 TRY). In 2011, Kim Yeon-koung, a national volleyball player who played for Fenerbahçe and later for Eczacıbaşı, donated 10 million won (148,654 TL).

Table1- K-pop Artists, K-drama Actors, and Support from the Korean Entertainment Industry in Korea

Table1- K-pop Artists, K-drama Actors, and Support from the Korean Entertainment Industry in Korea

Organization/Person Providing Aid	Amount of Aid	Aid Provided Institution
JYP Entertainment	500 Million Won (7milyon 444 bin TL)	World Vision
HYBE Entertainment	500 Million Won (7milyon 444 bin TL)	Save the Children
Jung Ho Seok	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	UNICEF-Korea
Park Ji Min	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	UNICEF- Korea
Hwang Hyun Jin	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	
Seo Chang Bin	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	
S. Coups	200 Million Won (297.699,04 TL)	Hope Bridge Korea Disaster Relief Association
Doyoung	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	
Chung Ha	20 Million Won (460,000 TL)	Korean Red Cross
Park Seo Jun	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	UNICEF- Korea
Kim Se Jeong	40 Million Won (595.398,09 TL)	Hope Bridge Korea Disaster Relief Association
Ji Chang Wook	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	UNICEF- Korea
Kim Go Eun	30 Million Won (446.548,57 TL)	Good Neighbor International (Korea)
Twice	200 Million Won (297.699,04 TL)	Save the Children
Park Jin Young	30 Million Won (446.548,57 TL)	Save the Children
Han Ji Min	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	UNICEF- Korea
Kim Cye Seo	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	UNICEF- Korea
Lee Hye Ri	50 Million Won (744.444,04 TL)	UNICEF- Korea
NCT- Mark	150 Million Won (2.202.397,27 TL)	Hope Bridge Korea Disaster Relief Association
SM Entertainment	200 Million Won (297.699,04 TL)	Hope Bridge Korea Disaster Relief Association
Jay B	60 Million Won (885.983,59 TL)	Green Umbrella Children's Foundation
BTOB-Eunkwang	10 Million Won (147.663,93 TL)	
NCT- Haechan	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	
Bae Suzy	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	UNICEF- Korea
Kim Yu Na	100 Million Dollar (1.884.472,00 TL)	UNICEF- Korea
ITZY-Ryujin	50 Million Won (744.444,04 TL)	The Promise
Yoo Jae Seok	100 Million Won (1.481.003,52 TL)	
Kim Yeon Koung	10 Million Won (147.663,93 TL)	
Yoo In Na	30 Million Won (446.548,57 TL)	
Yim Si Wan	10 Million Won (147.663,93 TL)	
Park Bo Young	30 Million Won (446.548,57 TL)	
Shin Min Ah	50 Million Won (744.444,04 TL)	

Source: By the author by compiling various sources.

South Korean volunteers who came to Osmaniye, which was affected by the earthquakes struck in Kahramanmaraş on February 6, spent a day with the families of the disaster victims and provided them moral support. They underlined that the brotherhood between Korea and Türkiye is sincere and genuine (Osmaniye Municipality, 2023). In addition, the proceeds from the K-POP Festival, jointly organized by the Korean Cultural Center and the Korea Tourism Organization Istanbul Office on the occasion of the 100th anniversary of the founding of the Republic of Türkiye, were donated to AFAD to meet the needs of

earthquake victims. The K-Music Festival with the theme 'Korea and Türkiye are eternal friends' was held at the Antalya Open Air Theater. The proceeds of 495 thousand TL from the K-Music Festival were donated to AFAD to meet the needs of earthquake victims (Korean Cultural Center, 2023). Special events for earthquake victims were organized in Iskenderun and Gaziantep in cooperation with the Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism and the Korean Cultural Center on August 14-15 (Korean Cultural Center, 2023).

Finally, on November 28, 2023, with the cooperation of the Ministry of Interior, the Embassy of the Republic of Korea, the Malatya Governorship, the Malatya Metropolitan Municipality, the Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD), the Union of South Korean Municipalities and the Turkish-Korean Cultural Communication Association, the Korepck Neighborhood, consisting of 210 containers in total, including 202 living containers and 8 administrative containers, was opened in Malatya (Embassy of the Republic of Korea, 2023).

CONCLUSION

The aim of the study was to examine the historical ties, diplomatic relations, and mutual assistance between the Turkish and Korean nations. The relations of both nations from the past to the present have exhibited strong support and cooperation not only on an emotional level but also in the diplomatic field. The Korean War, which emerged in the aftermath of World War II, further strengthened ties with Türkiye sending troops to Korea. In fact, for the first time in the history of the Republic, the Turkish Armed Forces fought an "enemy" outside the country that it had not fought before. He fought on the Korean Peninsula. Again, the Turkish soldier successfully fulfilled his duty in all the battles he participated in Korean Peninsula. The success of the Turkish soldier was so significant that it was enthusiastically covered in the international arena and news sources.

Despite all the difficulties experienced during the Korean War, both nations have established an emotional bond, often referring to each other as 'brother country' or 'blood brother'. Indeed, the geopolitical importance of both countries has increased with the collapse of the Soviet Union and the changing balance of power. Türkiye and Korea have become powerful actors at the eastern and western ends of the Asian continent.

Turkish soldiers and veterans who were martyred in the Korean War have never been forgotten by the Korean people. This sense of brotherhood has turned into continuous support in the international arena in the fields of development, cooperation, and diplomacy. Moreover, the solidarity shown by the Korean people and the Korean state during the natural disasters Türkiye has experienced. This relationship is not only a historical bond but also a current and effective cooperation. In particular, despite the fact that both countries are located in earthquake zones, there is a need to cooperate with the Republic of Türkiye on the technological developments and tactics that the Republic of Korea has developed in earthquake equipment and coordination, as well as to provide training for Turkish aid teams to ensure effective coordination.

In conclusion, Turkish-Korean relations have created a model that stands out with its historical depth, emotional ties, and strong diplomatic support. This long-term commitment of both nations to each other paves the way for stronger cooperation and solidarity in the future.

REFERENCES

- CANBEK, O. (2022). *Türkiye Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri Ordularına Ait Askeri Gazeteler İşığında Kore Savaşı'nda Türk Askeri*. ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 13(1), s.743-762.
- CHOI, H. (2014, Temmuz). *Statement of the Problem and Background. Mutual Perceptions of Korean And Turkish Societies: Prospects For Development Of Political, Economic And Cultural Relations*. Ankara, Türkiye: YÖK TEZ. (Erişim Tarihi: 30.06.2024)
- Denizli, D. A. (2010). D. A. *Denizli içinde, Kore Savaşındaki Kunuri Kahramanları* (s. 196-204). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Denizli, D. A. (2010). Önsöz. D. A. *Denizli içinde, Kore Savaşındaki Kunuri Kahramanları* (s. önsöz). Ankara: Turhan Kitabevi.
- HaberTürk. (2023, 02 14). *Güney Koreli ünlüler depremzedelere 25 milyon TL bağışladı*. HaberTürk: <https://www.haberturk.com/guney-koreli-unluler-depremzedelere-25-milyon-tl-bagisladi-3565612-> (Erişim Tarihi: 30.06.2024)
- Jeong, E. K. (2016). *Türk Ordusunun Kore Savaşına Katılması*. E. K. Jeong içinde, *Kore Milliyetçiliği, Kore'de ve Türkiye'de Milliyetçilik Anlayışlarının Gelişme Süreçleri (1910-1945)* (s. 199-201). İstanbul: Likya Yayınları.
- Kore Cumhuriyeti Büyükelçiliği. (2023). *Kore Cumhuriyeti Büyükelçiliği*: <https://overseas.mofa.go.kr/tr-tr/index.do> (Erişim Tarihi: 30.06.2024)
- Kore Kültür Merkezi. (2023). *Kore Kültür Merkezi*: <https://tr.korean-culture.org/tr> (Erişim Tarihi: 30.06.2024)
- Kore Savaşı ve İzleri. (2019, 01 21). *Kore Savaşı, 1950 – 1953 "Türk Tugaylarının Muharebeleri" | Türkiye Muharip Gaziler Derneği Broşür Metni*. Kore Savaşı ve İzleri: <https://koresavasiveizleri.com/kore-savasi-1950-1953-turk-tugaylarinin-muharebeleri-turkiye-muharip-gaziler-dernegi-brosur-metni/> (Erişim Tarihi: 30.06.2024).
- Lee, J. H. (2021). *Kore Tarihi 2*. Ankara: NANTU.
- Lee, J. H. (2022). *Kore Tarihi 2*. Ankara: Anadolu Kitabevi.
- Osmaniye Belediyesi. (2023). *Güney Koreli Gönüllüler Destek İçin Deprem Bölgesi Osmaniye'deler*. Osmaniye Belediyesi: <https://osmaniye-bld.gov.tr/guney-koreli-gonulluler-destek-icin-deprem-bolgesi-osmaniyedeler.html> (Erişim Tarihi: 30.06.2024)
- TRT Haber. (2023, 02 07). *Güney Kore'den Türkiye'ye 110 kurtarma personeli*. TRT HABER: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/guney-korenden-turkiyeye-110-kurtarma-personeli-744191.html> (Erişim Tarihi: 30.06.2024)
- Yücel, A. (2005). *Birliğin Başarılarının Yurt Dışındaki Akisleri. Kore Harbinin Türk Dış Politikasına Etkisi*. Ankara: Yök Tez. (Erişim Tarihi: 30.06.2024)

Düzeltilme (Erratum)

2024 Yılı 17. Sayıda yayınlanan The Role of Work-Family Conflict And Leader-Member Exchange on The Effect of Job Stress on Turnover Intention Among Seafarers başlıklı makalede yapılan düzeltmeler aşağıdaki gibidir.

Düzeltilme Açıklaması: Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi'nin 2024 yılı 17. Sayısında yer alan KAYA S. and YORULMAZ M. (2024). The Role of Work-Family Conflict and Leader-Member Exchange on the Effect of Job Stress on Turnover Intention among Seafarers. IJAR. 9(17),68-92. Referanslı makalede Makalenin en son yüklenen dosyasında birinci yazar ve ikinci yazar isimlerinin yerleri sehven hatalı girilmiştir. Makalede yer alan hatanın giderilmesi amacıyla bu düzeltme metni sunulmuştur.

Aşağıda sunulan açıklama metni, ilgili makalenin metin açıklaması şeklinde düzeltme olarak yayınlanmıştır.

Makale URL: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijar/issue/83297/1415186>

Makalede 68. sayfada yer alan yazar isimleri Birinci Yazar Sinem Kaya İkinci Yazar Murat Yorulmaz olarak düzeltilmiştir:

“Murat YORULMAZ
muratyor@gmail.com
0000-0002-5736-9146

Sinem KAYA
sinemkaya2021@gmail.com
0000-0001-9352-8979”

Yerine

“Sinem KAYA
sinemkaya2021@gmail.com
0000-0001-9352-8979

Murat YORULMAZ
muratyor@gmail.com
0000-0002-5736-9146”